

HİTİTLERDE TARİHÇİLİK VE
TARİH ANLAYIŞI
ÇİĞDEM ERCAN EKİZOĞLU
YÜKSEK LİSANS
TARİH ANABİLİM DALI

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HİTİTLERDE TARİHÇİLİK VE TARİH ANLAYIŞI

ÇİĞDEM ERCAN EKİZOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
PROF. DR. EKREM MEMİŞ

SİNOP – 2018

23/05/2018

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Hititlerde Tarihçilik ve Tarih Anlayışı" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Sinop Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

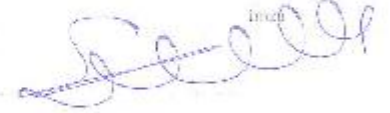
23/05/2018

Çiğdem ERCAN EKİZOĞLU

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

Çiğdem ERCAN ERKİZOĞLU tarafından hazırlanan "Müslümanlık İlahiyatı ve Tarih Anlatımı" başlıklı bu çalışma, 14.05.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jüri üze tarafından YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Teskeri Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ,
Sıncap Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Tarih ABD.

 İmza

Üye Prof. Dr. Söylem HÜYÜKARCI,
Sıncap Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Tarih ABD.

 İmza

Üye Prof. Dr. Mehmet YAVUZ ERLEME,
Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Tarih ABD.

 İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üvelerine ait olduğu onaylanmıştır.

14.05.2018

Dr. Öğr. Üyesi
Pınar ÖZDEMİR
Eskişehir Kültür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
1. HİTİT COĞRAFYASINA GENEL BİR BAKIŞ.....	2
İKİNCİ BÖLÜM	7
2. HİTİT SİYASİ TARİHİNİN ANAHATLARI	7
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	17
3. HİTİT DEVLETİNDE TARİHÇİLİK VE TARİH ANLAYIŞI	17
3.1. Eski Hitit Devleti Zamanında Tarihçilik ve Tarih Anlayışı	23
3.2. Yeni Hitit Devletinde Tarihçilik ve Tarih Anlayışı.....	33
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	43
4. HİTİT KRALLARININ YILLIKLARI VE HİTİTLERİN SİYASİ MUAHEDE METİNLERİ	43
4.1. Hitit Krallarının Yıllıkları.....	43
4.2. Hititler'in Siyasi Muahedeleri	54
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	101
EKLER	105
ÖZGEÇMİŞ.....	120

ÖZET

Anadolu toprakları en eski çağlardan beri birçok medeniyete kucak açmıştır. Anadolu'yu özgün kılan, onun tarihini yazan medeniyetlerdir. Bu özgün medeniyetlerden birisi de Hititlere aittir.

MÖ. 2. Binyıl kavimlerinden biri olan Hititler, yaklaşık olarak 500 yıl boyunca Orta Anadolu' da varlığını sürdürmüştür.

Hititler yazıyı en etkin kullanan uluslardan birisidir. Çünkü onlar geçmişlerini gelecek kuşaklara anlatmayı bir görev kabul etmişlerdir. Hititlerin tarih yazıcılığı becerilerine annallerinde, siyasi antlaşma metinlerinde, hatıratlarda, dua metinlerinde, hikâyelerinde, fermanlarında vb. rastlamak mümkündür.

Tarihi metinlerinde canlı bir anlatım yeteneğine sahiptirler. Hititlerinsahip oldukları tarih bilinci, onları, diğer uluslardan üstün kılmaktadır.

Tarih anlatım tasvirlerinde önemli etken dini sebepler olsa da, bu özellik hepsi için geçerli değildir.

Hititler' in bu alışkanlıklarını ne zaman kazandıkları tam bilinmemektedir. Tarih yazıcılığının ilk örneği, Anitta Metni olarak kabul edilir. En önemli tarih yazıcısı ise, II. Murşili'dir.

Sahip oldukları arşivleme alışkanlıkları onların, geçmişlerine ne kadar özen gösterdiklerinin açık bir kanıtıdır.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Tarih ve Tarih Yazıcılığı, Siyasi Antlaşma Metinleri, Annaller.

ABSTRACT

Anatolian territories have embraced many civilizations since the earliest times. Anatolia was made unique from civilizations, that wrote its history. One of these original civilizations belongs to the Hittites.

Hittite, one of tribes at the 2nd millennium B.C., lasted about 500 years, in the central Anatolia.

Hittites was one of the nations which used writing effectively. Because, they accepted as a mission, telling their past to future generations. It is possible to come across with Hittite's historiography skills in the their of annals, texts of political treaties, memoirs, prayer texts, stories, decrees, etc.

They had a dynamic expression ability in their historical texts. Their historical awareness have made them superior to other nations.

Although religious factors was an important factor in the description of history narrative, this feature did not apply to all.

It is not known exactly when Hittites acquire these habits. The first example of the historiography is accepted as Anitta. Also, II. Murşili is the most important history writer.

Their archiving habits are a clear proof how they cared their past.

Key Words: Hittite, History and History Writing, Texts of Political Treaty, Annals.

ÖNSÖZ

Hititler'in sahip olduğu tarihi bilinç bilinmesine karşın, çok fazla araştırma konusu olmamıştır. Bu yüzden kaynak konusunda bazen yetersizlikler yaşanmıştır.

Çalışmamızın amacı Hititler'ingeçmişte yaşanan olayları kayıt altına almasıyla oluşanaşivleme alışkanlıklarını farklı yönüyle ele almaktır. Bu özellikleri, onları, diğer uluslar arasında unutulmaz kılmıştır. Üstelik bu kültürel alışkanlık, kendisinden sonraki medeniyetleri de etkilemiştir

Çalışmamızda Hittiler'e ait birçok yıllık, siyasi antlaşma metinleri, dinsel metinler, hikâyeler vs. ele alınmış olup, büyük bir titizlikle yorumlanmıştır.

Büyük bir heves ve zevkle çalışmalarına başladığımız bu tez çalışmasında, başından itibaren beni yüreklendiren bilgi ve tecrübesiyle bana rehberlik eden, aynı zamanda hayata dair konularda da bana ışık olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ekrem Memiş'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bunun yanısıra, kaynak kitaplara ulaşmamda uzak yolları bana yakın eden sevgili kardeşim Latife Ercan' a teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca maddi-manevi hertürlü desteğini esirgemeyen hayat arkadaşım, sevgili eşim İlke Ekizoğlu'na, kardeşim Özgün Ekizoğlu'na ve en büyük destekçim aileme teşekkürü borç bilirim.

14/05/2018

Çiğdem ERCAN EKİZOĞLU

KISALTMALAR

- a.g.e .: Adı Geçen Eser
- a.g.m. : Adı Geçen Makale
- a.g.t. : Adı Geçen Tez
- bkz : Bakınız
- Çev : Çeviren
- KBo : KeilschrifttexteausBogazköi, Berlin.
- KUB : KeilschrifturkundenausBogazköi, Berlin.
- MÖ : Milattan Önce
- s : Sayfa
- S : Sayı
- Takr. :Takriben
- TTK : Türk Tarih Kurumu
- TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
- YKY : Yapı Kredi Yayınları
- Yy : Yüzyıl
- [] :Tabletin işaretli kısmının kırık olduğunu göstermektedir.
- () :Tercümeyle yapılan ilaveyi gösterir.
- ... :Yan yana üç ya da üçten fazla nokta, o kısmın sağlam olduğunu fakat gerek görülmediği için alınmadığını belirtir.
- ? :Çözümlemeyen kelimeleri göstermektedir.

TABLÖLAR

Tablo 1:.....	119
Tablo 2:.....	119

GİRİŞ

“Hititler’de Tarihçilik ve Tarih Anlayışı” adlı tez çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Konunun daha iyi kavranması amacıyla birinci bölümde Hititler’in yaklaşık olarak 500 yıl boyunca hüküm sürdüğü toprakların coğrafyasını genel olarak ele aldık.

İkinci bölümde ise Hititler’in siyasi tarihinden bahsettik.

Üçüncü bölümde, çalışmamızın ana konusu olan Hitit Devletinde Tarihçilik ve Tarih anlayışını, “Eski Hitit Devletinde Tarihçilik ve Tarih Anlayışı” ve “Yeni Hitit Devletinde Tarihçilik ve Tarih Anlayışı” diye iki alt başlık altında ele aldık.

Eski Hitit Devleti Tarihçilik ve Tarih Anlayışı hakkında bilgileri örneklerle anlatmaya çalıştık. Bu örnekleri; Anitta Metni, Zalpa Hikâyesi, I. Hattuşili’nin Yıllıkları, I. Hattuşili’nin Vasiyetnamesi, Urşu Kuşatması ve I. Murşili’nin Suriye Seferi ve Telipinu Fermanı oluşturmaktadır.

Yeni Hitit Devleti Zamanında Tarihçilik ve Tarih Anlayışı hakkındaki örnekleri, II. Tuthaliya’ nın Annalleri, II. Madduwatta’ nın Siyasi Suçu, II. Murşili’ nin Annalleri, II. Murşili’ ye ait Veba Duaları, III. Hattuşili Apologyası ve II. Şuppiluliuma’ nın Yazıtları oluşturmaktadır. Bu ayırım ve örnekler sayesinde Hitit tarih ve tarih yazıcılığı anlayışı üzerine ayrıntılar daha net sergilenmiş olup, anlatılmak istenenin aktarımı açısından da kolaylık sağlamıştır.

Tez çalışmamızın dördüncü bölümünde ise, tarihçilik anlayışının en güzel örnekleri olan Hitit Krallarının Yıllıkları (Annallar) ve Hititlerin Siyasi Antlaşma Metinlerini ayrı başlık olarak ele aldık. Yıllıkların Türkçe transkripsiyonuna yer vererek, örneklerle anlatmaya çalıştığımız bu konu başlığında siyasi antlaşma metinlerinin konumuzun kapsamı gereği sadece tarihsel giriş kısımlarına yer verdik. Bunu özellikle belirtmek istiyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HİTİT COĞRAFYASINA GENEL BİR BAKIŞ

“İnsanoğlunun geçmişte meydana getirmiş olduğu tek olayları, zaman ve mekân çerçevesi içinde, yazılı belgelere dayandırarak anlatan ve geleceğe ışık tutan ilme tarih denir”¹. Bu tanımdan yola çıkarak, tarih anlatımı için zaman, mekân ve insan unsurları vazgeçilmezdir. O sebeple Hititler ile ilgili çalışmamızda, konunun daha iyi kavranması açısından bu üç unsur göz önüne alınmıştır. Mekân olarak Anadolu coğrafyasını, insan unsuru olarak bu coğrafyaya hükmeden Hititlerin etkisini, zaman açısından erken Hitit döneminden Hitit İmparatorluğunun son buluşuna kadar geçen süreç gözler önüne serilmiştir.

Etrafı denizlerle çevrili olan Anadolu toprakları bir yarımadadır. Ege kıyılarından doğuya doğru yükselen sıradağlar, daha sonra güneyden Hindistan sınırlarına kadar ulaşan sıralı dağlar mevcuttur. Romalıların Taurus Dağları olarak adlandırdıkları Toroslar, Suriye topraklarından bakıldığında geçit vermeyen, heybetli bir duvar gibi görünmektedir. Antik dönem coğrafyacılarına göre bu dağlar, Akdeniz’in doğusunda kalan kısmını “iç ve dış” olarak ikiye böler. Doğuya doğru ise sönmüş bir yanardağ olan Erciyes, Antik ismi ile Argaeus bulunmaktadır. Bu dağın gerisinde ise Güneydoğu Torosları yer alır. Bu sıradağlar doğudaki Mezopotamya ile güneydeki Kilikya nehir platoları arasında bir set oluşturur. Anadolu topraklarının orta kısmı, Tuz Gölü’nün bulunduğu çukurca bir havzadır. Kuzeyinde ise, Karadeniz kıyıları boyunca uzanan, kıyıya sadece 2-3 metre geçit veren doğudan batıya doğru yüksekliği azalan sıradağlar mevcuttur. Bu dağlar Karadeniz’in bol yağış almasıyla oluşan ormanlık alanlarla kaplıdır.²

MÖ. 1700’lü yılların başından itibaren Anadolu topraklarının orta bölgesinde güçlü bir devlet kuran Hititler, kendisinden de önce bu topraklarda yaşayan kavimlerin ortak kültürü sonucunda meydana gelmiştir. Hitit medeniyeti öncesi dönem, “Proto

¹ Ekrem Memiş, Tarih Metodolojisi, 5. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya, 2008, s. 6

² Oliver Robert Gurney, The Hittites, Baltimore, Penguin Books, 1961, s. 25, 26

Hitit” olarak tanımlanmaktadır.³

MÖ. 3. binyılda Anadolu’da; Hattiler Kızılırmak çevresinde yaşamaktadırlar. Bu aşağı yukarı Kızılırmak bölgesine daha sonraları Hatti kültürünü de özümseyen Hititler iskân etmiştir. Hatti uygarlığının izlerine genel olarak Anadolu’nunkuzeyindeki Alacahöyük, Horoztepe gibi yerlerde sürdürülen kazılar sonucunda rastlanmıştır. MÖ.3. binin ikinci yarısına ait Alacahöyük zengin armağanlı mezar buluntuları arasındaki geyik, boğa, geometrik motiflerin işlendiği metal eşyalar(Sancaklar) Hattiler’in en önemli kültür özelliklerini yansıtır.⁴

Kişi adlarına Kültepe metinlerinde rastladığımız Hurriler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Hint-Avrupa halklarından Luviler ise, Güney ve Güneybatı Anadolu çevresinde konumlanmış halklardır.⁵

Kızılırmak çevresinde yaşayan Hattilerin oluşturduğu medeniyet, Anadolu kültürünü Mezopotamya kültüründen ayıran özelliklerinden dolayı Proto Hatti medeniyeti olarak tanımlanmaktadır. Prof. Dr. Füzuran Kınal bu medeniyetin sınırlarını şu şekilde tanımlamıştır; *“Doğuda Erzurum’a, kuzeyde Sivas ve Samsun’a, güneyde Akdeniz’e kadar yayılıyor ve bütün yarımadaı mahalli farklarla bir kültür vahdetine doğru yöneliyordu.”*⁶

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, Hitit coğrafyasını keskin çizgilerle belirtmek mümkün değildir. Feodal bir yapıya sahip olan ülke toprakları sınırları, med-cezir gibi sürekli olarak değişmektedir. Yazılı belgelerden anladığımıza göre, Hititler ne zaman ki bir sefere çıksa veyahut bir saldırı ile karşı karşıya kalsa hâkimiyeti altındaki bir veya birkaç ülkenin çıkarları doğrultusunda, başkaldırısı ile karşı karşıya kalmışlardır. Sınırlarının sürekli değişmesindeki diğer etken ise Hititlerin, daha çok yağma amaçlı seferler düzenlemesi ve gittikleri bölgeyi Hititleştirememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Yani, bölgeye hükmeden Hititler, mevsim şartlarının da zorlaşmasıyla ve çeşitli isyanlardan dolayı başkente döndüklerinde zapt ettikleri topraklar elden çıkmış oluyordu. Bunun sonucunda da, gelecek sene tekrar sefer düzenlemek zorunda kalıyorlardı.

³Füzuran Kınal, Eski Anadolu Tarihi, 3. Baskı, TTK XIII. Dizi-Sa. 7^b, Ankara, 1991, s. 71

⁴ Stefano de Martino, Hititler, (Çev: Erendiz Özbayoğlu), Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 2006, s. 34, 35

⁵ Martino, a.g.e., s.34, 35

⁶ Kınal, a.g.e., s. 73

Hititlerin yaşadıkları coğrafyanın tespiti ancak hâkim oldukları ülkeler ile anlaşılabilir. Bu konu hakkında en büyük bilgi kaynağını, Hattuşa’da bulunan Çiviyazılı tabletler, Maşat Höyükte bulunan tabletler, Kültepe Çiviyazılı tabletleri, Alışar ve Boğazköy Koloni Çağ’ı tabletleri oluşturmaktadır. Bu tabletlerde anlatılan ülkeler sayesinde bilgi sahibi olmaktadır. Tabletlerde anlatılan ülkelerin bir kısmının coğrafi lokalizasyonu yapılmış olsa da, büyük bir kısmının yeri hala, tam anlamıyla tespit edilememiştir.⁷

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Hititlerin Anadolu’daki varlığına ilişkin bilgiler, Kültepe ve Asur tabletlerinden edinilir. Günümüzdeki adıyla Kültepe, eski adıyla Kaniş, Hitit kaynaklarında Neşa olarak anılmaktadır. Kültepe kazıları, 1893-1894 yıllarında Ernest Chantre tarafından başlatılmış olup, 1925 yılında Bedrich Hrozny⁸ tarafından devam ettirilmiş ve daha sonra sistemli olarak 1948’de Tahsin Özgüç tarafından yaptırılan kazılar neticesinde tabletler ele geçirilmiştir. Bu kazı sonucunda 20.000 kadar çivi yazılı tablet ortaya çıkarılmıştır.⁹ Asurlu tüccarlara ait bu vesikalar, ticari ve hukuki içerikli metinlerdir. Vesikalarda pek çok şehir, tanrı ve şahıs adlarının geçmesi sayesinde Anadolu’nun yerli halkının, dini, dili ve ekonomisi; yer adları sayesinde ise Anadolu’nun o dönemdeki coğrafyasına ait şehir ve yolları hakkında kısmen de olsa bilgi sahibi olmaktadır.¹⁰ Yine bu tabletlerden edindiğimiz bilgilere göre, Anadolu’da şehir devletleri mevcut idi. Bu şehir devletleri, Orta Anadolu’nun önemli merkezlerinde yaşamlarını sürdürürken, Asurlu tüccarlar şehir beylerine vergi vermek şartıyla “Karum” ya da “Vabartum” adında Pazar yerleri kuruyorlar ve şehir halkı ile ticaret yapıyorlardı. Bu dönemin öne çıkan şehir devletleri; **Kaniş Krallığı**, **Hattuşa-Boğazköy**(Daha sonra Hititler’ in başkenti olacak şehir, bu bölgeden Kültepe’dekilere benzer tabletler ortaya çıkarılmıştır), **Zalpa**(Karadeniz bölgesinde), **Kuşşara**(Güneydoğu Anadolu’ da yer alan kent), **Mama**(Güneydoğu Anadolu) , **Tamniya**, **Wahşaniya**, **Puruşhanda**(Orta Anadolu’ da, Acemhöyük’tedir) krallıklarıdır. Tamniya ve Wahşaniya krallıklarının yerleri tespit edilememiştir.¹¹ MÖ. 17. yüzyılda Anadolu’ da Kuşşara Kralı Pithana ve oğlu Anitta birlik olarak, diğer şehir

⁷ Sedat Alp, Hitit Çağında Anadolu, Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar, TÜBİTAK Yayınları, İstanbul, 2001, s. 48

⁸ Hititçeyi yorumlayan araştırmacıdır.

⁹ Martino, a.g.e., s.32-33

¹⁰ Ekrem Memiş, Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi, 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2015, s.115-116

¹¹ Ekrem Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, 13. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2015, s.75

devletlerini hâkimiyet altına alarak Anadolu'da ilk siyasi birliği sağlamış ve Kaneş'i ele geçirerek burayı başkent yapmışlardır. Anitta, Anadolu'yu sömüren Asurlu tüccarları bu topraklardan kovarak Anadolu'da Asur Ticaret Koloni Çağı'na son vermiştir.¹² Alishar tabletlerinden edindiğimiz bilgilere göre, Anitta bu başarılar sonrasında “rubaum rabum” yani “krallar kralı” olarak adlandırılmıştır. Aynı şekilde Anitta tabletinde de kral Anitta'dan, “Büyük Kral” olarak bahsedilmektedir. Kuşşara Krallığının Anitta'dan sonraki durumu bilinmemekle birlikte, Hititler'in Kuşşaralı adam'ın soyundan gelmekle öğünmeleri, Kuşşara sülalesinin Hitit Kavimlerinden olduğunu ispatlamaktadır.¹³

Hititlerin feodal bir yapıya sahip olduğundan bahsetmiştik. Bu feodal ülkeler Hitit krallığının vasal ülkeleridir. Vasal ülkeler her yıl belirlenen miktarda Hitit krallığına vergi öder. Ve istenilen vakitte asker ve mühimmat temin etmekle yükümlüdürler. İdari olarak ülke toprakları Aşağı Ülke ve Yukarı Ülke olmak üzere ikiye ayrılmıştır.¹⁴ Hitit krallığının etrafında bulunan ülkeleri bölgelere ayırarak şu şekilde tanımlayabiliriz;

MÖ. 2. Binyıl kavimlerinden Gaşkalar, Hititler'in tarih boyunca en çok uğraştıkları halk grubudur. Batı Karadeniz bölgesinde yaşayan Gaşkalar sahil kesiminde yetersiz alana sahip olmalarından dolayı Hititler'in en savunmasız halinde iken sürekli olarak saldırmışlardır. Her ne kadar Batı Karadeniz bölgesinde yaşadıkları söylene de onlar Karadeniz bölgesinin hemen hemen her bölgesinde yaşamışlardır. Hititlerin hâkimiyet altına almakta zorlandığı kavimlerden başında Gaşkalar gelir. Yapılan antlaşmalara hiçbir zaman sadık olmamışlardır. Hititler'in Kuzeydoğu'sundan saldıran kalabalık bir kabile topluluğudur. Saldırılarıyla başkent Hattuşa'ya kadar ulaştıkları Hitit belgelerinden bilinmektedir. Bugünkü Kastamonu ilini kapsayan bölgede ise Palalar yaşamaktaydı. Haklarında yeterli bilgiye sahibi değiliz. Likya yani Lukkalılar ise, Batı Akdeniz bölgesinde bugünkü Tekke Yarımadasında yaşamışlardır. MÖ. 3. Binyıl kavimlerinden olan Luvilerin bir kolu olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Sadece Anadolu tarihinde değil Önasya tarihinde de adından bahsettiren bu kavim, hem karada hem de denizde oldukça güçlüdür. Kendi menfaatleri doğrultusunda dış saldırılara karşı Hititlerin yanında savaştıkları olsa da, bazen de Hititlere karşı doğrudan saldırıları olmuştur. Anadolu'nun kuzeybatı bölgesinde Arzawa ülkelerinden Troia ve Wiluşa

¹² IsabelleKlock-Fontanille, Hititler, (Çev: Nuriye Yiğitler), Dost Kitapevi, Ankara, 2005, s.16

¹³ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.79

¹⁴ Memiş, Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi, s. 118, 148, 149

kentleri yer almaktadır.Bu kentler I. Hattuşili döneminde zapt edilmiştir.¹⁵

Günümüz Aydın, Muğla ve Denizli ilinin batı bölgesini kapsayan Karia'da Ahhiyava ülkesi bulunmaktadır. Güney Anadolu'da Çukurova bölgesinde Kizzuwatna, Güneydoğu Anadolu bölgesinde Hurriler ve Doğu Anadolu'da henüz yerleri tespit edilemeyen bazı beylikler yer almakta idi.¹⁶

Yukarıda bahsettiğimiz kavimler Hitit kralları ile dönem dönem düşmanca ilişkilerde bulunsalar da Anadolu' nun gerçek hâkimi, MÖ. 2. Binyılda siyasi birliğini sağlayan, Hititler olmuştur.

Hititler'in Anadolu toprakları dışındaki sınırını, Kargamış, Tell Açana, Halep ve Babil ülkeleri oluşturmaktadır.¹⁷ Bilindiği üzere Kuzey Suriye toprakları, Mısır, Mezopotamya ve Anadolu arasında önemli bir sorun oluşturmuştur. Çünkü bu alan, adı geçen ülkelerin ticari kavşağını oluşturan bölge konumundadır. Mısır ve Mezopotamya ülkesinin,Kuzey Suriye bölgesinde,ağaç ihtiyacını gidermek yönünde çıkarları var iken, Hititlerin ekonomik anlamda çıkarları mevcuttur. Nitekim temel ihtiyaçtan doğan bu istekler, bölgedetüç ülkenin zaman zaman çatışmasına neden olmuştur. Kuzey Suriye topraklarının önemi Hititlerde I. Hattuşili döneminde fark edilmiş olup,Halep ve Babil'in ele geçirilmesiyle de bu amaca ulaşılmıştır.¹⁸

Genel olarak değerlendirdiğimizde, Hititler'in coğrafyasını genişletmek konusunda, daha çok Kuzey Suriye bölgesine yöneldiğini görmekteyiz. Bu yönelişin ekonomik çıkarlar doğrultusunda gerçekleşmiş olmasının yanı sıra, bölgenin zamanın önemli ticaret merkezi olmasından da kaynaklanmaktadır. Her ne kadar, Kuzey Suriye'de etkin bir hâkimiyet kurmuş olsalar da, tek yönlü bu yöneliş, Batı Anadolu ve Kuzey Anadolu bölgelerinde bir ihmale neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da bu iki bölgede tam anlamıyla bir hâkimiyet söz konusu olamamıştır. NitekimHitit kralları, her Kuzey Suriye seferi öncesi ve sonrasında, Anadolu'da meydana gelen kargaşayı engellemek amacıyla, sürekli olarak antlaşmalar yapmışlardır.

¹⁵ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s. 51, 56, 57, 61, 62

¹⁶ Ekrem Akurgal, Hatti ve Hitit Uygarlıkları, Net Turistik Yayınları, İstanbul, 1995, s. 73

¹⁷ Akurgal,a.g.e., s. 73

¹⁸ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.160, 161

İKİNCİ BÖLÜM

2. HITİT SİYASİ TARİHİNİN ANAHTLARI

Yaklaşık 500 yıl boyunca varlığını sürdüren Hititler, Anadolu topraklarında dünyanın en eski ve en görkemli uygarlığını oluşturmuşlardır. Oldukça zor coğrafi koşullara sahip olan topraklarda, yaşamlarını idame ettiren Hititler, birçok ilke imza atarak bölgeye hükmetmeye başlar. Küçümsenemeyecek yüksek uygarlık seviyesindeki bu topluluğun öncelikle kökeninin nerden geldiğine ve isminin nerden alındığına değinmek gerekmektedir.

Hint-Avrupa dil grubundan olan Hititler'in Anadolu topraklarına nereden geldikleri hakkında farklı görüşler vardır. Kesin olmamakla birlikte Kuzeydoğudan, Kafkaslar üzerinden ya da Anadolu'nun Boğazları üzerinden veya Balkanlar'dan Karadeniz kıyılarını takip ederek Orta Karadeniz'den göç ettikleri düşünülmektedir.¹⁹Ancak Prof. Dr. Ekrem Memiş bu görüşlerin hiç birine katılmamaktadır. Prof. Dr. Ekrem Memiş'e göre, MÖ. 2. binyılın ikinci çeyreğinden itibaren Orta Anadolu'da, güçlü siyasi bir hâkimiyet kuran bu halk grubu, Anadolu'nun yerli kavimlerinden biri olmuş olabilirdi. Bu görüşünü Hititçede yer alan, Hattice, Hurrice, Luwice, Sümerce ve Anadolu dillerinden geçme birçok kelimenin mevcut olmasına bağlamaktadır. Çünkü yukarıda bahsettiğimiz kavimlerin özelliğini taşıyan birçok kelimenin Hititler tarafından kullanılması ancak, uzun süre birlikte yaşamının bir sonucu olabilirdi. Yani Hititler bir kavimler göçü sonucunda Anadolu'ya gelmiş olsalardı, bu dil etkileşimi için gerekli zamana sahip olmazlardı.²⁰

Hititlerin Anadolu'nun yerli halkı mı olduğu veya Anadolu topraklarına dışarıdan mı göç ettikleri hala tartışma konusu olsa da, bilinen şu ki, Anadolu'da yaşayan Hattiler, Luwiler, Hurriler ve diğer Anadolu kavimleri, Hititlerle kaynaşarak karma bir medeniyetinin oluşmasını sağlamışlardır.²¹

Hititlerin adı, eskiçağ tarihinin en önemli kaynaklarından biri olan Tevrat'ta, "ht halkı" olarak geçer. Ht kelimesi asıl olarak Hatti kelimesinin İbranice halidir. Sami dillerinde sesli harf bulunmadığından bu kavmin ismi ht harfleri ile gösterilmiştir. Mısır

¹⁹ A. Kılıçkaya, E. Yazıcı, Hitit Uygarlığı İzinde Anadolu, Uranus Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 30

²⁰ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s. 45, 46

²¹ Memiş, a.g.e., s. 46

hiyerogliflerinde de sesli harfler bulunmadığı için ht harfini betimleyen hiyeroglif işaretler kullanılmıştır. Asur vesikalarında ise, Hititlerden “heta” olarak bahsedilmektedir. Bizim Hititler olarak tabir ettiğimiz halk ise kendilerine “Hattiler” , yaşadıkları Anadolu topraklarına ise “Hatti Ülkesi” demişlerdir. Günümüzde bu kavmi, Hititler olarak tabir etmemizin sebebi ise tamamen diller arası yanlış çevirinin bir sonucudur. Tevrat, batı dillerine çevrilirken, Almandada Hethitler, İngilizce ve Fransızca’ya çevirenler ise Hititler diye okumuşlardır. Türkiye de ise 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında Türk aydınlar arasında en yaygın yabancı dil olarak kullanılan Fransızcanın etkisiyle Türkler’de bu kavmi Hititler olarak isimlendirmişlerdir. Bu sebeple asıl adı Hattiler olan bu kavmi bizler Hititler olarak tanımlamaktayız.²²

Hitit siyasi tarihinin ana hatlarını ortaya koyarken, anlaşılabilirliği kolaylaştırmak için, Eski Krallık, Orta Krallık ve Yeni Krallık (İmparatorluk Dönemi) diye üç büyük döneme ayrmakta fayda vardır.

Eski Hitit Devleti zamanı (MÖ.1700-1500) ve öncesi hakkındaki bilgiler I. Hattuşili’nin vasiyetnamesinden edinilmektedir. Bu vesikadan edindiğimiz bilgilere göre, önceleri Hitit tahtına Kuşşaralı krallar geçerken sonrasında Puşarumma sülalesinden gelen krallar geçmiştir. I. Hattuşili’nin büyük babası I. Puşarumma’nın, Papadilmah ve Labarna adlarında iki oğlu vardı. I. Puşarumma kendisinden sonra Labarna’nın tahta geçmesini arzu etmiş olsa da, ölümünden sonra iki kardeş arasında taht mücadelesi yaşanmıştır.²³ Bu taht mücadelesine Pankuş Meclisi ve Dugudlar Meclisi üyelerinin istekleri doğrultusunda Papadilmah seçilmiş olsa da, mücadeleyi Labarna kazanmıştır. Alman bilgini H. Otten’ e göre, I. Labarna ile I. Hattuşili ile aynı kişidir. H. Otten, I. Labarna’ nın Hattuşaş’ı ele geçirdikten sonra “Hattuşili” lakabını almış olduğu düşüncesindedir. I. Hattuşili’nin siyasi faaliyetleri hakkındaki en iyi bilgileri, Telepinu Fermanı’ndan edinilmektedir.²⁴

“Büyük kral Tabarna “Hükümdar” Telepinu[şöyle] (der):

[Es]kiden Labarna büyük kral idi. Oğulları, kardeşleri, hısımları, akrabaları ve askerleri birlik idiler.

Ülke küçük idi. O nereye savaşa gitse, düşman ülkesini(güçlü) eliyle (omzu) ile yenerdi.

²² Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s. 46, 47

²³ Kinal, a.g.e., s. 84, 85

²⁴ Memiş, a.g.e.,s. 90, 91, 92

Ülkeleri imha ederdi ve buyruğu altına alırdı. Onları denizlere sınır yapardı. Savaştan geri geldiği zaman oğullarını her biri(yenilen) bir ülkeye(yönetmeye) giderdi.

Hupisna, Tawanuwa, Nenassa, Landa, Zallara, Parsuhanda (ve) Lusna' yı (ve) bütün ülkeyi yönetirlerdi. Büyük kentler Onun eline konmuşlardı."²⁵

Bu fermanda I Hattuşili'nin mağlup ettiği memleketler, Anadolu topraklarında şu şekilde konumlandırılmıştır; **Hupisna**=Konya-Ereğli, **Tawanuwa**=Tyana-Kilisehisar, **Nenassa**=Nenassos-Aksaray, **Landa**=Larende-Karaman. **Zallara,Parsuhanda** ve **Lusna** gibi yerlerin lokalizasyonu henüz tam olarak yapılamamıştır.²⁶

I.Hattuşili'ye ait yıllıklarda, bu kralın ilk askeri seferini Orta Anadolu' nun kuzeyinde Şanahuitta'ya yaptığı bilinmektedir. Daha sonra Zalpa'ya hücum ettiği ve ardından Alalah'a doğru ilerlediği düşünülmektedir. Alalah'ı aldıktan sonra Güneydoğu Anadolu'da yer alan Urşu kentine doğru ilerlemiştir. I. Hattuşili ertesi yıl Batı Anadolu'ya, Arzawa bölgesine yönelmiştir. Bu esnada Güneydoğu Anadolu ve Suriye bölgesinden Hurriler'in isyanı baş göstermiştir.²⁷ Fakat Hattuşili yaptığı Arzawa seferleri sonucunda Hitit Devletinin Akdeniz ticaretine katılmasını sağlamış ve Halep Krallığını zapt etmesiyle birlikte Akdeniz ticaretini Basra Körfezi'ne bağlayan Fırat Kervan yolunun Suriye'deki kısmına hâkim olmuştur. Bu sayede devletin ekonomisi oldukça gelişmiştir. Hattuşili dönemi Hitit coğrafyası, kuzeyde Karadeniz'den güneyde Halep' e, doğuda Fırat'tan batıda Ege Denizine kadar uzanan bir sınır oluşturmuştur.²⁸

I. Hattuşili siyasi tarihi boyunca(cc. MÖ. 1650-1620) işgal ettiği toprakları, kendi düzenin içine dâhil etmek istemiş, sınır bölgelerindeki arazileri eş, dost, akrabalarına vererek o bölgenin Hitit kurallarına uygun şekilde yönetilmesini sağlamak istemiştir. Yani kolonileştirmek istemiştir. Ayrıca döneminde Babil çivi yazılı metinlerinin Hititçeye çevrilmesiyle Hitit kültürü, Babil kültürü etkisine uğramıştır.²⁹

I. Hattuşili'den sonra yerine kral I. Murşili (1620-1590) geçmiştir. I. Hattuşili yeğeni olan Murşili'ye çok güvendiği için onu evlatlık olarak saltanat koltuğunu ona devretmiştir. Murşili babasının vasiyeti üzerine Eski Hitit Krallığı'nın sınırlarını güneydoğuda Suriye ve Babil'e kadar genişletmiş ve Babil'deki Hammurabi hanedanına

²⁵ Alp, a.g.e, s. 59

²⁶ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.92

²⁷ Martino, a.g.e.,s.38,39

²⁸ Memiş, a.g.e., s.95

²⁹ Ahmet Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s. 66

son vermiştir.³⁰ Bu fetih sayesinde Babil Fatihisi olarak anılır. Babil' in fethedilmesi yüksek Mezopotamya kültürü ile tanışmaya neden olmuştur. Bunun dışında aslında Babil'i elde tutabilmek hiç de kolay olmamıştır. Çünkü Hitit toprakları henüz bir düzene oturtulmuş ve Hititleşmiş durumda değildi. Hititler bu dönemde prensip olarak işgal ettikleri bölgeleri yağmalayıp geri dönüyorlardı. Bu geri dönüş mevsim şartlarının zorlaşmasıyla,Orta Anadolu'ya, başkente doğru olmakta idi. Bunun sonucunda ele geçirilen ülke tekrar elden çıkmış oluyordu. Bu zapt etme ve geri kaybediş olayları, belirtilen nedenlerden dolayı, MÖ.14. yüzyıla kadar devam etmiştir.³¹

Yine Telepinu Metninden edindiğimiz bilgilere göre, Eski Hitit Devleti döneminde, Hattuşili ve Murşili' nin krallık zamanlarının Hitit Devleti için bir genişleme ve gelişme dönemi olduğu söylenebilir. Öyle ki, Hantili'den Huzziyaya'nın da içinde bulunduğu sonraki dönem, yenilgiler, saray ve kraliyet çatışmaları, düşman isyanları ile geçen bir süreçtir.³² I. Murşili, Hantili tarafından bir komplo sonucu öldürülmüştür. Nitekim Hantili'nin sonu da aynı şekilde olmuştur.³³

Adını tanrı Telepinu'dan alan kral Telepinuş, Eski Hitit Devleti zamanında süren bu komplo oyunlarına son vermek için, çıkardığı fermanla devlet içindeki karmaşayı önler.³⁴

Kendisinden önceki siyasi eksiklikleri görmüş olmalı ki, öncelikle kendi topraklarında idari bir sistem oluşturmuştur. Bölgeyi eyaletlere ayırarak teşkilatlanmayı sağlamıştır. Kentte önemli sorunlar olan açlık, kıtlık ve idari personel ihtiyacının giderilmesi amacıyla tahıl ambarları oluşturulmuştur. Bunun dışında yine sistemli davranılması amacıyla 200 maddelik Hitit yasaları yazılı hale getirilmiştir. Ayrıca devletlerarası antlaşmalarda artık yazı ile gerçekleşmiştir. Buna en güzel örnek Kizzuwatna ülkesi kralı İspuhtasu ile yapılan ilk antlaşma gösterilebilir. Taht kavgalarının önlenmesi amacıyla da veraset sistemini düzenlemiştir. Ancak kendisinin de bir komploya kurban gittiği tahmin edilmektedir. Siyasi varlığı MÖ.1510-1485 yılları arasındadır.³⁵

³⁰ A. Kılıçkaya, E. Yazıcı, a.g.e., s. 33

³¹ Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, s. 71

³² Martino, a.g.e., s. 41

³³ Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, s. 71

³⁴ A. Kılıçkaya, E. Yazıcı, a.g.e., s. 33

³⁵ Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, s.72, 73, 65

Orta Hitit Devleti zamanı hakkında bilgi veren kaynaklar az olmakla birlikte bu dönem, Telepinuş'ın ölümünden II. Tuthalya'nın iktidarı süresine kadar olan süreci kapsamaktadır (MÖ:1510- cc.1445).³⁶ Hattuşaş arşivlerinden edinilen bilgilere göre bu dönemin kralları, Alluwamna, II. Hantili, II. Zidanza ve II. Huzzia'dır. Zağros dağları üzerinden gelen Hint-Avrupa kökenli olan Mitanni kavminingöçleri nedeniyle, Önasya bilinmeyenlerle dolu vesikasız bir dönem geçirmiştir. Bu göçler neticesinde Hurriler'in yaşadığı Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde güçlü bir Mitanni Devleti hâkimiyeti kurulmuştur. Bunun neticesinde Kuzey Suriye Hititler'in kontrolü altından çıkmıştır. Mitannilerin kazandığı bu başarıda, sahip oldukları savaş teknolojisi üstünlüğünün etkisi vardır.³⁷

Orta Hitit zamanının, Hurri etkisi altında olduğu bilinmektedir. Nitekim hanedanlar Hurri kökenlidir. Ayrıca Hurrice ikinci bir dil olarak kullanılmaya başlanmıştır. Siyasi olarak Hurri kökenli olan Kizzuwatna ile ilişkiler düzeltilirken, Gaşka saldırıları her dönemde olduğu gibi bu dönemde de mevcuttur. Ve bu saldırılara karşı çeşitli önlemler alınmıştır.³⁸

Çoğu tarihçiler Yeni Hitit Devleti'nin (imparatorluk dönemi) kurucusu olarak II. Tuthalya'yı kabul eder. Bu dönemde Kuzey Suriye toprakları tekrar hâkimiyet altına alınmaya çalışılmıştır. Öyle ki Hititler dışında Mitanni ve Mısır da bu topraklara hâkim olmak istemişlerdir. Hititler'in Halep şehrini yeniden zapt etmesi ve Kuzey Suriye üzerinde yeniden hâkimiyet kurması, Mısır ve Mitanni devletlerinin Hititler'e karşı birlikte hareket etmelerine neden olmuştur. II. Tuthalya zamanında(15. yüzyıl sonları) devletin Batı sınırları da tehlike içerisinde idi. II. Tuthalya Kuzey Batı Anadolu topraklarında yaşadığı tahmin edilen Aşşuva Memleketi (Balıkesir-Bursa-Çanakkale) üzerine büyük bir sefer yapmış ve kazanmıştır. Ayrıca Elazığ-Malatya bölgesinde olduğu tahmin edilen İşuwa Memleketleri de hâkimiyet altına almıştır. Ayrıca bu dönemde, Gaşkalar, Harriyati ve Zippaşla Memleketleri (Muğla ve civarı) üzerine de seferler yapılmıştır. Yalnız, bilinen şu ki, Hititler Batı Anadolu'daki hakimiyetine daha 15. yüzyıl sonlarında kâğıt üzerinde kaldığı anlaşılmaktadır. Bu bölgenin asıl sahipleri

³⁶ Ünal, a.g.e., s. 65

³⁷ Memiş, Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi, s. 120

³⁸ Ünal, a.g.e., s. 73

ise, Ahhiyava kralı ve onun vasalları olan Aşşuva ve Harriyati krallıklarıdır.³⁹

Hititler'in en parlak devri I. Şuppiluliuma'nın tahta geçmesiyle başlar. (MÖ. 1380-1335).⁴⁰ Bu dönem hakkında bilgi veren kaynaklar oldukça fazladır. Bunlar arasında Amarna mektupları, Boğazköy Vesikaları,⁴¹ II. Murşili tarafından yazdırılan Şuppiluliuma'nın Res Gestae'si (bizzat Şuppiluliuma tarafından yazdırılan bir tarih yazıcılığı düzenlemesidir), uluslararası antlaşmalar.

Şuppiluliuma tahta geçtikten sonra aklında Eski Krallık ve Orta Krallık döneminde de önemini koruyan, Mitanni yörüngesindeki Kuzey Suriye'nin yeniden zapt edilmesi vardı. Bu amaç doğrultusunda Kuzey'de Gaşka'ya karşı ve Kuzeydoğu'daki Tegarama ile İşuwa bölgesinde savaşarak sınırlarını genişletme ve güçlendirme yoluna gitmiştir.⁴²

Şuppiluliuma'nın en önemli siyasi yaptırımı, Kuzey Suriye'yi kesin olarak zapt etmiş olmasıdır. Bu bölgede Mısır ve Mitanni hâkimiyetine son vermiştir. Tabii ki Mısır'ın kendi içerisinde din ile ilgili sorunlarının olması bu seferi kolaylaştırmıştır. Dönemin en ilginç olayı ise, ölen Mısır firavunu Tuthank-Amon'un dul eşinin Hitit prensiyle evlenmek istemesidir. Tuthank-Amon'un öldükten sonra eşi, Şuppiluliuma'dan isteklerini şu şekilde ifade etmiştir; *"kocam öldü. Ve bir oğlum da yok, senin ise birçok oğlun olduğu söyleniyor. Oğullarından birini bana verirsen, o benim kocam olabilir."* Şuppiluliuma önce durumun gerçekliğini tespit etmek için Hattuşaziti'yi Mısır'a göndermiştir. Çünkü bir kral olarak temkinli olmalıydı, bu bir oyun da olabilirdi. Sonuç olarak elçisinden gelen haber doğrultusunda oğlu olan Zananza'yı damat olarak Mısır'a göndermiştir. Ne yazık ki, yolculuk esnasında Zananza öldürülmüştür. Bu olay siyasi bir krize yol açmış ve Hititler'in Mısır topraklarına saldırmasına neden olmuştur.⁴³

Şuppiluliuma 45 yıl süren krallığı döneminde Hitit İmparatorluğunu, Mısır ve Babil gibi güçlü imparatorluklar arasına katmıştır. Kuzeydeki Gaşkalar, batıdaki Arzawa ülkesi ile güneydeki Kizzuvatna Ülkesi ve Suriye'nin güneydeki Filistin'e kadar uzanan Mitanni topraklarını hâkimiyet altına almıştır. Ardından Halep ve

³⁹ Memiş, Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi, s.121, 122

⁴⁰ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.156

⁴¹ Memiş, a.g.e., s.106

⁴² Martino, a.g.e., s.53

⁴³ Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, s. 78

Kargamış'ı da ele geçirdikten sonra, yönetim oğullarına kalmıştır. Ancak bu dönemde ülkenin en büyük sorunu veba salgıdır. I. Şuppiluliuma ve büyük oğlu I. Arnuvanda da bu salgından hayatını kaybetmiştir. Tahta ise I. Şuppiluliuma'nın diğer oğlu II. Murşili(MÖ. 1335-1309) geçmiştir.

Bu dönemde ülkenin sınırları Güneybatı Anadolu'da Arzawa ile Güneyde Mitanni ülkesi yönünde genişlemiştir. Batı Anadolu'daki Ahhiyavalılar ile Kuzeydeki Gaşkalar'a karşıda düzenli seferler düzenlenerek, bozguna uğratılmıştır.⁴⁴

II. Murşili siyasi iktidarı boyunca Anadolu'da bir birlik oluşturabilmiştir. II. Murşili kekeme olarak bilinmektedir. Belki de bu yüzden birçok kayıtlı belge onun dönemine aittir. Askeri seferleri büyük bir özenle kayıt altına almıştır. Döneminde yaşanan veba salgını, kıtlık gibi sorunları tecrübeli bir şekilde bertaraf edebilmiştir. Tahta ilk çıktığında büyük isyanlar ile uğraşmıştır. Bu isyan her taht değişimi sırasında yaşanmaktadır ancak II. Murşili'nin yaşının küçük olması, bu durumu biraz daha şiddetlendirmiş olmalı. Ancak kral, bu isyanları da başarı bir şekilde sonlandırmıştır. Uyguladığı politikalarla, veba yüzünden boşalan kentleri de tekrar yerleşime açmış ve seferleri ile ülkeye yeni topraklar kazandırmıştır.⁴⁵

Bu kraldan sonra ise tahta, Hitit tarihinde önemli iki olaya imza atan, II. Muwattalli geçmiştir.(MÖ. 1309-1287) Bu olaylardan ilki ülkenin başkenti Hattuşa'ı henüz yeri tespit edilemeyen, Güney Anadolu'da olduğu tahmin edilen, Tarhuntaşa'ya taşınmasıdır. Başkent in taşınmasında en büyük etken kardeşi olan Hattuşili ile çekişmeleridir. Aslında başkent in taşınmasıyla ülke fiilen ikiye bölünmüş oluyordu. Bu durumda birçok isyanın baş göstermesinde en büyük etkendir. Tarhuntaşa'nın henüz yeri tespit edilemediği için, çoğu bilgi Hattuşa'daki belgelerden elde edilebilmektedir.⁴⁶

Bu devir vesikalarından edinilen bilgilere göre, siyasi olaylar yine çok cepheli olmakla birlikte, önceliğin Kuzey Suriye yönünde olduğu bilinmektedir. Ne var ki Hitit kralı önceliğini Mısırlara vermiş olsa da, ülkede Arzawa beylikleri yine sorun çıkarmış ve Milavandalı Piyamaradu isyanı da baş göstermişti. Bu olayların dışında Wiluşa kralı(Troya bölgesi) Alakşanduş ile de bir antlaşma yapılmak zorunda kalmıştır. Diğer yandan, Asur Devletide doğuda baskısını gittikçe artırırken, Gaşkalar

⁴⁴ A. Kılıçkaya, E. Yazıcı, a.g.e.,s. 35, 36

⁴⁵ Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, s. 79

⁴⁶ Ünal, a.g.e., s. 79

da yine rahat durmuyorlardı.⁴⁷

İkincisi siyasi olay ise Kadeş'te Mısır ile yapılan büyük savaştır.⁴⁸ Kadeş Meydan Muhaberesi hakkındaki bilgileri daha ziyade Mısır kaynaklarından ve Hitit kaynaklarından kısıtlı olarak edinmekteyiz. Mısır kaynakları taraflı olarak yazılmış iki metin ve birtakım kabartmalardan oluşmaktadır. Hitit kaynaklarında ise, sadece III. Hattuşili'den elde edilen bilgiler bulunmaktadır. Bu savaşın kazananı tam bilinmemekle birlikte, Hititler' in mağlubiyet aldığı düşünülmektedir.⁴⁹ Başarılı bir savaşın sonrası ne yazık ki, Hitit ülkesi için, o kadar da parlak olmamıştır. Çünkü ülkenin hem doğusu hem batısı ciddi tehlike altında idi. II. Muwattalli yaklaşık olarak MÖ.1287 yılında öldüğünde yerine oğlu III. Murşili (Urhi-Teşup) geçmiştir. Ne var ki bu kral, tahtta gözü olan amcası, III. Hattuşili ile sürdürdüğü kavga yüzünden ülkenin durumu ile ilgilenememişti. Bu dönemde başkent tekrar Hattuşa'ya taşınmıştır. Sonuç olarak III. Hattuşili tahta geçtiğinde(MÖ. 1280 c.a) batı topraklarının çoğu Hitit kayıtlarından silinmişti. III. Hattuşili her ne kadar kendisinden önceki krallıkların şimdide bağlı olduklarıyla övünse de, durum hiç de görüldüğü gibi değildir. Bu yüzden, karışıklığı fırsat bilen Arzawa ülkeleri Hitit denetimini sarsma yoluna gitmişlerdir. Olayların bu akışında ise Hititler sadece kuzeybatı yönünde kalay yolu üzerindeki çıkarlarını kollama için çaba gösterebilmişlerdir. Hattuşili'nin yıllığının parçalarında Lukka ülkeleri ile de savaşıldığı bilinmektedir. Şeha Nehri Ülkesi ve Millavanda, yeniden Hitit ülkesine bağlı kalmıştır. Suriye de ise durum daha karışık bir hal almıştır. Mısırlılara karşı bir zafer kazanılmıştı ama bu sırada Asurlular boş durmamıştır. Asur kralı I. Addu-Nirari, Mitanni'deki bir karışıklıktan fırsat bularak Fırat'a kadar bütün toprakları egemenlik altına almıştır. Böylece, Hitit ülkesinin güneydoğu toprakları tehlike altına girmiştir. Mısır için de tehlike oluşturan bu durum, Hititler ile ittifak yapılmasına sebep olmuştur. Bu ittifak bile Asurluların gücüne güç katmasına ve Anadolu sınırındaki tepelere çıkmalarına engel olamamıştır. Bu güç, Asur kralı I. Salmanasar'ın Fırat'a ulaşmasını ve Aşşuwa bakır madenlerinin denetimini ele geçirmesini sağlamıştır.⁵⁰ Bazı bilim adamları tarafından dünyanın uluslararası nitelikteki en eski antlaşmalarından biri olarak kabul edilen Hitit-Mısır Barış Antlaşması, bu dönemde imzalanmıştır. Ayrıca

⁴⁷ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.120, 121

⁴⁸ Martino, A.g.e., s.62

⁴⁹ Memiş, a.g.e.,s. 122, 123, 124

⁵⁰ J.G. Macqueen, Hititler ve Hitit Çağında Anadolu, (Çev: Esra Davutoğlu), Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2001, s. 53, 54

kraliçe Puduhepa'nın da mührü, bu antlaşma metninde yer almaktadır.⁵¹

Hattuşili'den sonra tahta geçen oğlu IV. Tuthalya, Ahhiyava ve Arzawa ülkelerinde çıkan isyanları bastırarak ülke bütünlüğünü korumaya çalışmıştır. Döneminde Asur kralının fethettiği yerleri tanıyarak onunla iyi ilişkiler kurmuştur. Ancak Asur kralı Salmanasar'dan sonra yerine geçen kral Tukulti-Ninurta(MÖ.1233-1197),⁵² Hititlere ait Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu beyliklerine saldırmıştır.

IV. Tuthaliya döneminde devlet arşivlerinin yenilendiği, bozuk, kırık ve kayıp olan tabletlerin yenilendiği bilinmektedir.⁵³ Bu dönemde ülkenin fiilen 3'e ayrıldığını görüyoruz. Bu duruma açıklık getirmek gerekirse; Tarhuntaşşa tahtında III. Hattuşili tarafından atanan kuzen Kurunta ile yapılan antlaşmada "Büyük Kral" olarak hitap edilmesi ve Kuzey Suriye topraklarını elinde tutan, çoğu zaman bağımsız hareket eden ve geniş yetkilere sahip olan Karkamış Krallığı ve son olarak Hitit kralı IV. Tuthalya. Üstelik bu dönemde Batı Anadolu'daki Ahhiyava Krallığı giderek güçlenmişti. Yunanistan'da yaşayan Akalar ile Batı Anadolu'da yaşayan Troyalılar arasında tarihteki ilk Doğu-Batı savaşı olarak bilinen Troya savaşı yine bu dönemde cereyan etmişti. Bu esnada Hititler kendi ülkesindeki isyan hareketleri nedeniyle uzun süre hâkimiyet altında tuttuğu Troyalılar'a, bu savaşta yardım dahi gönderememişti. Görünen o ki, bu dönem ve sonraki dönem ülkenin durumu pek de iç açıcı değildi. Nitekim öyle de oldu. Kendisinden sonra tahta III. Arnuvanda geçti. Kaderi II. Arnuvanda gibi, arkasında varis bırakmadan, bir yıl sonra hayata veda etti. Ölüm nedeni tam olarak bilinmese de tahta geçen kardeşi II. Şuppiluliuma'nın bir vesikasında⁵⁴ ve Ahhiyava kralı olduğu düşünülen Antarauva'ya gönderilen bir mektupta⁵⁵ yazılanlar, III. Arnuvanda sonrası yaşanan istikrarsızlığı gözler önüne sermektedir. Kraliyet ailesi içinde yaşanan bölünme ve kutuplaşma Hititlere bağlı krallıklarda da görülmeye başlamıştı. Üstelik bu son dönemde yaşanan kıtlık felaketi ve MÖ ca. 1200'lerde cereyan eden Ege Göçleri neticesinde Hitit İmparatorluğu yıkılmıştır.⁵⁶ Yok oluşun ardından geçen 300 yıl sonrasında Hititler, Anadolu'nun güney kesimlerinde ve Kuzey Suriye bölgesinde Geç

⁵¹ Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, s. 82

⁵² Klock- Fontanille, a.g.e.,s.37

⁵³ Ünal, a.g.e.,s. 82

⁵⁴ Bkz: Birgit Brandau-Hartmut Schickert, Hititler: Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu. (Çev: Nazife Mertoğlu), Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2003, s.292

⁵⁵ Bkz: H. Bossert, Asia, İstanbul,, 1946,s.24

⁵⁶ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.134, 135

Hititler olarak varlıklarını bir süre daha sürdürmüşlerdir.⁵⁷

⁵⁷ Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, s. 84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HITİT DEVLETİNDE TARİHÇİLİK VE TARİH ANLAYIŞI

Hitit devletinde tarihçilik anlayışı konusuna gelmeden önce, tarih kavramını açıklamak doğru bir yaklaşım olacaktır. Tarih kelimesini birçok millet, bilim adamı, devlet adamı çeşitli yorumlarla tanımlamaktadırlar. Farklı tanımlamaların dışında tarih kelimesinin bir de farklı anlamları da vardır. Anlam olarak bazen belirli bir zaman dilimini(gün, ay, yıl) tanımlarken, bazen de geçmişteki bir konunun gelişimini inceleyen anlatı olarak tanımlama yapılır.⁵⁸ Bu bilgilerden yola çıkarak tarih nedir? sorusuna ve diğer anlamları da kapsayan tanıma en uygun olarak “*İnsanoğlunun geçmişte meydana getirmiş olduğu tek olayları, zaman ve mekân çerçevesi içinde, yazılı belgelere dayandırarak anlatan ve geleceğe ışık tutan ilme tarih denir*”⁵⁹ sözleriyle açıklayabiliriz.

Tanımda da belirttiğimiz gibi, tarih kelimesi geçmiş anlamı da taşımaktadır. Ayrıca olayın gerçekleştiği dönem belirgin olmalı ve bir alan yahut yurt içerisinde meydana gelmelidir. Bunun yanı sıra olaylar muhakkak yazılı belgelere dayandırılmalıdır. Yani demek oluyor ki, yazının olmadığı yerde tarihten bahsetmek mümkün değildir.⁶⁰ Bu yüzden tarih yazı ile başlar. Yazının keşfi ve kullanılıp geliştirilmesi de Sümerler ile başlar.

Yazı, insanın temel dört becerisinden (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) birisidir. İnsan hayatını kolaylaştıran bu becerilerden yazı, insanın çevresini ve kendisini anlatmada önemli bir buluştur. Günümüzde de yaygınlığı ve önemini koruyan bu buluş, insanların birbirleriyle olan iletişimini belirli şekillerle ve işaretlerle anlatma sistemidir. Yani yazı sözün resimlenmiş hali diyebiliriz. Yazı insanoğlunun diğer keşifleri gibi zorunluluktan ortaya çıkmış bir buluştur. Sümerlerde kurdukları şehirlerde vatandaşların mabetlere teslim ettikleri ürünler her ailenin ihtiyacı oranında dağıtılıyorlardı. Her vatandaşın getirdiği ürünleri unutmamak için kil tabletlerin üzerine kendilerinin anlayacağı şekilde şahıslar için, bir işaret belirtmişlerdir. Bu şahıs işaretlerinin karşısına da getirdikleri ürünün resmini çizmişlerdir. Böylelikle kimin ne

⁵⁸ Metin Alparslan, Hititler, Bir Anadolu İmparatorluğu, “Geçmiş Kaydetmek, Hitit Tarih Yazıcılığı”, YKY, İstanbul, 2013, s. 48

⁵⁹ Ekrem Memiş, Eskiçağ’ da Türkler, 3. Baskı, Çizgi Kitapevi, Konya, 2009, s. 1

⁶⁰ Memiş, a.g.e., s.1

getirdiği biliniyor, unutulmasına engel olunuyordu. Ancak zaman içerisinde bu sistem karışıklığa sebep olmaya başlamıştır. MÖ. 3200’lerde Sümerler karışıklığı önlemek için işaretleri belirli bir sisteme oturtarak yazının icadının temelini oluşturmuşlardır. Yazı insanın düşüncesini farklı mekân ve zamana taşımada önemli bir araçtır. Geçmişteki kültür ve bilgi birikimimizi yazılı eserler sayesinde bilmekteyiz.⁶¹Yazı sayesinde geçmişte edinilen bilgi, beceri geleceğe aktarılırken, değişikliğe uğramadan günümüze dek ulaşabilmektedir. Oysaki sözlü anlatımlar için böyle bir şey söz konusu değildir. Bu yüzden yazı her medeniyet için önemlidir. Özellikle eski çağ medeniyetleri bugün sahip oldukları şöhreti, yazının mahiyetini kavramaktaki öngörülerine borçludurlar. Konumuz olan Hititlerle ilgili bilgileri de yazılı belgeler sayesinde öğrenmekteyiz.

Geçmiş yazmak, yani tarih yazıcılığı (historiografi) “*Geçmiş dönemlerde meydana gelen kültürel, siyasi ya da askeri olayları zaman ve mekânı belirten, neden-sonuç ilişkisine yer veren ve bu olayları iyi bir kronolojik iskelete oturtan, genellikle nesir tarzda yazılan, şahıs ve yer isimleri gibi ayrıntılara yer veren bir ilgililer kesimi için oluşturulan yazılardır*”⁶² şeklinde tanımlanmıştır.

Hititler’de tarih yazıcılığının ne zaman başladığı ve nasıl olduğu bilinmemekle birlikte, yazıdan önce sözlü olarak var olduğu düşünülmektedir. Yazının keşfi ile birlikte sözlü anlatımların yerini yazılı anlatımlar almıştır. Ve bu durum giderek artmıştır. Şimdiye kadar Boğazköy’de, Hititler’e ait 13 çivi yazılı tablet arşivi, Büyükkale’deki E-Sarayında 25000 tablet ve parça, Şapinuwa’da (Ortaköy) 3000’den fazla tablet ve parça, Sarissa’da (Kuşaklı) 42 ve Tapigga’da (Maşat Höyük) 117 kil tablet arşiv bulunmuştur. Hitit arşivlerinde orijinal metinlerin yanı sıra kopya metinlere de yer verilebiliyordu. Hititler bu arşivcilik sistemleri sayesinde edindikleri bilgi ve icraatları yasal hale getiriyorlardı. Ancak bu arşiv metinlerinde kesin olarak objektiflikten bahsedilemez.⁶³ Kil tabletlerin dışında Hititler’in tahta tablet de kullandıkları bilinmektedir. Tahta tablet arkeolojik kazılarda henüz tespit edilememiştir. Bunun sebebi ahşabın doğada çabuk erozyona uğraması gösterilebilir. Ancak Antalya Kaş açıklarında Uluburun batığında bulunan tahta tablet, bu malzemenin yazı yazma

⁶¹ Murat Özbay, “Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı”, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S. 2, Ankara, 2005, s. 68, 71, 72, 73

⁶² Alparslan, Hititler, Bir Anadolu İmparatorluğu, “*Geçmiş Kaydetmek, Hitit Tarih Yazıcılığı*”, s. 48, 49

⁶³ Alparslan, A.g.m, s. 57

aracı olarak kullanıldığını ispatlamaktadır. Tahta tabletin kullanıldığına dair diğer bir ispat, Nişantepe batı binasında bulunan 3268 adet kil bulla gösterilebilir. Hititlerin bulunan arşivlerin yanı sıra elbette bulunamayan veya doğa koşullarında yok olan arşivleri de mevcuttur. Hititlerin sahip olduğu arşivcilik geleneği, tarih yazıcılığı alanında önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden tespit edilememiş ve doğa koşullarında yok olmuş tabletler bize Hititler ile ilgili tarih yazıcılığı alanında ne kadar büyük kayba sahip olduğumuzu gösterir.⁶⁴ Tabletler yazılış amaçlarına göre mitolojik, dini, siyasi, hukuki, askeri konular içermektedir.

Halk sadece aynı dili konuşan insanlardan oluşmaz; aynı zamanda ortak yaşamı da paylaşır. Aynı zaman içerisinde aynı dili paylaşan halkın tarihi, o halka ait ortak yaşam olaylarından oluşur. Ortak payda sayesinde de milli bilinç ve tarihi bilinç oluşur.

Hititler de aynı zaman içerisinde, aynı dili konuşan bir toplum olarak yaşadıkları ortak olaylar zincirini yazılı hale getirmişlerdir. Yani geçmişi anlatmışlardır. Sadece Hititler de değil, komşu ülkeleri olan Sümerler, Babil' liler ve Asur'lulardada tarih yazıcılığı örnekleri vardır. Ancak Hititler'den farklı olarak bu kavimlerde tarih yazıcılığı daha çok din ile bağlantılı idi.⁶⁵ Örneğin Sümerler, hiçbir zaman tarih yazıcılığını gerçek anlamıyla yerine getirmedi. Yani çağdaş tarih yazıcıları gibi, olayların süreçlerini derinlemesine araştırarak, altında yatan sebeplerle tarihi metin yazmamışlardır. Tarih yazıcılığına örnek oluşturacak belgeler, kabartma, koni, silindir vazo ve tabletlerdeki adak yazıtlarıdır. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu yazılar dini içerikli olup, tanrılara hoş görünme amacı vardır. Yazıtların çoğunda tek olay kısa bir biçimde anlatılmıştır.⁶⁶

Hitit tarih yazıcılığı ise, bu kavimlerden farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu yazıtlarda ilahi bir amaçla dünya hâkimiyeti yoktur; daha çok devlet fikri ön plandadır. Yalnız bu durum Hititler'in hiçbir şekilde dini temsil etmediği anlamına gelmez. Tabletlerde de gördüğümüz gibi, her büyük zaferi ilahların yardımı ile olduğunu belirten cümleler mevcuttur. Şunu bilmek gerekir ki, bu ilahi durum tamamıyla tarih yazımlarına

⁶⁴ Metin Alparslan, II. Murşili ve Dönemi, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 101

⁶⁵ HansGustav Güterbock, Etilerde Tarih Yazıcılığı, II. Türk Tarih Kongresi, Devlet Basımevi, İstanbul, 1937, s. 1

⁶⁶ SamuelNoahKramer, Tarih Sümer' de Başlar, (Çev: Hamide Koyukan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 59, 61

hâkim değildir.⁶⁷

“24 çevredeki düşman ülkeler, beni aşağıladılar, benim, Beyçem, Arinna’ nın Güneş Tanrıçası’ nın

25 bölgelerini tekrar tekrar almaya çalışmışlardı. Beyçem, Arinna’ nın Güneş Tanrıçası,

26 aşağıya yanıma gel, ve çevredeki bu düşman ülkeleri önümde öldür!”

27 Ve Arinna’ nın Güneş Tanrıçası benim sözümü dinledi. O aşağıya, yanıma geldi.

28 Babamın tahtına oturduğum zaman, çevredeki bu

29 düşman ülkeleri 10 yılda yendim ve onları öldürdüm.”⁶⁸

Kuvvetli bir anlatım şekli ile hükümdarların olayları kronolojik olarak anlattıkları yıllıklar (anallar), Hitit tarih yazıcılığının en gelişkin örneklerindedir. Bilindiği üzere yıllıklarda hükümdarların yaptığı icraatlar yıl yıl anlatılmaktadır. Bu şekli ile Babil’de örneklerine rastlanmazken, Asur’da, Hitit zamanı sonrası, Hitit etkisi ile karşımıza çıkmaktadır.

II. Murşili bu yıllıklarında babası ve büyük babasının icraatlarını her sene ayrı bir şekilde yazmıştır. Bu eserler “Şuppiluliuma’nın İcraatları” ve “Murşili’nin icraatları” başlıklarıyla 50 senelik Hitit devletinin tarihsel sürecini anlatır.⁶⁹ Bu söylemlerde Hititler’de sadece II. Murşili’nin yıllığı olduğu düşünülmemelidir. Murşili sadece gelişmiş tarih yazıcılığının en güzel örneğini yansıtmaktadır. Murşili öncesi de sonrası da yıllık örneklerine rastlamaktayız. Hititler’de tarih yazıcılığıyla ilgili en eski örnek ise Anitta Metni’dir. Bu metin daha eski olan bir metnin kopyası olduğu düşünülmektedir. Konu olarak Hitit Devleti’nin kuruluş sürecinden bahsetmektedir. Yazılış şekli bakımından Hitit Krallarının annallarına (yılılık) benzerlik gösteren bu belge, Hititler’de tarih bilincinin en başından beri var olduğunu göstermektedir.⁷⁰

Hitit krallarının, yapmış oldukları çalışmalarını ayrıntılı bir şekilde anlattıkları yıllıklarının dışında, Hitit tarih yazıcılığının bir başka yöntemi ise siyasi muahede metinleridir. Bir amaç doğrultusunda hizmet eden bu metin yazıları; hakanların, hükümdarların ve küçük devletlerin birbiri ile olan ilişkilerini düzenlemek, iş birliği

⁶⁷ Güterbock , a.g.e., s. 2

⁶⁸ II. Murşili Onyıl anallerinden örnek

⁶⁹ Güterbock a.g.e., s. 2

⁷⁰ Alparslan, II. Murşili ve Dönemi, s. 102

sağlamak amacıyla yapılan antlaşmalardır. Bu siyasi muahede metinlerinin başında yer alan tasvirler, tarih yazıcılığı açısından önemli kısımlardır. Çünkü bu kısımlarda antlaşmanın yapıldığı ülkenin coğrafyası, siyasi ve kültür tarihi, ticaretin o dönem dünyasına nasıl etki ettiği gibi bilgiler yer almaktadır. Antlaşmayı yapan dönemin Hitit kralı, bu kısımlarda, kendisinden oldukça eski dönemleri de tasvir ederek, bizlere kendi dönemi ve öncesi hakkında da sağlıklı bilgiler sunmaktadır.⁷¹

Mira Kuwalliia Kralı Kupanta-Kurunta ve II. Murşili Muahedesi (CTH 68)

“§1 (B I 1-2; D I 1-2)

Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Şuppiluliuma' [nın oğlu; Hatti Ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majeste Murşili [şöyle (söyler)]

§2 (B I 3-10)

[eski günlerde] kardeşleri Mashuiluwa' yı bunalttılar. Onu öldür(meye kast ettiler). Ve onu ülkeden kovdular. Sonra o, babama geldi. Fakat babam onu (başından) atmadı. Ve onu(yüceltti) yukarı aldı. Ve o, ona kızı, benim kız kardeşim Muwatti' yi zevceliğe verdi. Ve sen Kupanta-Kurunta, o senin annen idi. Babam başka bir ülkede idi. Ve o (bu konuda)endişelenmedi. Ve ona destek ola[madı].

§3 (B I 11-21; E I 11; D I 12-21)

Babam tanrı olduğu zaman(öldüğünde) ve ben majestem, babamın tahtına oturdum. Ve ben ona destek oldum. Ve ben, onun arkasından gittim. Babamın tanrıları benim önümden koştular (bana yardım ettiler). Ve ben düşmanları onun için öldürdüm(yendim). Ve Arzawa ülkesini tümünü yendim (ele geçirdim). Ve ben majestem (ganimet olarak aldıklarımı, Hattuşa şehrine sevkettim. Fakat ben yerlerinde bıraktığım ülkelerin sınırlarını (sınırıma) koydum (kattım). Seha nehri Ülkesi' ni Manapa-Tarhuntaya verdim. Hapalla ülkesini, Targasnalli' ye verdim. Mira ülkesini ve Kuwalliia ülkesini Mashuiluwa' ya (tekrar) verdim. Babasının evini, babasının tahtını ona geri verdim. Sonra onu, Mira ülkesinde bey yaptım.”⁷²

Annallar ve siyasi antlaşma metinlerinin yanı sıra, Hitit tarih yazıcılığına örnek olarak, dine hizmet eden tarihi yazılarda mevcuttur. Dini nitelik, tanrıya hesap verme duygusu içerdiğinden dolayı, anlatımlarda en iyi itiraflar, en dürüst şekilde metinlerde karşımıza çıkmaktadır.⁷³

II. Murşili'nin veba duası;

“Siz tanrılar, efendilerim Hatti ülkesinde salgın oldu, Hatti ülkesi

⁷¹ Güngör Karauğuz, Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devleti' nin Siyasi Antlaşma Metinleri, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002, s. 10, 11, 12

⁷² Karauğuz, a.g.e., s. 119, 120

⁷³ Güterbock, a.g.e., s. 3

salgın yüzünden baskı altında tutuldu. O, çok sıkıştırıldı. Yirmi yıldan beri Hatti ülkesi çok (sayıda kayıplarla) ölüme sürüklendiğinden aklıma Tuthaliya' nın oğlu genç Tuthaliya konusu geldi. Tanrılardan fal yoluyla gerçeği öğrenmeye çalıştım tanrı tarafından (falda) genç Tuthaliya konusu saptandı. Genç Tuthaliya Hatti ülkesinin efendisi iken ona Hattuşa' nın prensleri, komutanları, binbaşılı, subayları, (önde gelenleri), askerlerinin ve araba savaşçılarının hepsi onun üstüne yemin ettiler. Babamda onun üstüne yemin (etti).”

“ Efendilerim tanrılar artık bana acıyın! Size görüneyim! Size dua ettiğim için beni işitin! Ben hiçbir kötü iş yapmadığımdan, günah işleyen ve kötülük yapanlardan da artık hiçbiri hayatta kalmadığından ve onlar çoktan öldüğünden, babamın meselesi benim üzerime geldiğinden işte ülkedeki salgına karşı size efendilerim tanrılara kefarete ve bedel ödüyorum.”⁷⁴

Tarih yazıcılığında en uzak geçmiş anlatıları olan metinler fermanlardır. Bu metinlerde daha geniş olarak tarih anlatımlarına yer verilmiştir. Telipinu Ferman'ı buna güzel bir örnektir. Bu ferman ile kral, taht kavgalarına son vermek için tahta çıkışı bir düzene sokmuştur. Bu düzeni anlatırken Hitit devletinin bütün tarihi geçmişini Labarna' ya kadar götürmüştür. İki asırlık bir süreyi bir fermanla toparlayan kral bu anlatış şekli ile tarih yazıcılığının en önemli örneklerinden birini oluşturur.⁷⁵ Ülkenin kuruluş tarihinden kendi dönemine kadar olan sürecin özeti niteliğindedir.

“Büyük kral Tabarna “hükümdar” Telipinu [şöyle] (der):

[Es]kiden Labarna Büyük kral idi. Oğulları, kardeşleri, hısımları, akrabalara ve askerleri birlik idiler.

Ülke küçük idi. O nereye savaşa gitse, düşman ülkesini (güçlü) eliyle (omzu ile) yenerdi.”⁷⁶

Hititler bilinçli bir şekilde bu metinleri saklayarak arşiv oluşturmuşlardır. Çünkü onları kendilerine kaynak olarak kullanmakta idiler. Üstelik yeni bir Hitit metninde bile, eski devletin tarihi anlatılırken, eski tabletten de bahsedilir. Yeni metinleri eski kaynaklara dayandırma geleneğinin en eski Hitit döneminden beri var olduğu kabul edilir.

Özgün bir anlatım şekli ile Hititler önemli arşivlerini meydana getirmişlerdir. Bu özellikleri ile aynı zaman içerisinde yaşadıkları diğer kavimlerden daha üstün konuma getiren başarıyı elde etmişlerdir.⁷⁷ Anlaşılan o ki, Hititler kralları, Atatürk'ün deyimi ile

⁷⁴Sedat ALP, Hitit Çağında Anadolu, Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar, 5. Basım, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2005, s128, 129, 130

⁷⁵Güterbock, a.g.e., s. 3, 4

⁷⁶Alp, a.g.e., s. 59

⁷⁷Güterbock, a.g.e., s. 5

“Geçmişini bilmeyen geleceğine yön veremez” sözünün bilincine,daha o dönemlerde varmışlardır.

Tarih yazıcılığıyla ilgili elbette birçok metin bulunmaktadır. Bunun dışında her metnin tarih yazıcılığına örnek oluşturduğu tartışmalı bir konudur. Bu yüzden biz bu çalışmamızda bazı örnekler ve açıklamalarla birlikte konuyu ele almaktayız. Örnekleri Eski Hitit Dönemi metinleri ve Yeni Hitit Dönemi metinleri diye iki başlık altında toplamaya çalıştık.

3.1. Eski Hitit Devleti Zamanında Tarihçilik ve Tarih Anlayışı

Bilindiği üzere Hititler MÖ. 2. Binyılın ikinci çeyreğinden itibaren Anadolu’da hâkimiyet kurmuşlardır. Bu hâkimiyet, MÖ.12. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür. Bu geçen süre zarfında Hititler Önasya dünyasında önemli bir medeniyetin temsilciliğini yapmışlardır. Üstelik bu medeniyet kendisinden sonraki medeniyetleri de etkileyecek güçte idi.

Hititler ile bilgileri, daha önce de bahsettiğimiz gibi, Boğazköy devlet arşivlerinden, siyasi muahede metinlerinden ve ortaya çıkartılan arkeolojik veriler neticesinde elde etmekteyiz. Yazılı vesikalar tarih ve tarihçilik alanının daha iyi yorumlanması açısından önemli bir yere sahiptir. Ancak bizler Eski Hitit Devleti zamanına ait çok fazla yazılı vesikaya sahip değiliz.

Eski Hitit Devleti zamanında 19 kral yönetimde yer almıştır. Ancak bu kralların çoğunun yaptıkları işler hakkında bilgi sahibi değiliz.⁷⁸

Bu dönem Hattuşa’da başlar. Kurucusu olarak ise I. Hattuşili bilinmektedir.⁷⁹ Ancak şunu belirtmek gerekir ki, Eski Hitit Devleti Çağ’ından önce Hitit Beylikler Çağ’ı yaşanmıştır. Bu konu hakkında tarihsel bilgileri Pithana’nın oğlu Anitta tarafından yazılan metin sayesinde öğrenmekteyiz. Nitekim Beylikler dönemi Anitta ile son bulmaktadır.⁸⁰

Anitta metni, Eski Hitit Beylikler dönemi hakkında tarihsel kaynak niteliğindedir. Asur Ticaret Kolonileri Çağ’ında, Hattuşaş, Alışar ve Kültepe arasındaki ilişkiler hakkında bilgiler vermesi açısından önemlidir. Yani Asur Ticaret Koloni Çağ’ının sona

⁷⁸ Kinal, a.g.e, s. 83, 84

⁷⁹ Alp, a.g.e., s. 57

⁸⁰ Akurgal, Hatti ve Hitit Uygarlıkları, s. 23, 24

erişi ve Eski Hitit Devleti'nin kuruluşu arasındaki zaman dilimi hakkında bilgi içermektedir. Metin yıllık (Annal) niteliğinde olduğu için, tez konumuzun “4.1. Hitit Krallarının Yıllıkları” adlı başlığında da ele aldık.

Tarihsel metin olarak bizlere ulaştırdığı bilgiyi şu şekilde değerlendirebiliriz;

Günümüzde yeri tam olarak belirlenemeyen Kuşşara'nın kralı Pithana'nın oğlu Anitta, Kaneş\Neşa ile aralarında geçen savaşı, gece yaptığı bir baskınla kazandığından bahsetmektedir. Hititlerin askeri taktikleri arasında “gece baskınları”nın dayer aldığını öğrenmekteyiz. Neşa ülkesinin insanlarına kötülük yapmaması ve onlara anası-babası gibi muamele edilmesinden bahsedilmesi, aynı soydan geldiklerini ima eder gibidir. Metnin ilerleyen satırlarında kazandığı başarılı diğer seferlerinden bahsetmektedir. Hatta ülkenin sınırlarını deniz kenarındaki Zalpuwa'ya⁸¹ kadar genişlettiğinden söz etmektedir.

Metnin 36,47, 48. satırlarında Anitta, Hatti kralı Piuşti ile savaştığından bahseder. Burada da bir gece baskını taktiği uyguladığı ve öncesinde de Hattuşa halkının erzağının bitmesini beklediğini belirtmektedir. Bu sayede Hattuşa'yı zapt eden Anitta, burada umduğunu bulamamış olsa ki, kendinden sonra gelecek krallara burayı lanetler. Lanetin ardından buraya “üzerlik otu” ektiğinden de bahsetmektedir. Üzerlik otu, Anadolu'da tütsü, nazarlık ve halk tıbbında hala kullanılmaktadır.⁸² Anitta da muhtemelen Hattuşa lanetini simgeleştirmek adına bu otu ekmiş olmalıdır. Anlattığı başarılı seferlere ve inşaat faaliyetlerine bakılarak da artık güçlü bir krallık meydana geldiğini söyleyebiliriz.

Eski Hitit dönemine ait önemli tarihi belgelerden birisi de “Zalpa Kenti ve Kaniş Kraliçesi Öyküsü” dür. Bu anlatıyı Mitolojik-Tarih olarak tanımlayabiliriz. Öykünün içeriğine geçmeden önce Zalpa kentinin coğrafi lokalizasyonu hakkında kısaca bilgi vermek yararlı olacaktır.

Zalpa yani Zalpuwa ülkesinin yeri henüz tespit edilememiştir. Bilim adamları tarafından Anadolu'nun kuzeyinde veya tam zıttı olan güneyinde yer aldığı konusunda farklı fikirler vardır. Her iki yer konusunda bilim adamları aslında yanılmıyorlar. Çünkü

⁸¹ Zalpuwa=Zalpa, Anadolu' nun kuzeyinde ve güneyinde olmak üzere iki yerde bulunur. Pınar Bülbül-Yaman Hitit Dönemi Anadolu Coğrafyası, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2006, s. 56

⁸² Abdülkadir Emeksiz, “Türk Halk Kültüründe Üzerlik”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt XXVIII, İstanbul, 1998, s.241

elde edilen bilgiler Zalpa ülkesinin iki tane olduğu yönündedir. Birincisi Anadolu'nun kuzey bölgesinde yer alan Orta Karadeniz'deki Kızılırmak'ın denizle buluştuğu alan belirtilirken, diğeri ise Anadolu'nun güney bölgesinde yer alan, günümüz Gaziantep ili çevresinde bulunan bölgedir. Kuzeydeki Zalpa Hititler ile siyasi ve kültürel olarak ilişkili iken, güneydeki Zalpa, ticari olarak Kaneş ile Asur arasında önemli bir yere sahiptir.⁸³ Muhtemelen bu öykü güneydeki Zalpa'dan bahsetmektedir.

Bu öykü Kaniş kraliçesinin bir defada 30 oğlan ve 30 kız çocuğu doğurmasıyla ilgili gelişen olaylar zinciri ile ilgilidir. Öyküde kraliçenin ilk olarak doğurduğu 30 oğlanı "*Ne biçim yaratıklar doğurdum*"⁸⁴ demesiyle onları zift ile kaplı sandığa koyup ırmağa bırakması bizlere tarihte birçok mitosla bağlantı kurmamızı sağlamaktadır. Nitekim bilindiği üzere Akadlı Sargon, Hz. Musa, Remus-Romulus kardeşler ve Perseus hikâyelerinde bir sepet, sandık veyahut kamış sepet zift ile kaplanıp ırmağa bırakılmıştır. Bu bizlere eski çağ toplumlarında denizcilik ile ilgili ne seviyede beceri sahibi oldukları hakkında bilgi vermektedir. Görüyoruz ki doğada bulunan materyaller ile bir sepet, sandık yapılıp, su geçirmezliği içinde zift sürülerek basit yöntemlerle su üzerinde seyahat edebiliyorlar idi. Yine aynı cümleden yola çıkarak, sepete konulan bu çocukların gizlenen ve istenmeyen çocuklar olduğunu söyleyebiliriz. Sepete konma öyküsü, çocuğun kökeni ile ilgili bir durumu resmileştirmek adına yapılmış olabilir.⁸⁵

Su bilindiği üzere birçok uygarlıkta kutsaldır. Hititler'de de dinsel ritüellerde su önemli bir yere sahiptir. Özellikle kaderlerinin tanrı tarafından şekillendirildiğine inanan bu uygarlığın sahipleri, bedensel ve ruhsal arınmalarını su ile yapmışlardır.⁸⁶ Bu öyküde de suya bırakılma olayı bir çeşit arınma, temizlik ve saflığı temsil etmektedir. Yukarıda kaderden de bahsetmiştik. Bu kader suya bırakılan çocuğun bir sınavıdır. Bu sınavı geçen çocuğun tanrılar tarafından büyütülmesi ise, durumun kutsallığını simgelemektedir.⁸⁷

Öyküde Kaniş kraliçesinin tek seferde olmak üzere 30 oğlan ve 30 kız çocuk

⁸³ Özlem SirGavaz, "*Hitit Kenti Zalpa'nın Yeri Üzerine*", Anadolu\Anatolia Dergisi 31, Ankara, 2008, s. 14

⁸⁴ Sedat Alp, Hitit Çağında Anadolu, Çivi Yazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar, TÜBİTAK Yayınları, 2001, İstanbul, s. 56

⁸⁵ Mehmet Acı, Doğu Akdeniz Havzası'nda Kahramanlık Mitosları, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, s. 107, 108

⁸⁶ Leyla Murat "*Hititler'de Su Kültü*", Ankara Üniversitesi, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Araştırmaları Dergisi, Cilt. 31, S. 51, s. 126

⁸⁷ Acı, a.g.e., s. 109

doğurması abartılı bulunulabilir. Ancak eskiçağda kadınların doğurganlığı kutsal bir kavramdır. Aslında, bu abartılı söylemle Kaniş kraliçesi yüceltilmektedir. Ve hatta Ana Tanrıça ile bağdaştırılmıştır. Çünkü kadın, insanoğlunun devamlılığı ve üretkenlik açısından önemlidir.

Boğazköy kazılarında ele geçen bu Hititçe öykü, aslında bizlere Hititler'in kuruluşu ile ilgili bilgiler vermektedir. Bunun dışında Zalpa ve Kaniş ülkelerinin coğrafyası hakkında bilgiler verdiği için önemli bir kaynaktır. Son olarak ise “*Kız kardeşlerimizi almayalım. Zina yapmayın! [böyle bir hareket] doğru [değildir].” Ve onlarla ya[tmadılar.]*”⁸⁸ sözleri, Hititler'de zinanın, ensest ilişkilerin yasak olduğunu ve hatta bunu yapanların, ölüm cezası gibi ağır cezalara çarptırıldığını bilmekteyiz. Bu cümlelerde ona ithafen belirtilmiş olmalıdır.⁸⁹

Zalpa hikâyesi metninden sonra tarihi olayları net bir şekilde anlatan belge I. Hattuşili'nin Yıllıkları ve Vasiyetnamesidir. Bu iki metin, Hititçe ve Akadca olmak üzere iki dilde yazılmıştır.⁹⁰Farklı dillerde yazılmış olması, Hititçenin yeni kullanılmaya başlanmasıyla açıklanabilir.⁹¹

I. Hattuşili Eski Hitit Dönemi'nin ilk kralı olarak bilinmektedir. Labarna(Hükümdar) unvanıyla da bilinen kral, siyasi yaşamı boyunca işgal edilen bölgelerin Hititleştirilmesi, Hitit kanunlarıyla yönetilen bir sistemin oluşturulması için çabalamıştır. Bunun yanı sıra birçok saray entrikası ve iç isyanlarla uğraştığı da bilinmektedir. I Hattuşili, daha o dönemde Mezopotamya'nın ve Kuzey Suriye bölgesinin önemini anlamış olmalıdır ki, seferlerini yoğun bir şekilde bu yöne doğru yapmıştır. Nitekim kral, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'nin birçok bölgelerini işgal ederek ganimetlerini başkent Hattuşa'ya taşımıştır. Bilinen o ki, ganimetler arasında nitelikli elemanların ve ustaların olması, bu medeniyetin Hitit kültürüne etkisini arttırmıştır.⁹²

Hattuşa, Anitta'nın lanetine karşın yine de I. Hattuşili tarafından başkent yapılır. Kısa süreli olarak başkent Tarhuntaşa'ya taşınması dışında, Hattuşa her zaman

⁸⁸ Alp, a.g.e., s.56

⁸⁹ Meltem Doğan-Alparslan, “Hititlerde Kadın”, Aktüel Arkeoloji Dergisi S. 32, 2013,s. 71, 76

⁹⁰ Kinal, a.g.e.,s. 86

⁹¹ Turgut Yiğit, , I. Hattuşili ve Dönemi, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994, s. 47

⁹² Ünal,, Hititler Devrinde Anadolu I, s. 66, 68

başkent olarak kullanılmıştır.⁹³

Eski Hitit Devleti'nin önemli tarihsel metinlerinden birini oluşturan "I Hattuşili'nin Yıllıkları" ilk annal örneğidir. Bu metinlerde, ilk sene Anadolu üzerine yapılan seferlerden bahsedilirken ilerleyen yıllarda Güneydoğu ve Kuzey Suriye üzerine yapılan seferlerden söz edilir.⁹⁴ Yapılan seferlerin yerleri yıl yıl anlatılmaktadır. Seferlerin yağma amaçlı olduğunu görmekteyiz. Ganimetler Hattuşa'ya taşınmıştır. Metnin "*Gelen yılda Alalha' ya karşı gittim ve onu imha ettim.*" Ve "*ertesini yıl güneş tanrısı el(imi) tuttu, Alalha düşman olduğundan gittim ve Alalha' yı imha ettim.*"⁹⁵ sözlerinden Kuzey Suriye'ye iki kez sefer yaptığını öğrenmekteyiz.

Metinde, ülkelerin zengin ganimete sahip olduğunu "*gümüş ve altının ne başlangıcı vardı ne de sonu.*"⁹⁶ sözlerinden anlamaktayız. Hititlerin bu zenginliğe kayıtsız kalması düşünülemezdi. Ayrıca Hitit kralı ele geçirdiği cariyeleri ve köleleri özgürlüğüne kavuşturduğundan bahseder. Bu sayede ne kadar bağışlayıcı ve merhametli olduğunu anlatmak istemektedir.

Bu metnin tarihsel belge olarak önemli olmasının asıl sebebi "*Puran' ı(Fırat Irmağı' nı)kimse geçememişti. Ben Büyük kral, Tabarna onu yayan geçtim benim ardından birliklerimde yayan geçtiler. Sargon da onu geçmişti ancak o(Sargon) Hahhu şehrine bir kötülük yapmamıştı, kentin içine ateş atmamıştı ve dumanını Fırtına Tanrısı' na çıkartmamıştı. Ama ben Büyük Kral Tabarna, Hahhuh kralını, Hassu kralını yendim, kentlerinin içine ateş attım ve dumanını göğün güneş tanrısına ve fırtına tanrısına çıkarttım ve Hassu kralını yük arabasının önüne koştum.*"⁹⁷ sözlerinden kaynaklanmaktadır. Bu satırlar, Hititler'in kendisinden yaklaşık 700 yıl öncesi Anadolu'ya sefer yapan Akadlı Sargon'dan haberleri olduklarını göstermektedir. Demek oluyor ki Hititler, kendilerinden önce yaşanan tarihsel olaylara hâkimler ve bir tarih bilinci mevcut. Sargon (MÖ.2324-2279) bilindiği üzere, eskiçağ tarihinin en iyi komutanlarından. I Hattuşili de bu komutanın adını anarak, aslında ondan daha iyi bir iş çıkardığını

⁹³ Yiğit, I. Hattuşili ve Dönemi, s. 51, 52

⁹⁴ Hasan Peker, Suriye Üzerindeki Hitit Hâkimiyetinin Kurulması: M.Ö. II. Binyılda Eski Yakındoğuda Süper Güçler ve Küçük Devletler, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s.15

⁹⁵ Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, s. 57

⁹⁶ Akurgal, a.g.e., s. 58

⁹⁷ Akurgal, a.g.e., s. 58

söylemek ister gibidir. Kral, Sargon'u örnek olarak onun efsanesine ortak olmuştur. Aslında Hititler, ilk defa bir metinde geçmişten bahsetmiyor. Özellikle siyasi muahede metinlerinin giriş kısımlarında bu tarz metinler ile karşılaşmaktayız. Bu sayede dönemin siyasi olaylarının, geçmiş ile olan bağlantısı kurulmaktadır.⁹⁸

I. Hattuşili'nin bütün bu çabaları, bereketli olan Kuzey Suriye'nin topraklarına, denizine ulaşmak ve bu toprakların yüksek uygarlık seviyesinden faydalanmak içindir. Nitekim bu etki zaman içerisinde Hititler'in kültür ve sanatında kendisini göstermektedir. Hititler'in kullandığı Akad çivi yazısı da bu etkinin eseridir.⁹⁹

I Hattuşili'ye ait olan diğer tarihsel metin vasiyetnamesidir. Bu metin, dönemin siyasi, toplumsal ve kültürel yaşantısına açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Tarihin ilk siyasal vasiyetnamesi olarak da bilinmektedir. Bu vasiyetname tahta mirasçı belirlemenin anlatıldığı bir belgedir. Nitekim I. Hattuşili, yeğeni olan Murşili'yi evlat edinmesi ve onu kral olarak tayin etmesini, edebi bir dille aktarmıştır. Tavananna'nın siyasette etkin bir rol oynamasından kaynaklanıyor olsa ki, kral, Pankuş meclisine olayların gidişatının nasıl olduğunu, endişelerini ve aldığı önlemlerin neler olduğunu ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.¹⁰⁰

Hattuşili'nin başlangıçta veliaht olarak seçtiği kişi, kralın kız kardeşinin oğlu Huzzia'dır. Ancak görülüyor ki, Hattuşili'ye karşı, hastalığı döneminde başlatılan bir isyan söz konusudur. Bu isyanın kız kardeşi ve yeğenin kardeşleri tarafından desteklenmekte olduğu aşikârdır. Oğlu olarak gördüğü yeğenini (Huzzia) veliaht olarak tayin etmesi, Tavananna'nın, kralın kız kardeşi olduğunu destekler niteliktedir. Öyle ki, Tavananna'nın kral seçiminde etkin bir rolü mevcuttur. Kral bu tehlike karşısında hepsini sürgüne göndermiş ve kraliçenin adının anılmasını yasaklamıştır. Aradaki husumet o kadar gergin olmalı ki, kraliçeyi "*annesini bir yılanıdır.*"¹⁰¹ diye anlatmaktadır.

Hattuşili vasiyetnamesinin ilk satırlarında Huzzia'yı veliahtlıktan neden ret ettiğini asiller meclisine açıklamaktadır. Bu açıklamada veliaht prens Huzzi'nin ihanet etmesinde Tavananna'nın etkisinin olduğunu belirtir. Bu durumun kendisini çok

⁹⁸ Alparslan, Hititler, Bir Anadolu İmparatorluğu, "Geçmiş Kaydetmek, Hitit Tarih Yazıcılığı", s. 51, 54, 55

⁹⁹ Ekrem Akurgal, Anadolu Uygarlıkları, 5. Baskı, Net Turistik Yayınları, 1995, s. 56, 57

¹⁰⁰ Akurgal, a.g.e., s. 57

¹⁰¹ Alp, Hitit Çağında Anadolu, Çivi Yazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar, s. 68

üzdüğünü ve Huzzia'nın kendisini dinlemeyip, annesi, kız ve erkek kardeşlerini dinlemesinin bu ihaneti alevlendirdiğinden bahsetmektedir. Her ne kadar kraliçe karşı çıkmış olsa da, Huzzia veliahtlıktan men edilmiştir.

Hattuşili'nin aldığı kararının geçerli olması meclisin onayına bağlı olmalı ki kral geniş bir açıklama yapmıştır. Vasiyetnamenin, PANKUŞ (Asiller Meclisi) ve DUGULAR (Komutanlar Meclisi)'ne hitap etmesi, bizlere Hititler'de iki tane meclisin olduğunu göstermektedir.¹⁰²

Metnin §7'den itibaren kral, evlatlık olarak aldığı Murşili'yi kendisinden sonra yeni kral olarak görmelerini ve ona saygı göstermelerini ister. Metinde yazılanlara bakılacak olursa onu merhametli ve başarılı olarak tanımlar. Hattuşili ileri görüşlü olmalı ki Huzzia'nın karakterindeki acımasızlık ve merhametsizlik ülkenin geleceği açısından onun tahta uygun görülmemesine yol açmıştır. İsyan etmesi de ona en büyük kanıttır. Krallığı yürütebilmenin mütevazılık ve güçlü liderlik sayesinde olacağına inanmıştır. Nitekim veliaht olarak Murşili'yi göstermesine ve kendisinden sonra Murşili'nin icraatlarına bakılırsa bu konuda haklı çıkmıştır.

Yukarıda, Hattuşili'nin kendisine isyan edenleri sürgüne gönderdiğinden bahsetmiştik Hattuşili, eğer ki pişman olurlarsa saraya dönmeleri için böyle davranmış olmalıdır. Bu davranışıyla da kendisinin de merhametli bir kral olduğu göstermektedir. Üstelik bu sürgün ile asıl amacının acımasızlık olmadığını, devletin güvenliği ve geleceğini korumak olduğunu belirtmektedir. Bu önlemi, yeni veliahdın bey, beylikler, müttefiklere ve vasal devletlere duyurulmasını belirtmesiyle taçlandırmıştır.

Metin §20' den itibaren kral Murşili' ye tavsiyelerde bulunur ve konunun önemini kavranmasını ister. *“Benim, kralın, sözlerini [koru]yun! (Böyle olursa), ekmek yiyeceksiniz, su da içeceksiniz!”*¹⁰³ cümlesiyle kendisinin tavsiyelerine uyduğu sürece ülkenin geleceğini refah içerisinde olacağını ve başarının kaçınılmaz olacağını belirtmiştir.

§22. satırda *“Sana aktardığım (verdiğim) sözlerimi (içeren) bu [table]ti senin önünde her ay (yüksek sesle) okusunlar! Böylece [söz]lerimi (ve) bilgeliğimi yüreğine kazıyasın [ve hizmetkârlarım] ile büyüklerimi*

¹⁰² Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.93

¹⁰³ Alp, a.g.e., s. 70

merhametle yönetesin! Herhangi birinin suçunu [gör]ürsen, - ya bir kimse bir tanrıya karşı günah işler ya da bir kimse herhangi bir (kötü) söz söyler – asiller meclisine tekrar sor! Dedikodu (?) asiller meclisinden geri çevrilmelidir! Oğlum yüreğ[in]den ne geçerse, onu hep öyle yap! (Doğru bildiğini yap!).”¹⁰⁴ sözleriyle adaletli olmanın önemini, yetkililer ve halkla iyi geçinmesini ve kendisini büyük görmemesi gerektiğini hatırlatır. Hattuşili bu sözleriyle ülke idaresindeki önemli temel unsurları belirtmiş olması nedeniyle bu metin siyasetname özelliği de taşımaktadır.

Metnin son satırlarında kral cesedinin yıkanıp toprağa gömülmesini vasiyet etmiştir.

Hititlerin başkenti olan Hattuşa’da ele geçen arşivler, bilindiği üzere, Hitit tarihi ve kültürü açısından önemlidir. Urşu kuşatması metni de önemli olan metinlerden sadece birisidir. Metin Akadca yazılmış olup, krallığın kurulduğu ilk zamanlarda oluşan askeri bir kuşatma savaşının anlatıldığı belgedir. Hitit metinlerinde alışık olduğumuz başarı öykülerin anlatımının bu metinde olmaması, onu farklı kılan özelliğidir. Bu metni farklı kılan diğer bir özelliği ise, bir kentin kuşatılmasında yaşanan sürecin anlatılmasıdır.

Hurri kenti olduğu düşünülen Urşu kentinin, Fırat nehri ve Amanos dağları arasında bir bölgede olduğu tahmin edilmektedir. Ancak çoğu Hitit kenti gibi Urşu’nun da coğrafi pozisyonu kesin olarak tespit edilememiştir.

Metnin ilk paragrafı oldukça kırıklı bir yapıya sahip olduğu için tam olarak okunamamaktadır. Ancak paragrafta Şanda isimli bir komutanın bu kuşatmayı yönettiğini belirtmektedir. İlerleyen satırlarda komutanın, krala karşı, kuşatmanın raporunu sunduğu görülmektedir. Bu rapora göre, belli ki kuşatma istedikleri gibi gitmemiştir. Ve bir takım aksilikler söz konusudur. Buna istinaden kral, komutana savaş taktikleri verir.

“Oyalanmayın! Hurri tarzında bir koçbaşı yapın ve kullanın. Bir tepe (kuşatma rampası) yapın ve onu kullanın. Haşşu dağlarından büyük bir koçbaşı kesin ve onu kullanın. Toprak yığmaya başlayın. Bitirdiğinizde herkes yerini alsın. Onların (düşmanın) (önce) savaşmasına izin ver

¹⁰⁴ Alp, a.g.e., s. 71

ki, onların planları ortaya çıksın. ”¹⁰⁵

Bu satırlara baktığımızda savaş araç gereçleri ve taktikleri açısından bilgi sahibi olmaktayız. Anlatılanlara göre, kırılan bir koçbaşı mevcuttur. Kral acil olarak Hurri tarzında bir koçbaşı yapılmasını ve buna ait malzemeyi Haşşu dağlarından alınmasını emreder. Anlaşılan o ki, farklı tarzlarda da koçbaşları mevcuttur, ancak kral Hurri tarzında olmasını ister. Hurriler savaş araç ve gereçleri açısından Hititler’den üstün olsalar gerek ki, Hurriler taklit edilmiştir. Diğer savaş taktiği ise toprak yığmaları yönündeki emirdir. Yığılan toprak sayesinde sur duvarlarının zayıf noktalarına ulaşılabilir ve koçbaşı ile bu zayıf noktalar çökertilebilirdi. Yapay tepe ve koçbaşının birlikte savaş taktiği olarak düşünülmesi, önce koçbaşı yapılmasının emredilmesi, ardından tepenin oluşturulmasının istenmesinden kaynaklanmaktadır. Savaşı en ince ayrıntısına kadar düşünen kral, düşmanın savaş taktiğini anlayabilmek adına, ilk hamlenin yapılmasını beklemelerini emreder.

Bilindiği üzere Hititler seferlerini ilkbahar ve yaz aylarında yaparlar, kışa doğru ise sefer sonlandırılırdı. Metnin ilerleyen paragrafında Şariwanda “*Soğuklar başladı. Bazıları toprak yığsınlar, fakat diğerleri bununla ilgilenmesinler.*”¹⁰⁶ der. Belli ki mevsim artık kışa dönmektedir. Ve hala kuşatma devam etmektedir. Başından beri süre gelen birtakım aksilikler, kuşatmanın soğuk günlere denk gelmesine neden olmuş olabilir. Bu yüzden Şariwanda toprak yığanlardan bir grubun artık başka bir işe yönlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Belki de kuşatmayı daha hızlı sonlandırmak adına böyle bir taktik geliştirmiş olabilir.

Metnin devamında komutan Şanda’nın sıklıkla Lubuzzantiya’ya rapor sunması için çağırılmıştır. Savaş araçlarına bir başka örnek olarak kuşatma kulesinden bahsedildiği de görülmektedir.

Daha öncede Hititlerin metinlerinde sürekli olarak başarılarından bahsettiğine ve bu metnin diğerlerinden farklı olarak başarısızlıktan bahsettiğine değinmiştik. Burada dikkat ettiğimizde kralın savaşı uzaktan kontrol ettiğini ve kralın iyi savaş stratejileri geliştirdiğini anlamaktadır. Bu yüzden, başarısızlık aslında kralın değil, komutanın başarısızlığı olarak gösterilmiştir.

¹⁰⁵ Peker, a.g.t., s.16

¹⁰⁶Turgut Yiğit, “Urşu Kuşatması Metni’ nin Yeniden Değerlendirilmesi” Anadolu\Anatolia 31 (2006), Baskı: 2008, s. 49

Paragrafın diğer satırlarında kralın yenilgiye karşı duyduğu öfke, hayal kırıklığı ve buna rağmen verdiği taktikler yer almaktadır.¹⁰⁷

Eski Hitit devleti zamanı tarihiyle ilgili diğer bir bilgi, I. Murşili'nin Suriye ve Babil' deki icraatlarını anlatan raporlarda mevcuttur. İmparatorluk dönemi kopyaları mevcut olan raporlar, annal biçiminde başlıklar içermektedir.¹⁰⁸

Murşili döneminde, Hititler artık siyasi bakımdan gelişmiş idi. Önasya'da söz sahibi olabilmek için, kral, dönemin önemli ticaret merkezi olan Kuzey Suriye topraklarının ehemmiyetinin farkında idi. Fakat bu topraklarda Yamhad krallığı yer almaktadır.¹⁰⁹

Murşili'nin Kuzey Suriye seferi öncesi Hurri kentleri ile oldukça uğraştığı bilinmektedir. Murşili'nin bu bölgeye sefer yapmasındaki amaç, kentin ganimet zenginliğinin dikkatini çekmiş olması, Babil fethi ile kazanacağı ün ve şöhretin gücünü bilmesi, babası Hattuşili'nin vasiyeti ve düşmanından almak istediği intikam duygusu olabilir.¹¹⁰

Bu seferleri ile ilgili bilgileri kendisinden sonra gelen halefi I. Hantili (MÖ. 1590-1560) dönemine ait bir belgeden öğrenmekteyiz. Bunun dışında Telipinu Fermanı'nda da bu konuyla ilgili söylemler mevcuttur.¹¹¹

Sonuç olarak Eski Hitit Devleti I. Murşili ile Kuzey Suriye'ye hâkim olmuştur. Önce Haleb'e sonra Babil'e sefer düzenleyerek (MÖ. 1550) Önasya'da söz sahibi krallıklar arasına girmiştir.¹¹²

Kral I. Murşili'densonra, kral Telipinu'ya (MÖ. 1510-1485) kadar olan süreçte taht kavgalarının, cinayetlerin, saray entrikalarının yoğun olduğunu Telipinu Fermanı'ndan bilmekteyiz. Hitit devletinin kuruluşundan itibaren tahta geçişle ilgili bir kuralın olup olmadığı, tam olarak bilinmemektedir. Var ise de kral I. Murşili'den sonra Telipinu'ya kadar olan süreçte bu kuralın uygulanmadığı açıkça bellidir. Kral Telipinu, fermanında yazdığı olaylar zincirine bakıldığında Hitit ülkesinin geleceği ciddi anlamda

¹⁰⁷ Yiğit, *a.g.m.*, s. 44, 45, 48, 49, 50,

¹⁰⁸ Alparslan, II. Murşili ve Dönemi, s. 203

¹⁰⁹ Füzünan Kinal, "Yamhad Krallığı", Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 5, S. 8, 1967, s. 200

¹¹⁰ Peker, *a.g.t.*, s. 50

¹¹¹ Peker, *a.g.t.*, s. 68, 69

¹¹² Kinal, *a.g.m.*, s. 202

tehlike altındadır.¹¹³

Metnin ilk satırlarında devletin siyasi olarak kısa bir tarihçesine yer verilmiştir. Biz buradan kralların haleflerinin ve seleflerinin kimler olduğunu, tahta kimin, nasıl geçtiğini net bir şekilde öğrenmekteyiz. Bu metin için, Eski Hitit Devleti döneminin bir çeşit özetidir diyebiliriz. Kral Telipinu, devletin düşmüş olduğu bu zor durumu düzeltmek adına, tahta geçiş ve halef olmayı belirli bir düzene oturtmak için, bir takım kurallar oluşturur. Bu kurallar, metnin gerekçesini ve içeriğini oluşturmaktadır.¹¹⁴

“Bunun üzerine (ben) Telipinu, Hattuşa’ da (asiller) meclisi(ni) (toplantıya) çağırdım. Bu andan itibaren Hattuşa’ da kral ailesinin bir çocuğuna hiç kimse kötülük yapmayacak, ona bıçak çekmeyecek.

Yalnız öndeki (en büyük erkek) çocuk, prens, kral olsun! Eğer öndeki (bir prens) yok ise, kim ikinci sıradaki oğul ise, kral o olsun! Eğer varis (olacak) bir prens yok ise, hangi kız çocuk öndeki ise, ona bir iç güveysi alsınlar, o kral olsun!”¹¹⁵

Bu cümleden de anlaşıldığı üzere, Hititler ataerkil bir toplum yapısına sahiptir. Telipinu, fermanında vermiş olduğu kuralları ve öğütlere sıkı sıkıya bağlanılmasını istemektedir. Ancak Hitit tarihi boyunca bu kurallar tam olarak uygulanmasa da, kendisinden önce yaşanan bu büyük kargaşalar da olmamıştır.¹¹⁶

Metinde sadece veliahdın belirlenmesiyle ilgili bilgiler yer almamaktadır. Bunu dışında suç işleyenler ile ilgili kısımda mevcuttur. Cezaların kısasa kısas olmadığını, mağdurun isteği doğrultusunda ölüm veya tazminat cezalarının verildiği yönünde bilgi de mevcuttur. Bunun yanı sıra, asiller meclisinin görevini tam yerine getirmesi konusunda uyarıda bulunur. Yapılan suçlar ile ilgili geçmişten örnekler verir.

Son olarak da sadece suçu işleyen ceza alması, ailesinin suça ortak edilmemesi yönünde açıklamalar yer almaktadır. Çiftçilik ile ilgili de çalışma düzeni ve çalışanın hak ettiği işin karşılığının verilmesi hususunda açıklamalar mevcuttur. Büyücülük yapmanın da yasak olduğu son cümlelerden anlaşılmaktadır.

3.2. Yeni Hitit Devletinde Tarihçilik ve Tarih Anlayışı

Yeni Hitit Devletinin kurucusu olarak II. Tuthaliya gösterilmektedir. Hatti kökenli

¹¹³ Turgut Yiğit, “Hitit Krallığı’ nda Veliahdın Belirlenmesi Üzerine,” Tarih Araştırmaları Dergisi, S. 34, 2003, s. 142

¹¹⁴ Yiğit, “Hitit Krallığı’ nda Veliahdın Belirlenmesi Üzerine,” s. 143

¹¹⁵ Alp, a.g.e., s. 61

¹¹⁶ Yiğit, a.g.m.,s. 143

bir isim olan Tuthaliya, aslında kutsal olan dağın da adıdır. Yeni Hitit Devleti dönemi, MÖ.ca. 1445 yılında başlar ve devletin çöküşüne kadar devam eden bir süreci kapsamaktadır. Bu süreç yaklaşık olarak 250 yıllık bir zaman dilimini içermektedir.¹¹⁷

Yeni Hitit Devleti dönemi tarihçilik anlayışına ışık tutacak olan ilk belge, II. Tuthalya'nın yıllıkları gösterilebilir. Annal niteliğinde olduğu için, tez konumuzun "4.1.4 II. Tuthaliya Annalları" başlığında da yer vermiş bulunmaktayız. Tarihsel metin olarak bizlere aktardığı bilgileri ise bu başlık altında topladık.

II. Tuthaliya dönemine ait bilgiler kısıtlı olmakla birlikte, kralın daha çok Batı Anadolu'da başarılar gösterdiğini bilmekteyiz. Yazdırmış olduğu yıllıklarda da daha çok Arzawa ve Aşşuwa ülkeleri ile temas halinde olduğunu bilmekteyiz.¹¹⁸

Batı Anadolu haricinde kralın seferleri Kuzey Suriye yönünde de olmuştur. Bilindiği üzere Kuzey Suriye bütün Hitit krallarının en önemli sefer politikaları arasında yer almıştır. II. Tuthaliya döneminde de, Kuzey Suriye bölgesinde hâkimiyetini arttıran Mısır Ülkesinin varlığı, seferlerin bu yöne çevrilmesinde önemli bir etken olmuştur. Kral öncelikle Kizzuwatna'ya, daha sonra da Suriye bölgesinde yer alan Kargamış ve Halpa'ya sefer düzenleyerek, hâkimiyet altına almıştır. Hitit siyasi tarihinde yapılan muahede metinlerinden Talmi-Şarruma ve Alakşanduş muahedesinden, K. Suriye için verilen gayretleri bilmekteyiz.¹¹⁹

O. R. Gurney II. Tuthaliya döneminde, Mitanni ile sık çekişmelerin yaşanmasından dolayı IV. Tuthaliya yıllıklarının bu kralla ait olduğunu ileri sürmektedir. Böyle düşünmesinin nedeni ise, Mitanni ülkesinin IV. Tuthaliya döneminde Asur hâkimiyeti altında olmasına bağlar.¹²⁰

Kral tarafından yazdırılan yıllıklar, eskiçağ coğrafyası açısından da önemli bilgiler barındırmaktadır. Gerek seferler sırasında kurdukları koalisyonlardan bahsetmesi, gerekse düşman ülkelerden bahsetmesi oldukça önemlidir. Bu sayede diğer yazılı belgeler ile karşılaştırmalı olarak, o günün coğrafyası ile günümüz coğrafyası arasında mukayeseler yapılabilmektedir.

¹¹⁷Ekrem Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, 17. Basım, TÜBİTAK, Ankara, 2005, s.70

¹¹⁸Rabia Özcan, Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında MÖ. II. Bin Yıl Batı Anadolu Tarihi Coğrafyası, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007, s. 8, 9

¹¹⁹Akurgal, Hatti ve Hitit Uygarlıkları, s. 37

¹²⁰Akurgal, a.g.e., s. 38

Yeni Hitit Döneminin diğer önemli belgelerinden birisi de,“Madduwatta'nın Siyasi Suçları” metnidir. Bu belge II. Tuthaliya dönemi sonları ve I. Arnuvanda dönemi hakkında bilgi vermektedir.¹²¹

Madduwatta, Anadolu'nun batısında yer alan Zippaşa ülkesinin prensidir. Metin içerik olarak, Ahhiyavalı Attarsiya tarafından ülkesinden kovulan Madduwatta'nın Hitit kralı tarafından koruma altına alınması ve sonrasında bu küçük prensin, çıkarları doğrultusunda Hititlere ihanet edip, Arzawa ve Ahhiyawa ülkeleri ile antlaşma yapması ve tekrarında Hitit ülkesine sığınmasıyla ilgili tutarsızlıkları konu edinmiştir.¹²² Bu olaylar zinciri Hititleri derinden etkilemiş olmalı ki unutulmaması için, belki de bu ihanetten ders çıkarılması için kral tarafından yazıya geçirilmiştir ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Ahhiyava kralı Attarsiya, Sipylus Dağı ve Zippaşa ülkesini ele geçirmek için prens Madduwatta'ya saldırmıştır. Hitit krallığına sığınan prens aldığı destekle tekrar ülkesinin başına geçmiştir.

“...Bak şimdi, ben sen Madduwatta'yı Attarissiya'nın kılıcından kurtardım. Sen

şimdi bana ve Hitit ülkesine ait ol! Ben Zippaşa Dağı yöresini ve Şiyanti Irmagı

topraklarını senin idarene devrettim...”¹²³

Bu yerleşmeden sonra Madduwatta, Arzawa ülkesine doğru bir saldırı gerçekleştirir. Ancak başarı elde edemez. Karşısında, kendisini ülkesinden eden Attarissiya'yı bulur. Prens çareyi Hititleri yardımına çağırmakta bulsa da, Hititler için de ayrıca bir plan kurmuştur. Yöredeki Dalawa halkı ile anlaşma yaparak, Hititleri pusuya düşürmüştür. Sonuç olarak, Arzawa ülkesi kralı ile bir anlaşma yaparak kendisini güvence altına almıştır. Ayrıca Hititler ile de sözleşerek, Siyanti Nehri Ülkesini de kendisine verilmesini istemiştir.¹²⁴

Madduwatta'nın eşkıyalığı Hititleri bu dönemde oldukça zor duruma sokmuştur. Ülkenin politik, ekonomik ve askeri gücü açısından sarsılmasına neden olmuştur. Metinenedindiğimiz bilgiler doğrultusunda, Madduwatta'nın ülkelerle kurduğu

¹²¹ Peker, a.g.t.,s.98. Bu hususta geniş bilgi için bkz: E. Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.104, 105

¹²² Peker, a.g.t., s. 111

¹²³ Şeyma Ay, “Ahhiyava-Hitit İlişkileri ve Ahhiyavalının Batı Anadolu'daki Faaliyetleri”, ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, S.1, C.1, 2010, s.32

¹²⁴ Özcan, a.g.t., s.9, 10

ilişkiler sayesinde, döneminin (MÖ. 14 ve 13. yy) çağdaş krallıkları coğrafyası bilinmektedir. Bunun yanı sıra, eski Hitit döneminden beri uygulamada olan merkezden görevlendirme yöntemine duyulan sadakat, Madduwatta'ya gösterilen tahammülü açıklayabilir. Hitit kralları muhtemelen bölgeyi yönetmektense, şahısları yönetmeyi tercih etmiş olmalıdırlar. Çünkü Madduwatta'nın tüm tutarsızlıklarına ve eşkıyalığına rağmen, tolerans gösterildiğini görmekteyiz. Nitekim Hititler bu toleransın sonuçlarının ağır olabileceğini tahmin edememiş olsa gerek ki, uygulamadan da vazgeçememiştir.

Yeni Hitit dönemi ve Hitit tarihi açısından ayrı bir yeri olan II. Murşili, I. Şuppiluliuma'nın 5 oğlundan birisidir. Kardeşlerinin ölümleri sonrasında tahta geçtiğinde 16 yaş dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir.¹²⁵ Yaşının küçük olması çevre ülkeler tarafından küçümsenmiş ve bir isyan hareketine sebep olmuştur. Biz bu bilgileri II. Murşili'nin annalarında yer alan ilk satırlarından öğrenmekteyiz.

*“şimdi babasının tahtına oturan ise, o (bir) çocuktur. Hatti ülkesinin topraklarını ve Hatti ülkesini koruyamayacak.”*¹²⁶

II. Murşili, sadece Yeni Hitit zamanında değil, tüm Hitit tarihi boyunca geçmişe verdiği önem ve bıraktığı belgeler açısından, ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Yazdırmış olduğu On Yıl Annalleri(CTH 61.1), Ayrıntılı Annaller (CTH 61.2) ve babası Şuppiluliuma'nın İcraatları isimli metinler ile alışagelmış tarih yazıcılığını daha modern boyutlarda sergilemektedir.¹²⁷

Tezimizin, “4.1.5. II. Murşili'nin Onyıl Annalleri ve Ayrıntılı Annalleri” başlığında da bu konuya değinmiş bulunmaktayız.

İlk olarak, kralın yazdırdığı Onyıl Annallerinde yaşının küçük olması nedeniyle isyan eden çevre ülkeleri nasıl dize getirdiğinden bahseder. Hititlerde tanrıların memnun edilmesi, bilindiği üzere önemli bir konudur. Bu yüzden Murşilin'in de ilk icraatı Arinna'nın güneş tanrıçasının huzuruna çıkmak olmuştur. Tanrıçanın kendisinin yanında olduğunu belirterek “*babamın tahtına oturduğum zamandan itibaren etraftaki bu düşman memleketlerini on yıl içinde yendim ve onları imha ettim.*” der. Babamın tahtına cümlesiyle sık karşılaşmaktayız. Adeta tahtın yasal varisi

¹²⁵ Özcan, a.g.t., s. 3, 111

¹²⁶ Alp, a.g.e., s.125

¹²⁷ Alparslan, II. Murşili ve Dönemi, s.116

olduğunun ispatı içerisinde gibidir.¹²⁸

Kralın yıllıklarında, tarihçilik anlayışı açısından bize aktarılan diğer bilgi, icraatlarının üçüncü senesinde, Batı Anadolu'da yer alan Arzawa'ya 2 yıl devam edecek bir savaştan bahsetmesidir.¹²⁹ Sefer için gittiği güzergâhı anlatması Arzawa ülkesinin coğrafi olarak konumlandırılması açısından önemlidir. Güzergâh, Hattuşa, Şehiriya Nehri, Salapa, Aura, Walma, Astarpa Nehri, Arzawa Ülkesi ve Ege sahilleri şeklindedir.¹³⁰

Belgede ilginç bir gökyüzü olayı da, not edilenler arasındadır. Bu olayı Ahmet Ünal bir volkan patlaması olarak değerlendirmektedir.¹³¹ Murşili'nin de korkudan yüz felci geçirdiği de diğer bilgiler arasındadır.¹³²

“Yürüyüşüm sırasında Lawasa Dağına geldiğimde, beyim güçlü Fırtına Tanrısı ilahi gücünü gösterdi. Bir ateş topu fırlattı. Bu ateş topunu benim askerlerim gördüğü gibi, Arzawa ülkesi de onu gördü. Ateş topu gitti gitti ve Arzawa ülkesini vurdu; Uhhaziti' nin kenti Apasa' yı da vurdu. Uhhaziti' yi dizleri üzerine çöktürdü ve o hastalandı...”¹³³

Tarihsel içerikli diğer metinlerimizden olan veba duaları II. Murşili zamanında yazılmıştır. Toplumsal olarak maruz kalınan veba salgınının¹³⁴, ülke üzerindeki ekonomik, sosyal ve dinsel etkisi net bir şekilde gözlemlenmektedir.

Hitit dünyasında tarihi bir olay olarak kayda geçen veba salgını, ülkede oldukça zor zamanların geçmesine neden olmuştur. I. Şuppiluliuma'nın oğlu olan II. Murşili, bu tarihi felaketi metinlerinde anlatmaktadır. II. Murşili'nin bu tarihi kaydında salgına yol açan nedenler, ne yapması gerektiği ve ülkesinin düşmüş olduğu çaresiz durumdan uzun uzun bahsetmektedir.

Bilindiği üzere Hititler, herhangi bir felaketle karşılaştıklarında bunun asıl sebebini tanrıların ihmal edilmesi olarak görmektedirler. Çözümün ise dini vazifelerin yerine getirilmesiyle gerçekleşeceğine inanılmaktadır.

Murşili de, Veba salgınının asıl sebebi olarak, babası I. Şuppiluliuma'nın tanrıya

¹²⁸ Alp, a.g.e., s.125

¹²⁹ Özcan, a.g.t., s.12

¹³⁰ Ahmet Ünal, Hititler Devrinde Anadolu II, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s.30

¹³¹ Ünal, a.g.e., s.29

¹³² Özcan, a.g.t., s.13

¹³³ Ünal, a.g.e., s.29

¹³⁴ Veba, pasteurella pestis veya yersinia pestis adlı bir mikro-organizmanın neden olduğu bulaşıcı ve ateşli bir hastalıktır. Bu hususta geniş bilgi için bkz: Metin Alparslan, II. Murşili ve Dönemi, s. 125

verdiği yemini bozması olarak göstermektedir. I. Şuppiluliuma, yeminine rağmen ittidardaki Genç Tuthaliya'yı tahtan indirmiştir. Bu sebeple, başta Şuppiluliuma olmak üzere, ona biat eden prensler, komutanlar, binbaşılar, subaylar ve Hitit ülkesi halkı salgından ölmeye başlamışlardır.

Ancak bu tarihi metinde yer alan;

“Öy. §5

25 O zaman, Hatti'nin Fırtına Tanrısı, beyim, babam[ı] davasında haklı görd[(ü)]

26. ve Mısır Ülkesi'nin yaya (ve) arabalı savaşçılarını yendi. Onları öldürdü.

27 Yakaladıkları esirleri Hatti Ülkesi'ne geri getirdikleri zaman,

28 tutsakların arasında ölüm (veba salgını) ol[(d)]u ve onlar ölmeye başladı(lar).

29 Fakat esirleri Hatti Ülkesi'nin içine getirdikleri zaman ölümü (veba salgını)

30 (bu) esirler Hat[(ti)] Ülkesi'nin içine getirdiler. Hatti Ülkesi'nin içinde

31 o günden beri ölüm hüküm sürüyor”¹³⁵

İfadelerden anlaşılan o ki, salgın, Mısır'dan getirilen esirler yüzünden Hitit ülkesine yayılmıştır. Bu sebep, tanrıların ihmal edilmesinden ve Şuppiluliuma'nın tanrı yeminini bozmasından daha geçerli gözükmektedir.

Murşili metninde, bulmuş olduğu, çok eskiye ait, iki tablettten bahseder. Bu tabletleri incelediğinde geçmişte Mala (Fırat) Nehri kurbanlarının hiçbir zaman verilmediğini tespit eder. Diğer tespiti ise, Hititler'in Mısır ile yaptıkları antlaşmayı bozarak Mısır'a saldırması ve oradan getirdikleri esirlerden bu salgının taşındığı yönündedir. Muhtemelen Hitit dünyasında yaşanan sorunların çözümü geçmişte yaşanan olayların kayıtları incelenerek çözülmeye çalışılıyordu. Eski tabletleri araştırması bunun göstergesidir.

Fal yöntemi ile salgının sebebi öğrenilmeye çalışılmıştır. Asıl sebep Genç Tuthaliya olayı olarak görülmekle birlikte, çözüm yolu olarak tespit edilen günahlar, ihmal edilen tanrılar tek tek gözden geçirilmiştir. Bunun yanı sıra, gelecek zamanda hangi tanrılara sunuda bulunulacağından da bahsedilmektedir.

¹³⁵ Alparslan, II. Murşili ve Dönemi, s. 128

Metinde Murşili'nin çaresizce tanrılara yakardığı gözlemlenmektedir. O kadar çaresiz durumdadır ki, babasının dahi günahlarını kabul etmektedir. Ve tanrılar ne istiyorsa yapmayı taahhüt etmektedir. Ülkeyi sarsan bu salgının ne derece etkili olduğu, metnin satırlarında Murşili'nin samimi, çaresizce kurduğu cümlelerden net bir şekilde anlaşılmaktadır. 20 yıldan fazla bir süredir devam ettiğini bildirmesi de, ne derece korkunç bir tablo olduğunu tahmin etmek mümkündür.¹³⁶

Veba salgınının sosyal ve dini açıdan etkileri bu şekildedir. Siyasi açıdan tarihsel bilgileri ise şu şekilde değerlendirebiliriz.

Murşili'nin veba salgını metinleri ve annelerini karşılaştırdığımız vakit salgını fırsat bilen düşmanlarının olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Gaşkalar'ın her dönemde olduğu gibi bu fırsatı da değerlendirdikleri bilinmektedir. Ayrıca salgın nedeniyle Hitit krallarının "Harzivana"¹³⁷ kentine kaçtığı diğer bilinen durumlar arasındadır. Yine Murşili'nin anallerine baktığımızda askeri faaliyetlerinin başarı ile sonuçlandığını görmekteyiz. Belki de askerler salgından korunmak için başka yerlerde konumlandırılmıştır.

Salgının ne zaman son bulduğu bilinmemektedir. Murşili'den sonraki dönem metinlerinde vebadan bahsedilmediğine göre, bu dönemde son bulduğu düşünülebilir. Kim bilir belki de Hititlerin su ve temizliğe vermiş oldukları önem, vebanın son bulmasında etkili olmuş olabilir. Ve hatta çevre kentlerin de bu salgından etkilendiğini varsayarsak, Hititlerin, bu durumu, askeri strateji olarak kullanmış olması da olası bir durumdur.¹³⁸

Hititlerde, Apologya'nın en güzel örneklerinden biri III. Hattuşili dönemine aittir. Tarihsel metin içerikli olan bu belge, bir otobiyografidir aslında. Apologya kendini aklama, savunma anlamındadır. Hitit kralı III. Hattuşili de tahta çıkış sürecinin otobiyografisini oluşturmuştur. Metnin dikkat çeken özelliği ise kendisinin hiçbir suç işlememiş olduğunu belirterek, haklılığını ispatlamaya çalışmasıdır. Kralın apologyasını kendisinin oluşturduğunu düşünürsek, ne kadar objektif bir metin olduğu tartışılabilir bir konu olur. Metin, içerik olarak yeğeni olan Urhi-Teşup'u (III. Murşili) saf dışı

¹³⁶ Alp, a.g.e., s. 128, 129, 130, 131, 132, 133

¹³⁷ Harzivana kenti hususunda geniş bilgi için bkz: Süleyman Özkan "Hitit Kenti HARZIVANA'nın Yeri Hakkında" Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, Anadolu Sohbetleri Dergisi, XI ,2012, İstanbul, s.299-308

¹³⁸ Alparslan, II. Murşili ve Dönemi, s.131

bırakarak, tahta geçiş sürecinin tanrısal boyutundan da bahsetmektedir.

“ben İştar bütün hattı ũlkelerini Hattuşili’ den yana dōndürdüm.

hakimem tanrıça İştar da beni kademe kademe yükseltt

Hakimem tanrıça İştar bana Hattı ũlkesinin krallığına verdi.”¹³⁹

Kral, otobiyografisinde ilk olarak kendi soyunu tanıtarak başlar ve bu süreci kronolojik olarak anlatmaya devam eder. *Kardeşi* Muwattalli tahtta iken ona olansaygısını hiçbir zaman kaybetmediğini de sıkça dile getirmiştir. Üstelik bu zaman dilimi içerisinde kardeşinin Mısır ile yaptığı savaşa ordusuyla kendisinin de katıldığını, ũlkede baş gösteren sorunlarla yakından ilgilendiğini, isyanları bastırdığını ve birçok başarılı komutanlık görevlerinde yer aldığını anlatır. Ayrıca, tarihi olay olarak başkent *Tarhuntaşa*’ya taşınma mevzusuna da değinmiştir.

“kardeşim Muwattalli tanrısının buyruğu üzerine Aşağı ũlkeye gittiği zaman, Hattuşa’ yı terk etti. Hattı’ nin tanrılarını ve ölü ruhlarını da kaldırdı ve onları (Tarhuntaşa?) ũlkesine götürdü”

“Ayrıca Hattı’ nin tanrılarının heykelleri ile ölü ruhlarını yerlerinden aldı ve onları Tarhuntaşa’ ya Aşağıya götürdü ve Tarhuntaşa’ yı (devlet merkezi olarak) tuttu.”¹⁴⁰

Bu bilgilerin yanı sıra, Puduhepa ile olan evliliğinden de bahsetmektedir. Kral, Kadeş savaşı dönüşü, kazandıkları zaferin şükranlarını sunmak için Lawazantiya’da sunularda bulunurlar. Burada yaşayan Pentipşarri isimli rahibin kızı olan Puduhepa ile evlilikleri gerçekleşmiştir.

“Mısır ũlkesinden (savaştan) geri geldiğim zaman Lawazantiya ‘ da tanrıçaya kurban sunmaya gittim ve tanrıçaya (kurban töreni) yaptım. Ve tanrıçanın emri üzerine rahip Pentipşarri’ nin kızı Puduhepa’yı zevce (eş) olarak aldım ve düzen kurduk. Tanrıça bize karı-koca sevgisi verdi. Oğlan ve kız çocukları yaptık.”¹⁴¹

Puduhepa’yiönemli kılan özellik, onun ilk uluslararası antlaşmada (Kadeş Antlaşması) mührünün yer almasıdır. Anlaşılan o ki, Hitit dünyasında kadınlar, siyasi alanda söz sahibi idiler.¹⁴² Ayrıca metinde yer alan *“tanrıçanın emri üzerine”¹⁴³* cümlesi Anadolu’da kız isteme merasimlerinde sıkça kullanılan *“Allah’ın emri ile”* cümlesinin benzerlik göstermesi, Hitit kültürünün Anadolu kültürünü

¹³⁹ Alp, a.g.e., s. 140

¹⁴⁰ Alp, a.g.e., s. 135, 137

¹⁴¹ Alp, a.g.e., s. 138

¹⁴² Doğan-Alparılan, *“Hititlerde Kadın”*, s.78

¹⁴³ Alp, a.g.e., s.138

şekillendirmesindeki etkisi olarak değerlendirilebilir.¹⁴⁴

Hitit İmparatorluğunun son kralı olarak bilinen II. Şuppiluliuma dönemi, yazılı kaynakların yok denecek kadar az olduğu bir zamanı kapsamaktadır. Nitekim kendisinden sonraki dönemlerde de herhangi bir yazılı kaynağa rastlanmamıştır. Bunun sebebi, Hitit Dünyasında yaşanan karışıklık ve çevre ülkeler arasında yaşanan “Ege Göçleri” olayı gösterilebilir. Yaşanan bu kargaşa Hitit İmparatorluğunun çökmesiyle son bulacaktır.¹⁴⁵ Bu çöküş daha sonra, Anadolu’nun orta güneyinde, Güneydoğu bölgesinde ve Kuzey Suriye çevresinde “Geç Hititler” adı ile kendisini gösterecektir. Bu var oluş küçük beylikler şeklinde, Hitit kültürünün devam ettiği şekilde ancak Aramileşmiş halde kendisini gösterecektir.¹⁴⁶

II. Şuppiluliuma’ nın Yazıtı;

“Güneş(?) Hatti ülkesi için bütün ülkeleri, Wiyanawanda’ yı Tumana’ yı(?), Maşa’ yı, Luka’ yı, Ikuna’ yı yönetim altına aldığı zaman ... eski büyük kralları (ben) yücelttim(?). Büyük Kral, kahraman Şuppiluliuma. Bütün tanrılar, Arina’ nın (?) Güneş Tanrıçası, Hatti’ nin Fırtına Tanrısı, Ordu’ nun Fırtına Tanrısı... Şauşka, Kılıç Tanrısı, Şapinuwa’ nın (?) Fırtına Tanrısı, Hatti’ nin tanrılarını yardım etiler. Güneş(?) onları(?) yönetim altına aldı. Wiyanawanda, Tumana(?), Maşa, Luka, Ikuna. “Kafa Adam” ın Hatti ülkesinden (aldığı) bütün ülkeleri Hatti’ nin sınırlarına kadar(?) Güneş(?) çekip aldı bunu(?). Kahraman Büyük Kral Şuppiluliuma (olarak) Hatti ülkesi (için) bütün ülkelerde inşaat yaptım...kenti,... kenti,... ülkesi,... kenti,...kenti, Tihahaşa kenti, Tarahna(?) ... sonra inşaa ettim.... Dağını Güneş(?) yönetimi altına aldı. Büyük Kral Şuppiluliuma Güneş(?) yönetimi altına aldı....dağı verdi(?). “Kafa Adam” ...dağını sonra Hatti’ yi vur(du)..... Tarhuntaşşa kenti ülkesini Güneş(?) yönetim altına aldı. (onu) yendi. Eskiden ecdattan (büyük baba- büyük annelere?) hiçbirine... Büyük Kral Güneş(?) Şuppiluliuma yönetim altına aldı. “Kafa Adam” Tarhuntaşşa kentini yönetimi altına almıştı. (ben onu geri) aldım. Tana kentini inşa ettim. Tarhuntaşşa kentinde,...rşama kentinde,... kentinde tanrılara kurbanlar verdim. Burada bu yıl kutsal bir yer altı yolu inşa ettim.”¹⁴⁷

II. Şuppiluliuma dönemi, ülke içinde ve dışında isyanlarla dolu bir dönemdir. Buna rağmen Kıbrıs’ı ve birçok yeri zapt ettiği bilinmektedir.¹⁴⁸ Boğazköy

¹⁴⁴ Hayri Ertem, “Hattiler ve Hititler Dönemi’nden Eski Türkler’ e Osmanlılar’ a ve Günümüz Anadolu’ suna Kadar Uzanan Bazı Benzer Unsurlar I”, ArchivumAnatolicum-Anadolu Arşivleri Dergisi, Cilt 6, S. 2, Ankara, 2003, s.48

¹⁴⁵ Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, s. 83, 84

¹⁴⁶ Kinal, Eski Anadolu Tarihi, s. 125, 126

¹⁴⁷ Alp, a.g.e.,s. 170

¹⁴⁸ Ünal, Hititler Devrinde Anadolu I, s. 83

Güneykale'de, kült yapısında bulunan bu hiyeroglif yazısında¹⁴⁹ kral, kahramanlıklarından ve yapmış olduğu inşaat faaliyetlerinden bahsetmektedir. Bu yazıt II. Şuppiluliuma dönemi hakkında az da olsa bilgi vermektedir.

¹⁴⁹ Alp, a.g.e.,s. 170

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. HITİT KRALLARININ YILLIKLARI VE HITİTLERİN SİYASİ MUAHEDE METİNLERİ

4.1. Hitit Krallarının Yıllıkları

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Hititler, kendilerine has çivi yazısını, Hitit hiyeroglifyazısını ve Akkad Çivi Yazısı'nı kullanmışlardır. Hititler yazı ile tanışır tanışmaz Hititçe edebi eserler vermeye başlamışlardır. Bu eserlerin bu denli hızlı şekilde oluşması; ön hazırlık aşaması var mıydı? Yoksa Hurri ve Babilli kâtiplerin etkisiyle mi oluştu? sorularını akla getirmektedir. Hızla ortaya çıkan edebi eserlerden biri de, Hitit kralları tarafından yazılan, kralların yıl yıl yaptıkları icraatları anlattıkları yıllıklardır.¹⁵⁰

Yıllıklar ya da diğer adıyla annallar; Hitit hükümdarlarının tanrılara hesap vermek amacıyla savaş, fetih, barış, dini ritüeller gibi faaliyetlerini anlattıkları günlük tarzında yazılmış edebi eserlerdir. Hititler annaları yazarken, tanrılara hesap verme amacıyla yazmışlardır. Bu durum tarafsız tarih yazıcılığı açısından öncü niteliğindedir. Hititler ile ilgili en sağlıklı bilgileri, annallar sayesinde almaktayız.

Kralın kendi yaptığı icraatları yıllara bölerek anlattığı tarihi metinler, Hitit İmparatorluk Çağı'nın yaratusudur. Elbette ki, Hitit siyasi tarihi açısından büyük önem taşıyan bu yıllıkların benzerlerine Eski Hitit Çağı'nda da rastlanmaktadır. Ancak en belirgin özelliği ile Hitit İmparatorluk dönemi eserleridir.¹⁵¹

Hitit Yıllıkları, askeri olayları ve onlarla bağlantılı durumları, sade ve kısa bir anlatıma sahiptir. Çoğunlukla, aynı zaman dilimi içerisindeyken, Hitit başkumandanı veya Büyük Kral tarafından yazdırılmışlardır. Anlatımdaki özlülük sayesinde olaylar destansı ya da efsanevi bir hal almamıştır. Yazımların anlaşılabilir olması ve olaylar zinciri içerisinde zamanı öncesinde ve sonrasında diye belirtmesi yıllıkları nitelikli kılmaktadır.

“Ve Puranda’ yı kuşattığım zaman Puranda’ da, yukarıda olan Uhhaziti’ nin oğlu Tapalazunauli korktu ve geceleyin Puranda’ dan aşağıya kaçtı.(Karısını ve çocuklarını) ve (oraya sığınmış olan) sivil halkı akropoldan (saraydan) dışarıya sevk ettiğini ve onları Puranda’ dan

¹⁵⁰ Ünal, a.g.e., s.164

¹⁵¹ Ünal, a.g.e., s. 167

aşağıya götürdü.

Ben, Majeste, Tapalazunauli' nin (geceleyin) aşağıya kaçtığını (ve) karısı ile çocuklarını ve sivil halkı akropolden (saraydan) dışarıya sevk ettiğini ve aşağıya götürdüğünü işitince, (ben, Majeste, askerleri) (ve) araba savaşçılarını onun arkasından gönderdim. Onları savaşta sıkıştırdılar ve karısını, (çocuklarını) ve sivil halkı ondan aldılar ve onları geri getirdiler. Tapalazunauli tek başına kaçtı. Yola çıktığı sivil halkı yalnız askerler ile araba savaşçıları aldılar."¹⁵²

4.1.1. Anitta Metni

Hitit siyasi tarihinin en eski yazılı belgesi Anitta Metni'dir. Hatti Beyleri'nden Kuşşara Kralı Pithana'nın oğlu Anitta'ya ait olan bu metin, Boğazköy kazılarında bulunmuştur.¹⁵³

Metinde Kuşşara Kralı Anitta'nın Hattuşas'ı ele geçişi ve sonrasında yaptığı seferleri anlatır. Bunun dışında Hattuşas'ın tekrar merkez seçilmesi halinde hanedanlığın başına gelecekleri anlattığı "lanet" kısmı vardır.

Anitta Metni;

"1 Kuşşara kralı Pithana oğlu Anitta (söyle der): Konuş :

2 Göğün Fırtına tanrısına (karşı) iyi idi,

3 Ve Fırtına Tanrısına (karşı) iyi olunca,

4 Neşa kralı Kuşşara kralına karşı) savaş açtı.

5 Kuşşara [kr]alı şehirden aşağıya [ki]tle halinde geldi,

6 [Ve Ne]şa'yı geceleyin güçlü bir saldırı ile al[dı].

7 [N]eşa kralını yakaladı ve Neşalılardan

8 Hiçbirine kötülük yapmadı.

9 [Onları] (kendisinin) anaları, babaları yaptı.

10 Babam [Pi]thana' dan sonra aynı yılda

11 Bir savaş kazandım. Güneş Tanrısı tarafından [doğudan]

12 [ha]ngi ülke başkaldırdı ise, onların hepsini yendim.

13 [] Ullama'yı... [

14 []. Arkadan H[(atti)] kralı [(gel)di].

15 [Onu...] da yendim. []

16 [N]eşa.[]

¹⁵² Sedat, ALP, Hitit Çağında Anadolu, Çivi Yazılı ve Hiyeroglif Kaynaklar, 5. Basım, TÜBİTAK, Ankara, 2005, (II. Murşili' nin yıllıklarından bir metin örneği)

¹⁵³ Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, s. 37 Ayrıca bkz: E. Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.78

- 17 Ha[rk]iuna'yı sıcak bir zaman [da yendim].
- 18 [Ulla]ama'yı geceleyin güçlü (bir saldırı) ile aldım.
- 19 [...] 'yı sıcak bir zaman[da yendim].
- 20 Onu Göğün Fırtına Tanrısına adadım.
- 21 [] Fırtına Tanrısına tekrarettik
- 22 Kim benden sonra kral olursa,
- 23 [.....] 'yı ve Harkiuna'yı Ne[şa'dan]
- 24 tekrar hiç kimse iskan etmesin.Ne[şa] onun
- 25 Düşmanı olsun. Ve bütün ülkenin
- 26 [düşmanı] olsun. Ve (bir) arslan gibi [bütün] ülke [onu yensin ?]
- 27 [.] bir şey [... ..]sa, [
- 28 [] iskan ederse, onu Fırtına Tanrısına [...sınlar]
- 29[
- 30 Babam [Pithana' dan] sonra
- 31 Deniz [kenarındaki] Zalpuwa' ya [sefere gittim].
- 32 [ve] deniz [kenarındaki Zalpuwa' yı yendim].
- 33 Tablet üzerindeki bu sözleri [Neşa' daki] büyük kapıma [koydum.]
- 34 Gelecekte [hi]ç kimse bu [tableti] kırmasın.
- 35 Kim onu kırar[sa Neşa'a'nın düşmanı olsun].
- 36 İkinci kez tekrar Hatti kralı Piuşti ge[ldi,]
- 37 Getirdiği yardımcılarını Şalampa' da [yendim].
- 38 Zalpuwa' dan denizden içerde olan bütün ülkeleri [zaptettim].
- 39 Eskiden Zalpuwa kralı Uhna Tanrı Şiuşimmi[yi] (tanrı heykelini)
- 40 Neşa' dan Zalpuwa' ya götürdü.
- 41 [Arkadan da (ben) Büyük Kral Anitta Tanrı Şiuşimmi' yi
- 42 Göğün Fırtına Tanrısı onu ezsin !
- 43 Zalpu[wa] kralı [H]uzziya'yı da sağ olarak]
- 44 Neşa' ya götürdüm. Hattuşa...[
- 45 [dokundu (?) Onu (bir yana) bıraktım. O
- 46 Sonra aç kalınca, onu Tanrı Şiuşimmi
- 47 Taht tanrısına teslim etti. Onu geceleyin
- 48 Güçlü (bir saldırı) ile aldım, yerine üzerlik otu (?) ektim.
- 49 Kim benden sonra kral olursa
- 50 Ve Hattuşa' yı tekrar iskan ederse,

- 51 [Z]alpuwa' dan tekrar Neşa' ya gö[türdüm].
52 Yüzümü Şalatiwara'ya çevirdim.
53 Şalatiwara karşı...[...]
54 [Şehir]den askerlerini çekti. Onları Neşa' ya götür[düm].
55 Neşa' da surlar inşa ettim. Şehir (surlarından) sonra
56 Göğün Fırtına Tanrısının Tapınağını ve
Tanrı Şiuşimmi' nin tapınağını inşa ettim.
57 Taht tanrısının tapınağını, efendim Fırtına Tanrısının
Tapınağını ve Tanrı Şiuşimmi' nin tapınağını inşa ettim.
58 Seferden getirdiğim ganimetle [onları] donattım.
59 Ve bir adak yaptım ve lanet [ettim].
60 Aynı gün iki arslan, yetmiş domuz, altmış yaban domuzu,
61 Yüz yirmi yaban hayvanı ??, ya leopar, ya arslanlar, ya geyikler,
62 Ya dağ keçisi, ya da [.....]
63 Neşa' ya (baş)kentime, getirdim.
64 Aynı yıl içinde [Şalatiwa]ra' ya karşı savaşa gittim.
65 Şalatiwara adamı çocukları (halkı) ile birlikte başkaldırdı
[ve bana kar]şı
66 geldi. Ülkesini ve şehri terk etti.
67 ve Hulanna ırmağını tuttu.
68 Ne[şa....onun] arkasından gitti.
Şehir surlarını ateşe verdi. Onları orada (?)
69 Şehrin içinde bin dört yüz asker,
70 Kırk koşum atları, gü[müşü (ve) altını] o çekti, ve o gitti...
71 o çekti, ve o gitti...
72 [.....] sefere çıkınca,
Puruşhanda adamı benim yanıma hediyelerini (getirdi).
73 O, bana demirden bir taht, demirden bir asa hediye olarak getirdi.
74 Ben tekrar Neşa'ya gelince,
75 Puruşhanda adamını yanımda götürdüm.
76 (Kabul) salonuna girince, o
77 Önümde sağda oturacak !”¹⁵⁴
77 satırdan oluşan bu metnin A, B ve C olmak üzere üç nüshası bulunmaktadır. A

¹⁵⁴ Alp, a.g.e., s. 53, 54, 55

nüshası MÖ. 16. yy.'la tarihlenip eski Hititçe'nin özelliklerini taşıırken; B ve C nüshaları MÖ. 13. yy.'la tarihlenen A nüshasının kopyalarıdır.¹⁵⁵

Bu belgeden anlaşılan o ki; devlet ve krallık tanrılar tarafından korunmakta idi. Üstelik tanrıların yardımı ile Neşa kenti ele geçirilmişti. Bu sayede Anitta, Neşa'yı siyasi merkeze dönüştürmüştü.

Demir o dönemde oldukça kıymetli maden olmasına rağmen hediye edildiği 72. ve 73. satırlarında geçen “.... [.....] sefere çıkınca, *Puruşhanda adamı benim yanıma hediyelerini (getirdi). O, bana demirden bir taht, demirden bir asa hediye olarak getirdi*”¹⁵⁶ şeklindeki ifadeyle bilinmektedir.

Hattuşa, Anitta'nın en büyük rakibi idi. Bu yüzden Hattuşa'yı yerle bir etmiştir. Yıllık benzeri tarzda yazılan bu metin, Anitta'nın Orta Anadolu'ya hâkim olma çabalarını, planlarını, başarılarını anlattığı tablettir.¹⁵⁷

Anadolu tarihi ve Hitit Devletinin kuruluş öncesi hakkında önemli bilgiler veren Anitta Metni, Hitit Devletinin kurulmasından önceki dönemi anlatmasından dolayı Hititlerde tarih bilincinin en başından beri olduğunun göstergesidir.¹⁵⁸

Bu metine tezimizin “3.1. Eski Hitit Devleti Zamanında Tarih ve Tarihçilik Anlayışı” başlığında da değinilmiştir.

4.1.2. I. Hattuşili'nin Yıllıkları

Bir başka Annal örneği olarak I. Hattuşili'nin yıllıklarını gösterebiliriz. Bu tarihi belge çivi yazısı ile Akkadça ve Hititçe olarak yazılmıştır. 1957 yılında, Boğazköy Büyükkale K Yapısı'nda ele geçen I. Hattuşili Yıllıkları'nın aslı Akkadçadır.¹⁵⁹

I Hattuşili Yıllığı;

“ *Büyük kral Tabarna, Tavananna' nın kardeşinin oğlu Hattuşa' da kraldı. Şahuitta üzerine yürüdüm, şehri yakıp yıkmadım ama dolaylarını yok ettim. Birliklerimi iki yerde bıraktım ve onlara her çeşit mal verdim. Zabbar üzerine yürüdüm. Ve onu yok ettim. Kentin tanrılarını(yani heykellerini) ve üç Majaltun arabasını Arinna' nın güneş tanrıçasına çıkardım, bir gümüş boğayı Fırtına Tanrısı' nın tapınağına ve dokuz tanrı heykelini Mezulla Tapınağı' na çıkardım.*”

¹⁵⁵ Yiğit, I. Hattuşili ve Dönemi, s. 23

¹⁵⁶ Alp, a.g.e., s. 55

¹⁵⁷ Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, s.38

¹⁵⁸ Alparslan, II. Muşşili ve Dönemi, s. 102

¹⁵⁹ Akurgal, Anadolu Uygarlıkları, s.54

“Gelen yılda Alhala (Alalah=Tell Açana, Antakya yanında) üzerine yürüdüm ve onu yok ettim. Gelen yılda Arzawa Ülkesi üzerine yürüdüm. Büyükbaş hayvanlarını ve koyunlarını aldım. Arkamda Hannigalbat (Hurri) Ülkesi’ ndeki düşman ülkeme girdi ve ülkeler benden koptular. Sadece Hattuşa elimde kaldı.”¹⁶⁰

Metinde yazılanlara baktığımızda yapılan seferlerin yağma amaçlı olduğunu görmekteyiz. Ve I. Hattuşili’nin başarılı sonuçlar almadığı da aşikârdır.

“Gelen yılda Hattuşili sefere çıktı ve Büyük Kral aslan gibi Puran (Fırat) Irmağını geçti. Haşsu(va) kentini bir aslan pençesi ile eline geçirdi. Üstüne toz yağdı ve oradan aldığı mallarla Hattuşa’ yı doldurdu; gümüş ve altının ne başlangıcı vardı ne de sonu. Armaruk’ un fırtına Tanrısı, Halap, Allatum, Adalur, Liluri’ nin Fırtına tanrılarını, iki gümüş boğa, gümüş ve altından üç heykeli, güneş tanrıçası Arinna’ ya çıkardım. Allalum tanrıçasının kızı Hepal’ i üç gümüşten heykeli, iki altından heykeli, bunları Mezula Tapınağı’ na çıkardım.”

“Ben Büyük Kral Tabarna, Zippaşna üzerine yürüdüm ve Hahhu Kentini bir aslan gibi yere vurdum. Zippaşna Kenti’ ni yok ettim ve onların tanrılarını Arinna’ nın Güneş Tanrıçasına çıkardım...Puran’ ı(Fırat Irmağı’ nı)kimse geçememişti. Ben Büyük kral, Tabarna onu yayan geçtim benim ardından birliklerimde yayan geçtiler. Sargon da onu geçmişti ancak o(Sargon) Hahhu şehrine bir kötülük yapmamıştı, kentin içine ateş atmamıştı ve dumanının Fırtına Tanrısı’ na çıkartmamıştı. Ama ben Büyük Kral Tabarna, Hahhuh kralını, Hassu kralını yendim, kentlerinin içine ateş attım ve dumanını göğün güneş tanrısına ve fırtına tanrısına çıkarttım ve Hassu kralını yük arabasının önüne koştum.”¹⁶¹

Metinden anlaşıldığına göre, I. Hattuşili 1. senesinde Şahuitta şehrine sefer düzenlemiş ve başarılı olamamıştır. Ancak aynı yıl Zabbar kentine de saldırmış ve birçok ganimeti ele geçirmiştir. 2. Senesinde (gelen yılda sözünden anlamaktayız) Alhala =Alalah=Tell Açana şehrini yıkarak sarayını ganimetle doldurmuştur. 3. Senesinde Batı Anadolu’daki Arzawa topraklarına saldırmış ancak Hurrilerin Doğudan saldırması üzerine Hattuşa’ya geri dönmek zorunda kalmıştır. Çünkü ülkede bu saldırı yüzünden birçok isyan baş göstermiş idi. 4. yılda altı aylık bir kuşatmadan sonra Şanahuitta şehrini ele geçirmiş, daha sonra da Appaya, Taksanaya, Parmanna, Alha şehirlerini yenmiştir. 5. Yılında ise Zippaşna kentini de diğer kentler gibi yağmalamıştır. Fırat nehrini kendisi ve birliklerinin yayan olarak geçtiğini belirten I. Hattuşili, bu nehri 3. bin yılda Mezopotamya’da da yaşamış olan Sargon’unda geçtiğini ancak Hahhuh, Hahşu kentlerini kendisinin yendiğinden bahseder. Burada kendisinden

¹⁶⁰ Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, s. 57

¹⁶¹ Akurgal, a.g.e, s. 58

yüzlerce yıl önce yaşamış olan Sargon'u anmasındaki gaye, kendisini Sargon'dan daha güçlü göstermeye çalışmasından kaynaklanır. Görülen o ki Sargon' u anması, onun geçmişte yaşanan olayları bildiği, alakadar olduğunu gösterir. Bu durum Hititler'in tarihi şuura sahip olmalarıyla açıklanabilir. Bu yıllıklar sayesinde I. Hattuşili bizlere 6 yıllık seferleri hakkında bilgi vermektedir.

4.1.3. I. Murşili'nin Suriye ve Babil'deki İcraatlarını Anlatan Raporlar

Kral I. Murşili Kuzey Suriye politikasını uygulamak için öncelikle Anadoludaki sorunlardan biri olan Hurri üzerine sefer düzenlemiştir. CTH 13 raporlarında yer alan bilgiler doğrultusunda, ilk yılında Puruşanda üzerine sefer yaparken, ikinci yılında, Hurrilerin, hâkimiyet altına aldığı ülkeleri zapt ettiği bilinmektedir. Bu raporlar, Murşili'nin, Halep seferleri öncesi düzenlediği Anadolu seferlerinden bahsetmektedir. CTH 12 raporlarında da suriye politikası öncesi yapılan Anadolu seferlerinden bahsedilir.¹⁶²

HURRİ SEFERİCTH 13

“32 kaldırdılar. Tanrılar Hurma'yı korudu[lar].

33 Kente hiçbir şekilde zarar ver(me)diler, ancak Hurrilerin üzerine salgın fırlattı[lar].

34 [ve Hurri ordusu ölme]ye başladı. Ordunun beyi Nippa öldü.

...

37-38 [Hurri ordusu ölmeye devam etti] Ordu Beyleri Karawani, Parayuna ve Ayuktaeraya öldü.

...

54 kışı geçirdi. Ve onu Tanrı Agniezdi, [ve] Hurrili birliklerin kralı öldü.”¹⁶³

Burada bahsettiği salgın, çağın hastalığı olan veba olmalıdır. Hititlere salgının bulaşmaması ilahi bir nedene bağlanmıştır.

Kral I. Murşili ülkenin doğu ve güney bölgelerini hâkimiyet altına aldıktan sonra asıl hedefi olan Babil'i zapt etmek için yola koyulabilecekti. Bu yüzden seferler daha çok anadolu'nun doğu ve güney bölgesinde olmuştur.

Babil seferleri ile ilgili bilgileri, I. Murşili dönemi belgelerinden ziyede

¹⁶² Peker, a.g.t., s. 43

¹⁶³ Peker, a.g.t., s. 45

kendisinden sonra gelen, kral Hantili ve Telipinu'ya ait belgelerden öğrenmekteyiz. Hantili'nin icraatlarının anlatıldığı CTH 11 raporları, bizlere Babil seferi hakkında bilgi vermektedir.¹⁶⁴

HANTİLİ' NİN İCRAATLARI CTH 11

- “1' [Hattusi]li
2' [] halletmek [için] verdi.
3'] ama [Hattusil]i'ye, krala
4' [ve ondan sonra] oğlu [Mursi]li hüküm sürdü
5' [ve o da] güçlü bir kraldı,
6'-7'. Düşman ülkeleri ma[hvettiğinde] ve bütün ülkeleri
8' [yendi, ve onları] Hattusa'ya getirdi/taşıdı,
9'[ve onların mallarıyla] Hattusa'yı ağzına kadar doldurdu.
10' [Ve Mursili, Hal]ep'e gitti ve babasının
11' [kanını] aradı.
12' [?] ve çünkü Hattusili
13' (ona) [Halep Krallığı'nı] halletmek için vermişti.
14' [Mursi]li, Halep Kralı'nın yerine geçti
15' [] veHurri [(Ülkesi'nin insanlarını)]
16' bü[tün ülkeleri] yok etti.
17' ve tüm [mallarını] aldı.
18' [ve onları Ha]ttusa'ya götürdü,
19' [ve sonra] Babil'e gitti,
20' [ve Ba]bil'i tahrip etti.”¹⁶⁵

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Halep seferleriyle ilgili bilgilerin bazılarını, Kral Telipinu'ya ait belgeden öğrenmekteyiz. Bu belgede yer alan ifadelere göre Kral I. Murşili, öncelikle Halep' e sefer düzenlemiş ve buradaki başarısından sonra Babil' e doğru yönelmiştir. Babil seferinde de başarı söz konusudur. I. Murşili'nin bir komplo sonucu öldürüldüğü yine bilgiler arasındadır.

HALEPve BABİL SEFERİ

“Murşili, Hattuşa' da egemen olduğu sürede onun çocukları, kardeşleri, akrabası, kendi kanından olanları ve askerleri çevresinde

¹⁶⁴ Peker, a.g.t., s. 46

¹⁶⁵ Peker, a.g.t., s. 47

toplanmışlardı. Ve o düşman ülkesini güçlü bir kolla dizginledi.

Ve o Halep üzerine yürüdü ve Halep' i yakıp yıktı. Hala' dan aldığı tutsakları ve onların allarını Hattuşa' ya getirdi. Ondan sora Babil' e yürüdü ve Babil' iyakıp yıktı. Hurrilere de saldırdı ve Babil' den aldığı tutsaklarla onların mallarını Hattuşa' ya götürdü.

Ve Hantili (sarayda) içki sunucu başı idi. Karısı Harapşili Murşili' nin kızkardeşi idi. Zidanta Hantili' ye yanaştı ve bunlar kötü bir iş yaptılar. Murşili' yi öldürdüler ve böylece kan akıttılar.”¹⁶⁶

Hitit kralı Hantili'ye ait, Babil ile ilgili diğer raporda, şu şekilde ifadeler yer almaktadır;

HANTİLİ' NİN İCRAATLARICTH 10

“15' Büyük Kral şöyle (der:)

16' kötü.

17' Babil []. Ben

18' Aç bırakın ![

19' Atları alın!

20' Yok edin !: ve []dığı zaman

21' Yiyin ve i[çin!”¹⁶⁷

Yukarıda belirttiğimiz bu dört metin aslında her biri yıllık değildir. Ancak olayların anlatım şekli ile yıllıklarla benzerlik göstermektedir. I. Hattuşili'nin vasiyet ettiği Babil'in fethi olayının gidişatı hakkında önemli bilgiler içermektedir. Metinlerden anlaşılan veliaht olan Murşili babasının hayalini gerçekleştirme yolunda kararlı gitmiştir. Nitekim Murşili bir saray entrikası ile tarih sahnesinden kaldırılmıştır.

4.1.4. II. Tuthalya'nın Yıllıkları

“I./II. Tuthaliya'nın Yıllıkları (CTH 142)

KUB 23.11

Ay. III

27. [EGIR-pa-an-d]a-mu [ŠA KUR URUI-šu-wa?? -]x? KUR-e-an-zaku-u-ru-ur IŞ-BAT

28. [nu LUGAL KUR URUI-šu-wa? ku-u-ru-ur] IŞ-BAT nu-uş-ši LUGAL URUHur-ri

29. [wa-ar-ra-a-it? ú-gamTu-ut-ha-li-ya-aš I-NA KUR URUI-š]u-wa la-ah-hi-ya-u-wa-an-zipa-a-u-un

¹⁶⁶ Akurgal, Anadolu Uygarlıkları, s. 61

¹⁶⁷ Peker, a.g.t., s. 51

30. [nu ÉRINMEŠ LÚKÚR ŠA] KUR URUI-šu-waza-ah-hi-ya-ah-ha-at

...

27. Benim a[rkamdanIsuwa? Ülkesinin]x Ülkesi düşmanlık etti.

28. (Ondan sonra bana) [Isuwa Ülkesi kralı ...düşman] oldu ve ona Hurri kralı

29. [yardım etti. Ben Büyük Kral Tuthaliya Is]uwa [Ülkesi'ne] savaşmaya gittim.

30. [... ve] Işuwa Ülkesi [nin düşman ülkenin birlikleri ile] savaştım.¹⁶⁸

Kral tahta geçtikten sonra ülkede birçok ayaklanma ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Batıdaki ülkelerin isyanları ile oldukça uğraşmıştır. Bu esnada hiçbir fırsatı kaçırmayan Gaşkalar da kuzeyden saldırıda bulunmuşlardır. Ülkenin doğusunda yer alan İşuwa ülkesi ise yanına Mitannilerin desteğini alarak Hitit ülkesine saldırmıştır. Yapılan İşsuva seferi ile ilgili bilgilerin devamı Kizzuwatna kralı Sunassura ile yapılan muahede metninde karşılaşmaktayız. Yıllıkta savaşların sürekliliğinden bahsedilmiş olsa dahi, siyasi muahede metninde savaşların yazılı belge ile son bulunduğu aktarılmaktadır.¹⁶⁹ Muahede metni tezimizin “4.2.1.1. Sunassura ve II. Tuthaliya arasında Yapılan Muahede” başlığı ile yer almaktadır.

4.1.5. II. Murşili'nin OnyılYıllıklarive AyrıntılıYıllıkları

II. Murşili'nin Onyıl Annalleri toplamda 366 satırdan oluşmakta olup bu metin bir prolog ve bir epilogdan müteşekkildir.

II. Murşili'nin Onyıl Annalleri;

“KBo3.4 I (Prolog sonu):

19 Ben, Güneşim babamın tahtına oturduğum zaman ise; çevredeki düşman ülkelerden

20 hangileri benimle savaştıysa, herhangi bir düşman ülkesine (karşı)

21 yürümeden evvel; Beyçem, Arinna' nın Güneş Tanrıçası' nın düzenli bayramlarını yerine getirdim

22 ve onları kutladım. Beyçem, Arinna' nın Güneş Tanrıçası' na elimi kaldırdım

23 ve şöyle dedim: “Beyçem, Arinna' nın Güneş Tanrıçası! Beni çocuk diye çağıran

¹⁶⁸ Peker, a.g.t.,s.92

¹⁶⁹ Peker, a.g.t.,s.92, 93

24 çevredeki düşman ülkeler, beni aşağıladılar, senin, beyçem, Arinna'nın Güneş Tanrıçası'nın

25 bölgelerini tekrar tekrar almaya çalışmışlardı. Beyçem, Arinna'nın Güneş Tanrıçası,

26 aşağıya yanıma gel, ve çevredeki bu düşman ülkeleri önümde öldür!”

27 Ve Arinna'nın Güneş Tanrıçası benim sözümü dinledi. O aşağıya, yanıma geldi.

28 Babamın tahtına oturduğum zaman, çevredeki bu

29 düşman ülkeleri 10 yılda yendim ve onları öldürdüm.”

KBo3.4 IV(Epilog)

“44 Babamın tahtına oturduğumdan beri, on yıl

45 krallık yaptım. Bu düşman ülkeleri on yılda kendi elimle

46 yendim. Prenslerin ve beylerin yendiği düşman ülkeleri ise,

47 onlar buna dahil değil. Arinna'nın Güneş Tanrıçası bundan başka bana

48'e (görev) verirse, onu gerçekleştireceğim ve onu kaydedeceğim.”¹⁷⁰

II. Murşili'nin Onyıl Annalleri'nin prolog ve epilog kısımlarından anlaşılan o ki, II. Murşili çevredeki ülkeler tarafından çocuk olarak görülmekte ve aşağılanmaktadır. Buna karşın II. Murşili Arinna'nın Güneş Tanrıçası'nın geç kalınmış bayramlarını yerine getirerek onun gönlünü alır ve kralın söylemiyle tanrıçayı kendi tarafına çekmeyi başarır. Bu sayede, on yılın sonunda, düşman ülkeleri yenmiş ve öldürmüştür. Bu yıllığın prolog kısmında II. Murşili bizlere On Yıl anallerinin yazılış amacını ve sonucunu aktarmak istemiştir. Bunun yanı sıra II. Murşili'nin tahtın yasal varisi olduğunu, “Babamın tahtına oturduğumdan beri” sözleriyle ispatlamak istediği görülmektedir. Düşman ülkeleri tek başına on yıl içinde yendiğini ve bundan sonra Güneş Tanrıçası'nın isteklerinin kendi icraatları olacağını belirtmiştir.

II. Murşili'nin Onyıl Annalleri'nin dışında birde “Ayrıntılı Annalleri” mevcuttur. Çok fazla kırık parçalardan oluşan bu anallerin hangi yılları anlattığı bilinmemekle birlikte, 27 yıllık süreci anlattığı düşünülmektedir. İsminden de anlaşıldığı üzere, on yıl anallerinden daha ayrıntılı yapıya sahiptir. İçerik olarak Murşili bu analinde de tahta çıkışı ile bilgi vermektedir. Bunun yanı sıra betimlemeli anlatımın yer aldığı, gerçekleşmemiş planların aktarıldığı bilinmektedir. Eski zamana atıfların yapıldığı,

¹⁷⁰ Alparslan, II. Murşili ve Dönemi, s. 105, 106, 107

düşmanla yapılan mektuplaşmaların yer aldığı bu metin, neden sonuç ilişkisini oldukça başarılı şekilde anlatmıştır. Bu yüzden II. Muşili, Hitit tarih yazıcılığı açısından önemli metinler bırakan kişiliktir. Bazı araştırmacılar, Muşili'nin, metinlerinde geçmişten bahsetmesi ve hadiseleri neden sonuç ilişkisi içinde anlatması nedeniyle, tarih yazıcılığının bu dönemde başladığını düşünmektedirler. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Muşili'den önce de bu metinlerin benzerleri mevcuttur.¹⁷¹

Ayrıntılı Annaller ve On yıl Annalleri arasında bazen aynı olayların farklı veya tutarsız olarak aktarıldığı görülmektedir. Örneğin; Onyıl Annallerinde II.Muşili'nin 3. hükümdarlık senesinde Arzawa ordusunu yendiğinde Arinanda'ya kaçan esirleri savaş yoluyla ele geçirdiğini yazarken, ayrıntılı Annallerinde esirlerin kendiliğinden teslim olduğunu yazmaktadır. Bu durum bize tarih araştırmalarında metinlerin objektiflikten uzak olabileceği ihtimalini hatırlatır. Bu yüzden tarih araştırmalarında tarihi metinleri daha dikkatli kullanmamız gerekmektedir.¹⁷²

4.2. Hititler'in Siyasi Muahedeleri

Muahedeler yani antlaşma metinleri, Hititlerin kendi ihtiyaçları doğrultusunda, kendilerine has bir şekilde ürettikleri metinlerdir. Bu antlaşma metinleri öyle, kabataslak bir şekilde kralın tek başına ürettiği bir yapıt olarak düşünülmemelidir. Kralın yanı sıra, kâtip, elçi, diplomat, bilgin ve diğer kişiler tarafından mantık çerçevesi dâhilinde titizlikle yazılan bir üründür.¹⁷³

Bu antlaşma metinlerinin dili Hititçe ve Akkadça'dır. Konu başlıkları ise; önsöz, tarihsel giriş, Hitit kralına sadakat, sınırlar, askeri yükümlülükler, ayaklanmaya ve dış düşmanlara karşı savunma, tutsakların durumu, dedikodu, tabletin yıllık olarak okutulması, yemin tanrıları, tanıklar listesi, beddua, dua, gibi başlıklar yer alır. Bu başlıklardan da anlaşılacağı üzere, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, söz konusu metinlerin titiz bir çalışmanın ürünü olduğu görülmektedir.

Bu başlıkların dışında Hitit kralının korunmasına dair şartlar, Hitit kralından başka herhangi bir kralı ya da beyi tanımamak, isyancıları, kışkırtıcıları saklamamak, Hitit dünyasının dostuyla dost, düşmanıya düşman olmak gibi konulara da değinilmiştir.

¹⁷¹ M. Doğan-Alparslan, M. Alparslan, Hititler, Bir Anadolu İmparatorluğu, YKY, İstanbul, 2013, s. 59

¹⁷² M. Doğan-Alparslan, M. Alparslan, a.g.e. 59, 60

¹⁷³ Ahmet Ünal, Hitit Devrinde Anadolu III, Kanaat Matbaası, İstanbul, 2005, s. 97, 98

Siyasi antlaşma metinlerinde “içten ve yürekten bir işi yerine getirmek” deyimine sıkça rastlamaktayız. Muhtemelen bu sözler ile antlaşmanın samimi ve içten olduğu, sağlam temeller üzerine yapıldığı anlatılmaya çalışılmıştır.

Hititlerin oluşturdukları siyasi antlaşma metinlerinin, içerik açısından kendisiyle çağdaş olan diğer ülkeleri etkilediği bilinmektedir. Mısır ülkesinde Hitit tarzında belgelere rastlanmasa da, Mısır’ın MÖ. II. Binyıl antlaşmalarının Hitit geleneğinden geliştirildiği bilinmektedir. Asur antlaşmalarında ise beddua bölümü titizlikle ele alınmasına karşın, dua bölümüne Hititler kadar önem verilmemiştir. Ancak sadakat, antlaşmanın bozulması durumunda takınılacak tavır, ayaklanmalar gibi bölümler, Hitit tarzında ele alınmıştır. Bunun dışında Asurlular’ın antlaşmanın yapılmasından sonra bir anıt diktikleri ve bazı hayvanları kurban ettikleri bilinmektedir. Hititlerde ise antlaşmanın yapılmasından sonra anıt dikilmediği, ancak antlaşma metni imzalanmadan önce bir koyun kurban edildiği, Eski Hitit Dönemi antlaşması olan “Huhalmazama Antlaşması’ndan” bilinmektedir.¹⁷⁴

“Ş3 (Öy. 15-A. Kn. 18)

*Bir koyunu öldürdüğümüzde, şöyle yemin ederiz: “ (Tanrının) hükmünü henüz almasak (öğrenmesek), ben Majeste ülkeyi kuşatmayacağım. Sen de Majestemin ülkesini kuşatma.”*¹⁷⁵

Hititlerin bu antlaşma geleneğinin, Mısır ve Asur ülkeleri dışında, Grek ve Roma ülkelerine de etkileri olmuştur. Hitit antlaşmalarında görülen tanrı listesi ve bu listede yazılan yer, gök, dağ, nehir isimleri bu iki ülkenin antlaşma metinlerinde de belirtilmiştir. Bunun dışında Hititlere ait “*Dostuna dost, düşmanına düşman ol*”, “*tüm gücünle ve tam kalbinle yardım et*”¹⁷⁶ cümleleri de, benzer şekilde, Grek antlaşmalarında karşımıza çıkmaktadır.

Hititler yaşadıkları coğrafya gereği birçok ülke ile siyasi ilişkiler kurmak zorunda kalmıştır. Yapılan antlaşmalardan anlaşıldığına göre siyasi dengelerin sürekli değiştiği gözlemlenmiştir. Bu yüzden, dönem dönem bir ülke ile birçok antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşma metinlerinin konumuz gereği tarihsel giriş kısımlarını ele alacağız. Çünkü antlaşmaların bu kısımlarında, Hitit kralları geçmişten beri süregelen o ülke ile siyasi ilişkilerini, yaptıkları antlaşmaları ve eski döneminde yaşanan olayları kronolojik

¹⁷⁴ Karauğuz, Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre, Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri, s. 39, 40, 41

¹⁷⁵ Karauğuz, a.g.e., s. 251

¹⁷⁶ Karauğuz, a.g.e., s. 41

olarak anlatılmaktadır. Yani askeri ve diplomatik ilişkilerin özeti anlatılmaktadır. Bu özet öyle titiz ve akıllıca hazırlanmıştır ki, mevcut antlaşmanın gerekçesi gibi algılanır. Üstelik cümlelerin etkisiyle karşı taraf Hitit kralına minnet duygusu besler ve Hitit hâkimiyetine girmenin gurur olgusu olduğunu hisseder. Askeri ve diplomatik ilişkilerin anlatıldığı bu metinler, Hititlerin tarih yazıcılığına örnek teşkil eden önemli belgelerdir.

Kizzuwatna ülkesi ile yapılan siyasimuahedeler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Paddatissu-bir Hitit kralı Muahedesi(CTH26)
- Sunassura-II. Tuthaliia Muahedesi(CTH 41, 131)
- İsmirik Halkı-I. Arnuwanda Muahedesi(CTH 133)
- Telipinu veI. Şuppiluliuma-Henti-Arnuwanda-ZidaMuahedesi(CTH 44)

Ancak bu antlaşma metinleri, birçok kırıklı yapıdan oluşmaktadır. Kizzuwatna ülkesiyle yapılan antlaşmalardan tarihsel giriş kısmının en net olduğu antlaşma “Sunassura-II. Tuthaliia Arasındaki Muahede”dir.

Tarhuntaşşa ülkesi ile yapılan siyasi muahedeler;

- Kurunta’ nın Askeri Yükümlülükleriyle ilgili III. Hattuşili’nin Buyruğu (CTH 97)
- Ulmi-Tesup-III. HattusiliMuahedesi(CTH 106)
- Kurunta-IV. Tuthaliia Muahedesi(Bo. 86/299)

Aynı şekilde oldukça kırıklı yapıya sahip olan bu antlaşma metinlerinden araştırmamız gereği lazım olan tarihsel giriş kısımları maalesef kırıktır. Bu yüzden elimizdeki daha geniş bilgiye sahip olacağımız “Kurunta-IV. Tuthaliia Muahedesi” niele alacağız.

Arzawa ülkeleri ile yapılan siyasi muahedeler;

- Hapalla Kralı Targasnalli-II. Murşili Muahedesi (CTH 67)
- Mira Kuwaliia Kralı Kupanta-Kurunta-II. Murşili Muahedesi(CTH 68)
- Seha Nehri Ülkesi Manapa-Tarhunta-II. Murşili Muahedesi (CTH69)
- Wilusa Kralı Alaksandus-II. Muwattalli Muahedesi (CTH 76)

Bu ülke ile yapılan antlaşma metinlerinden Kupanta-Kurunta, Manapa Tarhunta ve Alakşandus' u ele alacağız.

Haiasa ülkesi ile yapılan siyasi muahede;

- Huqqana-I. Şuppiluliuma Muahedesi(CTH 42)

Ugarit ülkesi ile yapılan siyasi muahedeler;

- II. Niqmaddu-I. Şuppiluliuma Muahedesi(CTH 46)
- Niqmepa-II. Murşili Muahedesi(CTH 66)

Sadece Niqmaddu'nun siyasi antlaşmasını ele alacağız.

Amurru ülkesi ile yapılan siyasi muahedeler;

- Aziru-I. Şuppiluliuma Muahedesi(CTH 49)
- Tuppi-Tesup-II. Murşili Muahedesi(CTH 62)
- Bentesina-III. Hattuşili Muahedesi(CTH92)
- Sausga-muwa-IV. Tuthaliia Muahedesi(CTH 105)

Mitanni ülkesi ile yapılan siyasi Muahedeler;

- Sattiwaza-I. Şuppiluliuma Muahedesi(CTH 51)
- Sattiwaza-I. Şuppiluliuma Muahedesi(CTH 52)

Halep ülkesi ile yapılan siyasi Muahede;

- Talmi-Sarruma-II. Muwattalli Muahedesi(CTH 75)

Nuhaşşi ülkesi ile yapılan siyasi Muahede;

- Tette-I. Şuppiluliuma Muahedesi(CTH 53)

Mısır ülkesi ile yapılan siyasi Muahede;

- II. Ramses-III. Hattuşili Muahedesi(Hitit-Mısır Barış Antlaşması) (CTH 91)

4.2.1. Kizzuwatna Ülkesi İle Yapılan Siyasi Muahedeler

Kizzuwatna tarihi hakkında gelişmeleri anlatan bilgi ne yazık ki azdır. İlk bilgileri Yeni Assur kaynaklarından III. Salmanassar'ın (MÖ. 858-824) bu bölgeye yaptığı askeri sefer ve işgallerini anlatan yıllıklarda öğreniyoruz.

“Amanos sıradağlarından hareketle Orontes (Asi) Irmağı’nu geçtim (ve) Pattinalı (Amik Ovası kralı) Sapalulme’nin müstahkem kenti Alisir’e (veya Alimus) yaklaştım. PatinalıSapalulme hayatını kurtarabilme pahasına, Bit-Adini kabilesinden Ahunu’yu, KargamişliSangara’yu, Sam’allıHaiyanu’yu, QueliKate’yi, HilakkuluPihirim’i, Iasbuqlu Bar-Anate (ve) IahanlıAdānu’yu ordusunun içine aldı. Beyim Tanrı Assur’un emriyle onların birleşik kuvvetlerini darmadağın ettim. Kenti kuşattım, teslim aldım (ve) değerli savaş ganimetlerini, sayısız savaş arabalarını (ve) koşum atlarını ülkeme taşıdım”.¹⁷⁷

Araştırmalara göre Kizzuwatna bölgesi hakkında iki farklı görüş vardır. H. Winkler’a göre, Kizzuwatna Pontus bölgesinde, yani Karadeniz bölgesinde yer almaktadır. Sidney Smith’e ise, bu ülkenin Kilikya’da yani Akdeniz bölgesinde yer aldığını ileri sürmektedir. Anlaşılan o ki, iki zıt yöndeki görüşlerin ortak noktası, bu ülkenin denize doğru genişlediği gerçeğidir.¹⁷⁸

Biz ise bu konuda Sidney Smith ile aynı görüşü paylaşmaktayız. Yani Kizzuwatna ülkesinin Anadolu’nun güney bölgesinde olduğunu kabul ediyoruz. Yapılan filolojik deliller ve arkeolojik araştırmalar sonucunda elde edinilen bilgiler de bu durumu desteklemektedir. MÖ. II. Bin başlarında Luvi halkının yoğun olarak yaşadığı bu bölge, MÖ. 15. yüzyılda Hurri etkisi altına girmiştir. I. Hattuşili’nin birinci Suriye seferinde ise Hitit hâkimiyetine giren bu bölge, Ammuna döneminde bağımsız bir devlet olmuştur. Bağımsız bir devlet olduğunu İsputahsu’ya ait mühürden ve Kizzuwatna kralı İsputahsu ve Hitit kralı Telipinu arasında yapılan antlaşmadan anlamaktayız. Bu belgeler ayrıca bölge tayini için de önemli dayanaktırlar. İsputahsu aynı zamanda Kizzuwatna ülkesinin ilk kralı olan Pariiawatri’nin oğludur (c. MÖ. 1530-1500).¹⁷⁹

4.2.1.1. Sunassura-II. Tuthaliia Muahedesı

“5 Önce, büyükbabamın saltanat günlerinde, Kizzuvatna ülkesi
6 Hatti ülkesinin bir (bölümü) olmuştu. Fakat daha sonraları
Kizzuvatna ülkesi

7 Hatti ülkesinden ayrıldı ve Hurri ülkesine bağlandı.”¹⁸⁰

I. Arnuvanda'nın (veya II. Hattuşili'nin) oğlu olan Tuthaliia bu antlaşma metninde görüldüğü üzere babasının döneminden itibaren Kizzuwatna ülkesi ile olan ilişkilerinin

¹⁷⁷ Ahmet Ünal, “Hitit İmparatorluğu’ nun Yıkılışından Bizans Dönemi’ nin Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi”, ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 3 (Arkeoloji Özel Sayısı), 2006, s. 69

¹⁷⁸ Pınar Bülbül-Yaman, Hitit Dönemi Anadolu Coğrafyası, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2006, s.72

¹⁷⁹ Karauğuz, a.g.e.,s. 42

¹⁸⁰Bülbül-Yaman, a.g.t.,s. 85

nasıl olduğundan bahsetmektedir. Görülen o ki önceleri Hatti ülkesine bağlı olan ülke daha sonraları Hurri ülkesine bağlı olduğunu ilan etmiştir.

“8 İŖŖuva Ülkesi(nin insanları), Günesin tebaası,

9 GüneŖe karsı düŖmanlık etmeye baŖladı, ben, yani GüneŖ, onlarla savaŖmaya

gittim

10 (ve) İŖŖuva Ülkesi’ ni mağlup ettim. Fakat [İŖŖuva halkı]

11 GüneŖ’ ten önce firar etti ve Hurri Ülkesi’ ne indiler. Ben, GüneŖ, Hurrilere

12 su sözü gönderdim: “Tebaamı bana iade edin!” Fakat Hurriler cevap olarak

13 GüneŖ’e su sözü geri gönderdi: “Hayır!”

14 Bu Ŗehirler önceden, büyükbabamın saltanat günlerinde, Hurri ülkesine

gelmiŖti.

15 (ve) orada yerleŖmiŖti. Onların daha sonra

16 mülteciler gibi Hatti ülkesine geri döndükleri doğrudur.

17 Fakat simdi, sonunda, ahırları için sığır seçildi. Onlar kesinlikle

18 benim ülkeme geldiler.”¹⁸¹

Hitit kralı kendi zamanında İŖŖuva ülkesinin düŖmanlıđıyla karŖı karŖıya kalmıŖtır. Bu düŖmanlık karŖısında onlara savaŖ aıtığını belirten kral onları yendiğinden bahseder. Sonuç olarak kendisinden kaçıan halk Hurri ülkesine sığınmıŖtır. Hurri ülkesinden esirlerini istese de sonuç olumsuz oluŖtur. Kral kendi zamanından bahsederken yine geçıme giderek İŖŖuva ülkesinin büyükbabası zamanındaki durumundan da bahseder. Benzer Ŗekilde İŖŖuva ülkesinin Hurrilere sığındığı yine sonuç olarak ait oldukları yere yani Hatti ülkesine döndüklerinden bahseder.

“20 Hurriler, tebaamı bana, GüneŖ’e iade etmediler. O, askerlerini

21 (ve) at arabalarını dağıttı; GüneŖ’ in yokluğunda onlar İŖŖuva Ülkesi’ ni

22 yağmaladılar. Bulabildikleri bütün köylüleri, sığır (ve) koyunları

23 Hurri ülkesine getirdiler. Ben, GüneŖ, bazı düŖmanlara karsı savaŖmak için

24 baŖka bir yerde kaldım.

¹⁸¹Bülbül-Yaman, a.g.t.,s. 85, 86

25 *Hurriler yeminlerini bozdular. Ben, Güneş, Hurrilere su sözü gönderdim*

26 *'Eğer herhangi bir ülke*

27 *sizden ayrılacak olursa (ve) Hatti ülkesine bağlanacak olursa,*

28 *böyle bir şey nasıl olacak? Hurriler*

29 *ben Güneş'e şu sözü gönderdiler: "Tam olarak aynısı!"*

30 *Simdi Kizzuvatna ülkesinin [halkı] Hitit sığırı*

31 *(ve) kendi ahırlarını seçer. Hurrilerden*

32 *ayrıldılar (ve) Güneşe sadakatlerini bildirip bağlandılar. Hurriler, Hatti*

Ülkesine karşı

33 *suç işlediler, fakat Kizzuvatna Ülkesine karşı o özellikle suç isledi.*

34 *Kizzuvatna Ülkesi, kurtuluşu dolayısıyla gerçekten çok fazla sevindi*

35 *Simdi Hatti Ülkesi ve Kizzuvatna Ülkesi*

36 *yükümlülüklerinden bağımsızlar. Simdi ben Güneş*

37 *Kizzuvatna ülkesine bağımsızlığını iade ettim.*"¹⁸²

Bu savaş sırasında Hurriler kölelerini iade etmedikleri gibi, yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte İşşuva ülkesini yağmalamışlardır. Hatti kralı, yazdıklarına göre bir diğer düşman tehdidi altında olduğu için başka tarafa yönelmek zorunda kalmıştır. 30. Satırdan anlaşıldığına göre, şimdi Kizzuvatna ülkesi Hitit'e bağılıklarını bildirmişlerdir. Hurriler hem Hitit ülkesine hem de Kizzuvatna ülkesine karşı büyük suç işlemişlerdir. Sonuç olarak Kizzuvatna ülkesine Hatti ülkesi tarafından bağımsızlıkları verilmiştir.

Bu metinden anlaşılan o ki, Kizzuvatna ülkesi birçok kez Hatti ülkesinden ayrılmış ve Hurriler'in hâkimiyetine girmiştir. Demek oluyor ki, siyasi dengeler sık sık değişmekte idi. Bu kadar sıklıkla dengeler değiştiğine göre, coğrafi olarak da Kizzuvatna, Hatti ve Hurri ülkesi arasında bir sınırı temsil etmekte idi.

4.2.2. Tarhuntaşsa Ülkesi İle Yapılan Siyasi Muahede

Tarhuntaşsa'nın yeri tam olarak, henüz saptanamamıştır. Hitit Çiviyazılı belgelere göre aynı isimle "Tarhuntaşsa Ülkesi" sınırları içerisinde yer aldığı düşünülmektedir. Yapılan yüzey araştırmaları ve arkeolojik araştırmalar sonucunda bu kent Konya-

¹⁸² Bülbül-Yaman, a.g.t.,s. 85, 86

Karaman'ın kuzeyinde bulunan Kızıldağ ile konumlandırılmaktadır. Özellikle Hattuşa kazılarında ele geçen Bronz tablet sayesinde Tarhuntaşşa'nın batı sınırı kesin olarak bilinmektedir.¹⁸³

Tarhuntaşşa'yı önemli kılan özelliği, başkent Hattuşa'dan buraya taşınması olayıdır. II. Muwattalli tarafından alınan bu karar ile başkent kalıcı olarak Tarhuntaşşa'da olacağı düşünülse de, kendisinden sonra tahta geçen oğlu III. Murşili (Urhi-Teşup) tarafından başkent tekrar Hattuşa'ya taşınmıştır. Hattuşa'dan taşınma kararı, muhtemelen kardeşi III. Hattuşili'nin Yukarı Ülke'de giderek güçlenmesi olarak gösterilebilir. Ülkedeki tanrılar ile başkent Tarhuntaşşa'ya taşınmasıyla Hatti ülkesi yönetiminin ikiye ayrıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Neyse ki oğlu III. Murşili'nin başkenti tekrar Hattuşa'ya taşınmasıyla bu ikili yönetime son verilmiştir.¹⁸⁴

4.2.2.1. Kurunta-IV. Tuthaliia Muahedesi

“§1 (Öy. I 1-5)

Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Tuthaliia'nın neslinden; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Şuppiluliuma'nın torununun oğlu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Murşili'nin torunu; Hatti ülkesi kralı, Kahraman Büyük Kral Hattuşili'nin oğlu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Tabarna Tuthaliia şöyle(der):

§2 (öy. I 6-13)

Babam Hattuşili, Muwattalli'nin oğlu Urhi-Teşup'a karşı savaştığında (ve) onu krallıktan indirdiğinde, Kurunta herhangi bir suç işlememişti. Eskiden kral Muwattalli, babam Hattuşili'ye, (Kurunta'yı) büyütme için emanet etmişti. Ve eskiden babam sürekli onu büyüttü (yükseltti).”¹⁸⁵

Büyük Hitit Krallık döneminin sonlarına yakın bir zamanda kral olan IV. Tuthaliya, diğer Hitit kralları gibi, yukarıda bahsedilen sözleriyle, tahtın yasal varisi olduğundan bahseder ve adeta babasının ve dedesinin isimleriyle bunu kanıtlar gibidir.

“§3 (Öy. I 14-21)

Babam, Urhi-Teşup'u krallıktan indirdiğinde, babam Kurunta'yı aldı ve onu Tarhuntaşşa ülkesinde krallığa tayin etti. Ve onu(nla) babam sınırların nasıl olduğunun gösterildiği antlaşma tabletleri yaptı. Bu tableti Kurunta elinde bulunduruyor. Onun için sınırlar şöyle tespit edildi: Pitaşşa şehri nüfuz sahasından Zarniia şehri kantanna'sıHawa dağı ve Sanantarwa

¹⁸³ Meltem Doğan-Alparslan, “Anadolu'nun Kayıp Başkenti Tarhuntaşşa”, Aktüel Arkeoloji Dergisi, S. 21, Mayıs-Haziran 2011, s.48, 50,

¹⁸⁴ Doğan-Alparslan, a.g.m., s. 53, 56

¹⁸⁵ Karauğuz, a.g.e.,s. 94

şehri sınır(dır). Zarniia şehri kantanna' sı, Hulaia Nehri Ülkesine aittir. Sanantarwa şehri Pitaşşa ülkesine aittir."¹⁸⁶

IV. Tuthaliya döneminde Hitit devletinin başı dertten kurtulmuyordu. Giderek gücünü kaybeden devlet gittikçe güçlenen Asur Devleti karşısında çok direnememiş ve Asur' u " Büyük Devlet" olarak kabul etmek zorunda kalmıştır. Bunun yanı sıra babası III. Hattuşili tarafından Tarhuntaşşa tahtına kuzen olan Kurunta oturtulmuş ve yapılan antlaşma ile Kurunta da "Büyük Kral" olarak tanınmıştı. Kuzey Suriye topraklarında hâkimiyet kuran ve bağımsız hareket eden Karkamış krallığı tehlikesi de Hitit İmparatorluk topraklarında üçüncü tehdidi oluşturuyordu.¹⁸⁷ Bu yüzden olsa gerek sınırlar açık ve net bir şekilde tekrarlanıyor gibidir. Ayrıca Kurunta'nın III. Hattuşili zamanında tahta oturtulduğu ve sınırların da bu dönemde belirlendiğinden bahsedilmektedir.

"§4 (Öy. I. 22-28)

Eskiden Pitaşşa ülkesi nüfuz sahasından itibaren, Nahhanta şehri sınır idi. Ve ona, babam sınırı çekti babamın antlaşma tabletinde Arimatta şehri ^DKASKAL.KUR sınır yapıldı. Şimdi ben Majeste sınırı tekrar önceki gibi düzenledim ve ona Pitaşşa ülkesi nüfuz sahasından itibaren Arimatta, Nahhanta, Hataşşa şehirleri sınır(dır). Fakat Nahhanta ve Hataşşa şehirleri, Hulaia Nehri Ülkesi' ne aittir."¹⁸⁸

Antlaşmanın yazıldığı tablet 28 paragraf, 382 satırdan oluşmaktadır. Metin konu itibariyle Hitit büyük kralı IV. Tuthaliya (MÖ.1250-1220) ve Tarhuntaşşa ülkesi kralı Kurunta arasında yapılan antlaşmayı anlatmaktadır. Antlaşma içerik ve üslup açısından daha önce Tarhuntaşşa kralı UlmiTeşup'la yapılan antlaşma metnine benzemektedir.¹⁸⁹

4.2.3.Arzawa Ülkeleri ile YapılanSiyasi Muahede

Arzawa, çivi yazılı metinlerde bazen ülke bazen ise birçok ülkenin bir araya gelerek oluşturduğu konfederasyon olarak tanımlanmaktadır. Bu ülkenin veyahut birliğin lokalizasyonu hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşler, iki bölge üzerine yoğunlaşmaktadır. İlki Pamphilya-Pisidyia bölgesi iken, diğeri Lidya bölgesidir. E. Forrer'e göre, Arzawa Kilikya bölgesindedir. Ancak Goetze, Kilikya bölgesinin Kizzuwatna ülkesine ait olabileceğinden dolayı, Arzawa'yı daha batıya

¹⁸⁶Karauğuz, a.g.e.,s. 94

¹⁸⁷ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s. 134,135

¹⁸⁸ Karauğuz, a.g.e.,s. 93,94

¹⁸⁹ Ali M. Dinçol, Belkıs Dinçol, "Anadolu' da Bulunan İlk Çiviyazılı Tunç Tablet ve yeni Bir Hitit Kralının Ortaya Çıkışı", Anadolu Araştırmaları Dergisi, S. 18\1, 2005, s.3

konumlandırmaktadır. Garstang ise, Pamphilia, Pisidya ve Likya bölgesine konumlandırmaktadır. J. Garstang daha sonra O. R. Gurney ile birlikte çıkardığı kitapta Arzawa' nın Lidya bölgesinin Gediz ve Büyük Menderes vadisi arasında olduğunu öne sürmüştür. Bu ülke genel olarak, Mira-Kuvalya, Hapalla, Şeha Nehri, Viluşa ülkesinden meydana gelmektedir.¹⁹⁰Sonuç olarak, MÖ. II. Binyıl Anadolu coğrafyası ülkelerinin kesin olarak lokalizasyonu yapılamamaktadır. Günümüzde hala bilim adamları farklı görüşleri savunmaktadır. Bu sıkıntı ancak yapılacak olan yüzey araştırmaları ve kazı verilerinin artmasıyla netleştirilebilir.¹⁹¹

4.2.3.1.Mira Kuvaliia Kralı Kupanta-Kurunta-II. Murşili Muahedesi

“§1 (B I 1-2;nDI 1-2)

Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Şuppiluliuma[‘ nın oğlu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majeste Murşili [şöyle(söyler)]:

§2 (B I 3-10)

[Eski günlerde] kardeşleri Maşhuiluwa’ yı bunalttılar onu öldür(meye kast ettiler). Ve onu ülkeden kovdular. Sonra o, babama geldi. Fakat babam onu (başından) atmadı. Ve onu (yüceltti) yukarı aldı. Ve o, ona kızı, benim kız kardeşim Muwatti’ yi zevceliğe verdi. Ve sen Kupanta-Kurunta, o, senin annen idi. Ve o (bu konuda) endişelenmedi. Ve ona destek ola[madı].”¹⁹²

I. Şuppiluliuma'nın oğlu olan II. Murşili, diğer Hitit krallarının da yaptığı gibi, siyasi antlaşma metinlerinde geçmişten bahseder. Bunu yaparken de, bu antlaşmanın yapılmasının nedenlerinden oldukça açık bir şekilde bahseder. Antlaşmayı okuyan kişi, antlaşmayı yapan şahısların dününün ve bugününün olaylarının gidişatını bilmiş olur. Bu antlaşma metni II. Murşili ve Kupanta-Kurunta arasında gerçekleşmiştir. Hitit kralı, Kupanta-Kurunta' ya açık ve net bir şekilde tavrını belirtmiştir.

II. Murşili'nin belirttiğine göre, kendisinden önceki dönemde Maşhuiluwa adında bir kişinin kardeşleri tarafından öldürülmeye çalışıldığından bahseder. Ve Maşhuiluwada kardeşlerinden kaçarak Hitit kralı Şuppiluliuma'ya sığınır. Şuppiluliuma ona şefkatle yaklaşarak Mira ülkesine ve Kuvaliia ülkesine bey olarak atamasını gerçekleştirir. Üstelik Şuppiluliuma kızı Muwatti'yi, Maşhuiluwa'ya eş olarak verir.

“§3 (B I 11-21; E I 11; D I 12-21)

¹⁹⁰Semih Gerçek, Hitit Devleti' nin Batı Anadolu ile Siyasi İlişkilerinde Mektupların Önemi, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014, s. 128, 129

¹⁹¹Serkan Demirel, “MÖ. II. Binyıl Batı Anadolu’ sında yer alan Arzava Ülkeleriyle İlgili Coğrafik Değerlendirme”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı 5, Ocak 2012, s. 224

¹⁹²Karauğuz, a.g.e., s. 120

Babam tanrı olduğu zaman (öldüğünde ve ben majestem, babamın tahtına oturdum. Ve ben ona destek oldum. Ve ben, onun arkasından gittim. Babamın tanrıları benim önümden koştular (bana yardım ettiler). Ve ben düşmanları onun için öldürdüm (yendim). Ve Arzawa ülkesini tümünü yendim (ele geçirdim). Ve ben majestem (ganimet) olarak aldıklarımı, Hattuşa şehrine sevk ettim. Fakat ben yerlerinde bıraktığım ülkelerin sınırlarını (sınırıma) koydum (kattım). Seha Nehri Ülkesi' ni, Manapa-Tarhunta' ya verdim. Hapalla Ülkesini Targaşnalli' ye verdim. Mira ülkesini ve Kuwaliia ülkesini Maşhuiluwa' ya (tekrar) verdim. Sonra onu, Mira ülkesinde bey yaptım."¹⁹³

Hitit kralı Şuppiluliuma, Maşhuiluwa'ya sahip çıkıp onu bey olarak atamış üstüne üstlük eş olarak kızı Muwatti'yi vermişti. Kendisi öldükten sonra yerine geçen oğlu II. Murşili de babası gibi Maşhuiluwa'ya sahip çıkmıştır. Hitit kralı tanrıların da yardımıyla Arzawa ülkesini yenmiş ve diğer krallarında yaptığı gibi ganimetleri Hattuşa'ya getirmiştir. Hatti ülkesi sınırlarına dâhil ettiği ülkelere bey atayarak hâkimiyeti altına almıştır. Ancak görünen o ki, Maşhuiluwa'nın bir isteği daha vardı. Ona sahip çıkılmış, bey olarak atanmış, üstelik eş de verilmişti. Şimdi ise çocuğu olmadığı için kendisinden sonra gelecek varisin kim olacağıyla ilgili endişe duyuyordu. Bu endişesini Hitit kralına bildirmiştir. Buna karşı kayıtsız kalmayan II. Murşili, ona evlatlık olarak, Maşhuiluwa'dan sonra varis olsun, ülkeyi yönetsin diye, Kupanta-Kurunta'yı vermiştir. Kupanta-Kurunta, Maşhuiluwa'nın kardeşinin oğludur. Antlaşma metninde Hitit kralı ısrarlı bir şekilde Maşhuiluwa'ya herhangi bir zarar vermediğinden ve sürekli olarak ona yaptığı iyiliklerden bahseder. Bu konuda da haksız sayılmaz çünkü bu iyiliklerkarşısında ne yazık ki, bir ihanet ile karşı karşıya kalmıştır.

“Ş 4 (B I 22-29; D I 22-33)

Eskiden, Maşhuiluwa' yı Mira ülkesine bey olarak tayin ettiğimde, bana, Maşhuiluwa şöyle söyledi: “ (bana varis olacak) çocuk yok. İnsanlar bizim için homurdanacaklar(?). Yarın şöyle veya böyle (diyecekler). Benim çocuğum olmadığı için, kardeşimin çocuğu Kupanta-Kurunta' yı, beyim bana evlatlığa ver. Ve o, benim oğlum olsun. Ve gelsin, gelecekte ülkeye o, bey [olsun]”. Ve sen Kupanta-Kurunta' yı, Mira-Kuwaliia ülkesine yemin ettirdim Üstelik ben Majestem, Maşhuiluwa' yı korudum. Ve ona hiçbir şekilde kötülük yapmadım. Fakat Maşhuiluwa bana (karşı) kavgaya girişti. Ve Pitaşsa ülkesini ve kölelerim (olan) Hatti ülkesi halkını bana karşı kıskırttı. Ve o, bana karşı neredeyse [savaş başlatacaktı].

Ş 5 (D I 34-43)

Fakat ben Majestem, o meseleyi duyduğum zaman, ben Majestem

¹⁹³Karauğuz, a.g.e., s. 120

herhangi bir şekilde Maşhuiluwa' ya karşı kötülük planlamadım. Ve [hiçbir şekilde] ona kötülük yapmadım. Ve şöyle söyledim: " Gideceğim ve o meseleyi yerine koyacağım (halledeceğim)". Yola çıktım ve bu meseleyi tekrar halletmeye gittim. Ve Sallapa şehrine vardığımda, Maşhuiluwa suçunu gördüğü için, sonra o, bu yüzden [ben majestemi] redetti. Ve o, benim önümden kaçtı. Ve [Maşa] ülkesine gitti. Ben Majestem gittim. Ve Maşa ülkesini vurdum. Ve onu yakıp yıktım. ”¹⁹⁴

Maşhuiluwa'nın ihaneti, Pitaşsa ülkesi insanlarını ve kölelerini kışkırtmasıyla başlamıştır. Buna rağmen Hatti kralı, Maşhuiluwa ile savaşmayı planlamamıştır ve onunla yüzleşmek istemiştir. Bu sayede sorunu halledeceğini düşünüyor olsa gerek. Görülen o ki, yüzleşmek için Maşhuiluwa karşısına çıkmamıştır. Üstelik Maşa ülkesine kaçmıştır. Bu yüzden Hatti kralı da Maşa ülkesine saldırıda bulunmuştur. Ve gönderdiği haber ile Maşhuiluwa'nın Hatti ülkesine yanlış yaptığından, iki ülkenin ilişkilerini savaş durumuna getirdiğinden ve bu yüzden onun suçlu olduğundan bahseder. Maşa halkından Maşhuiluwa' nın kendisine teslim edilmesini istemektedir. Eğer teslim edilmez ise bu ülkeyi cezalandırılacağından söz eder.

“Ş6 (D I 44-47; C I 5-11)

Sonra Maşhuiluwa' nı gitmiş olduğu Maşa halkına, ben majestem bir şahsı gönderdim. Onlara şöyle (haber) gönderdim:“ Maşhuiluwa benim yeminli adamım idi. Ve benimle münakaşaya girişti. Fakat o, bana (karşı) suç işledi. Ve bana (karşı) benim kölelerimi kışkırttı. Az daha benim önümde savaşacaktı. Şimdi ise o, benim önümden kaçtı. İşte bak, o, size geldi. Siz onu yakalayınız. Onu bana teslim ediniz. Eğer onu siz yakalamazsanız, onu bana teslim etmezseniz, geleceğim, ülkenizle birlikte sizi mahvedeceğim.” Maşalılar bu durumu işittiklerinde, korktular. Ve Maşhuiluwa' yı yakaladılar. Ve onu, bana teslim ettiler. Ve onun elinden tuttum. Ve ben majesteme karşı suç işlediği [için], onu Hattuşa şehrine götürdüm.

Ş 7 (C I 12-22)

Eski günlerde Maşhuiluwa' nın varisi olmadığından, kardeşinin oğlu, sen Kupanta-Kurunta' yı varisliğe almıştı. Sen Kupanta-Kurunta farkında değilsin (ki), eğer Hattuşa' da biri isyanla ilgili suç işlemişse (ve) eğer onun babası suç işlemişse fakat (buna rağmen) onun oğlu suçlu değilse, babasının evini (elinden) alırlar. Ve onu diğer herhangi birisine verirler. Veya onu saray için alırlar. Şimdi senin baban Maşhuiluwa suç işlediği için, sen Kupanta-Kurunta, Maşhuiluwa' nın oğlu idin. Sen suç işlememiş idin. Senin babanın evini, senin ülkeni (elinden) almazlar(mıydı?) Herhangi bir şahsa vermezler miydi? Hatta ben ülkeye başka birini bey yapabilirdim.

Ş 8 (C I 23-28)

Şimdi ben Majestem, sen Kupanta-Kurunta' ya hiçbir şekilde kötülük

¹⁹⁴Karauğuz, a.g.e., s. 121

yapmadım. Ve seni (başımdan) atmadım. Babanın evini hatta) (babanın) ülkesini senden almadım. Babanın evini ve ülkesini sana geri verdim. Seni bey olarak ülkeye tayin ettim. Mira ülkesini ve Kuwaliia ülkesini sana verdim. Maşhuiluwa zamanında sınırlar nasıl idiye, şimdi sana aynı şekilde olsun.”¹⁹⁵

Sonuç olarak, Maşhuiluwa yakalanıp Hatti kralına teslim edilir ve Hattuşa’ya götürülür. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Maşhuiluwa’nın bir çocuğu olmamıştı ve Hatti kralı tarafından evlatlık olarak Kupanta-Kurunta verilmişti. Beklenen, Kupanta-Kurunta’nın, Maşhuiluwa’nın varisi olarak beyliğe devam etmesidir. Ancak metinde belirtilen kurallara göre, isyanla ilgili bir suç varsa ortada, bu suçu işleyen kişinin oğlu suça ortak olmasa bile, o ülkenin beyliği elinden alınır, varislik verilmez idi. Görülüyor ki, Hatti kralının yüceliği burada da kendini göstermektedir. Çünkü tüm bu olup biten olaylara rağmen, varis olarak Kupanta-Kurunta’nın devam etmesine karar verilir. Sınırlar babası zamanındaki gibi belirlenir. Metnin bu bölümünden sonra Hatti kralı sık sık “Ülkeyi elinden alabilirdim, ama almadım” diye vurgularda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, babasının suçunun sürekli olarak hatırlatıldığı gözlenmektedir. Ve onun gibi olma diye uyarılar mevcuttur. Muhtemelen Hatti kralı, Kupanta-Kurunta’yı kendisine borçlu hissettirmeye çalışmıştır. Bu sayede sadakat artırılmak istenmiş olunabilir. İlerleyen satırlarda, diğer antlaşma metinlerinde de olduğu gibi, Yemin tanrıları, tanıklar listesi gibi kısımlar yer almaktadır.

4.2.3.2. Şeha Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarhunta-II. Murşili Muahedesi

“§ 1 (A I 1-13)

[Hatti Ülkesi] kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Murşili şöyle (söyler): baban sen Manapa-Tarhunta’ yı [geride] bıraktı. Ve sen bir çocuk idin. [] Kardeşlerin ve Ura-Tarhunta [seni] öldürmek istediler. Ve seni neredeyse [öldüreceklerdi. Fakat] sen kaçtın. [onlar Şeha Nehri Ülkesi’] nden senin [kaçmana sebep oldular.] ve sen Kargışa şehri halkına [gittin. Onlar] senin ülkeni ve babanın evini senden [aldı.] ve onları kendileri için aldı. [Fakat ben Majestem, sen Manapa-Tarhunta’ yı] Kargışalılara [emanet ettim. Defalarca] Kargışalılara (hediyeler) [gönderdim. Ayrıca erkek kardeşim senin lehine tanrılara] yalvardı. [Kargışalı]lar sözlerimizden dolayı seni korudu.

[Fakat] Ura-Tarhunta tanrı yeminini [bozmak için] geldiğinde, yemin tanrıları onu yakaladı. Ve [Şeha Nehri Ülkesi’ nin] adamları onu kovdu. Fakat [bizim sözlerimizden dolayı, Şeha Nehri Ülkesi’ nin] adamları seni

¹⁹⁵ Karauğuz, a.g.e., s. 121, 122

(geri) aldı. Ve (bizim] sözlerimizden dolayı onlar seni korudu.”¹⁹⁶

Yine II. Murşili dönemine ait olan bu siyasi antlaşma metni, adından da anlaşılacağı üzere Şeha Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarhunta ile yapılmıştır. Diğerlerinde olduğu gibi bu metinde de geçmişe yolculuk söz konusudur. Antlaşmanın yapılma gerekçesi, titiz bir şekilde anlatılmaktadır. Bu metinde II. Murşili'nin Kupanta-Kurunta ile yaptığı antlaşmadan çok da farklı bir nedenden dolayı imzalanmamıştır. Yani Kupanta-Kurunta antlaşmasının sebepleriyle birçok benzerlikler bu antlaşmada da gözlemlenebilmektedir.

Murşili babası döneminde Manapa-Tarhunta'nın henüz yaşının küçük olduğundan bahsetmiştir. Şeha Nehri Ülkesi'nde yaşayan Manapa-Tarhunta, kardeşleri ve Ura-Tarhunta tarafından öldürülmek istenmiştir. Metinden anlaşıldığına göre, bu durum yüzünden ülkeyi terk etmek zorunda kalmış olan Manapa-Tarhunta, Kargışa'lılara sığınmak zorunda kalmıştır. Bu sığınma Hatti kralı Murşili'nin hediyeleri ve kardeşi Arnuwanda'nın tanrılara olan duaları ile daha güvenli hale gelmiştir. Üstelik görünen o ki yine Hatti krallı sayesinde Şeha Nehri Ülkesi halkı da daha sonra Manapa-Tarhunta'yı korumuşlardır. Ura-Tarhunta ise ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

“§3 (A I 19-33)

Fakat kardeşim [Arnuwanda] tanrı olduğunda (öldüğünde)] ve ben Majestem, [babamın] tahtına [oturdum]. Sonra ben Majestem geldim. Ve [sana destek oldum.] [ben], Şeha Nehri Ülkesi insanlarına senin için [yemin ettirdim.] ve [söz]lerimden dolayı, onlar seni korudu. [Onlar...]seni candan [] .4 satır çevrilemeyecek kadar kırıktır. Fakat [Uhha-ziti, Arzawa ülkesi kralı olduğunda, Majesteme karşı savaşa başladın.]sen [bana] destek olmadın.

§4 (A I 34-62)

[Fakat ben], Uhha-ziti ve [Arzawa halkına] karşı bir [sefere gittiğim]de, Uhha-ziti benimle ilgili [tanrı yeminini bozmuş olduğu]ndan, yemin tanrıları [onu] yakaladı. [Ve ben Majeste onu mahvettim]. Ve sen [Uhha-ziti' nin yanında olduğun] için, neredeyse ben seni mahvedecektim.[Fakat] sen [benim ayaklarıma] kapandın. Ve [sen yaşlı kadınları] ve erkekleri bana [gönderdin.] [ve] senin elçilerin ayaklarıma[kapandı.] Sen [bana] (şöyle haber) gönderdin: “ Beyim, beni bağışla. [Beyim, beni] mahvetme. Beni köleliğe al. Ve benim şahsımı [koru]. Ben, buradan bana gelen Mira ülkesinin NAM.RA' ları, Hatti ülkesinin [NAM.RA' ları ya da] Arzawa ülkesinin NAM.RA' larından hangisi olursa olsun,[tümünü geri vereceğim.]” sonra ben Majestem, sana [acidım.] (seni

¹⁹⁶Karauğuz, a.g.e., s. 133

tahta oturttuğum için), seninle [barış] yaptım. Ben Majestem, sana acıdığım ve seninle barış yaptığım için, şimdi benim önünden [kaçan] ve sana gelen Arzawa ülkesinin tüm NAM.RA' larından hangisi olursa olsun..., sen tek bir adamı geride bırakma. Ne de hiç kimseye kendi ülkenin dışına (gitmesine) izin verme. Ya da onun bir başka ülkeye girmesine izin verme. NAM.RA' ları topla. Ve onları bana geri ver. Eğer sen bu meselenin tamamını yerine getirirsen,[sonra] ben seni köleliğe alacağım. Benim müttefikim ol. Gelecekte bu [senin] yasan olsun. [On(u)a koru(uy)]. Bu senin için yemin altına konsun.”¹⁹⁷

Nitekim Hattuşili ve kardeşi Arnuwanda sayesinde Manapa-Tarhunta kendisine yer edinmiştir. Ancak metnin devamından da anlaşılacağı üzere yine bir ihanet söz konusudur. Arzawa ülkesinin başına kral olarak Uhha-ziti gelince Hatti ülkesine karşı savaş açmıştır. Bu savaş sırasında Manapa-Tarhunta beklenildiği gibi Hatti tarafında olmamıştır. Aksine Uhha-ziti tarafında olmuştur. Bu durum karşısında Murşili Arzawa ülkesinin kralı Uhha-ziti'nin önüne geçmiş ve onu perişan duruma getirmiştir. Sıra Manapa-Tarhunta'ya geldiğinde ise, Hatti kralı onun yakarışı ile karşı karşıya kalmıştır. Bu yakarış bir af dileme idi. Bağışlanmayı bekleyen, hatasının farkına varan bir beyin sözleri idi. Sonuç olarak da Murşili ona acır ve bu yakarışı karşılıksız bırakmaz. Ancak bu affin karşılığında NAM.RA¹⁹⁸'ların toplanarak kendisine verilmesini ister. Bu isteğinin tam olarak yerine getirilmesi koşuluyla Appawiaa ülkesi ve Şeha Nehri Ülkesi Manapa-Tarhunta'ya verilir.

“§5 (A I 63-67)

Şimdi ben, sana [Appawiaa] ülkesi ve Şeha Nehri Ülkesi' ni verdim. Bu senin ülken olsun. [onu] koru. Ayrıca Hititli birini ya da Hatti ülkesinin sınırlarını arzulama. [Eğer] sen Hititli bir kişiyi ya da Hatti ülkesinin bir sınırını kötü bir şekilde arzularsan, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.”¹⁹⁹

Diğer antlaşma metinlerinde olduğu gibi metnin bundan sonraki satırlarında yaptığı ihanet hatırlatılır. Olumsuz durumlarda yaşanacak sonuçlar gözler önüne serilir. Aslında her şey oldukça açık ve nettir. Kendisinden, Hatti ülkesi kralının yapmış olduğu iyiliklerin karşılığında sadakat beklenmektedir.

4.2.3.3. Wiluşa Kralı Alakşanduş-II. Muwattalli Muahedesi

“§1 (B I 1-2)

¹⁹⁷Karauğuz, a.g.e., s. 133, 134

¹⁹⁸ NAMRA: İşgal edilen ülkelerden nakledilip memleketin diğer kısımlarına iskân edilen ve hürlerle köleler arasında bir sınıf teşkil eden halk

¹⁹⁹ Karauğuz, a.g.e., s. 134

Kahraman Büyük Kral Murşili' nin oğlu, Şimşeğin Fırtına Tanrısı' nin sevgilisi, Hatti ülkesi [kralı] Büyük Kral Majestem Muwattalli şöyle (söyler):

§2 (B I 2-14)

Eskiden atam Labarna, Arzawa ülkelerinin tamamı ve Wiluşa ülkesi ile savaşmıştı. Ve onları köle yap(mış)tı. Sonradan Arzawa ülkesi tekrar düşman oldu. Ve Wiluşa ülkesini, Hatti ülkesinden ayırdı. Fakat mesele uzun zaman(dır bilinmektedir). Hangi kraldan olduğunu (bilmiyorum). [Ve] Wiluşa ülkesi, Hatti ülkesinden ayrıldığında, Hatti ülkesi kralları onun halkı ile gerçekten barış içinde idiler. [Ve] onlar [elçilerini (düzenli olarak) onlara] gönderdi. Fakat Tuthaliia, Arzawa ülkesine karşı [] geldiğinde, o, [Wiluşa ülkesine] girmedi. Onunla barış içinde idi. Ve düzenli olarak ona [elçiler] gönderdi. Ve Tuthaliia [Ar]zawa ülkesindeki ataları [].”²⁰⁰

Hitit Büyük Krallık dönemi krallarından II. Muwattalli dönemine ait olan bu antlaşma metni, Muvattalli ile Arzawa ülkelerinden birisi olan Wiluşa ülkesi kralı Alakşanduş arasında gerçekleşmiştir. II. Murşili'nin oğlu olan bu kral, antlaşma metninde geçmişten beri süre gelen Arzawa ülkesi ve Wiluşa ülkesi ile ilgili ilişkilerinden kısaca bahsetmiştir. Bunu yaparken de, ilişkilerinin ne kadar eski olduğunu belirtmek için, Hitit Devletinin geleneksel kurucusu olarak kabul edilen II. Muwattalli'nin atası Labarna dönemine kadar geriye gitmiştir.

“§3 (B I 15-20)

Wiluşa ülkesi kralı onunla barış içinde [idi. Ve] onun kendi ülkesine [girme]mesi için, ona (düzenli olarak) [elçilerini] gönderdi. Ve [Arzawa] ülkesi [bir kez daha savaşa başladığında], büyük babam Şuppiluliuma geldi ve [Arzawa ülkesini yendi]. [Wiluşa] ülkesi kralı Kukkunni [onunla barış içinde idi]. Ve o, ona karşı gelmedi. [ancak büyük babam Şuppiluliuma' ya (düzenli olarak)] elçiler [gönderdi].

§ 4 (A I 35-34)

Metin buradan sonra oldukça tahrip olmuştur. Bundan sonra tabletin çevirisi 30. Satırdan başlatılmıştır.

[O, Piiama-Kurunta' ya] Arzawa ülkesini [verdi]. [O, Maşhuiluwa' ya] Kuwaliia ülkesini [verdi]. O, Appawiaa ülkesini ve [Şeha Nehri Ülkesi' ni Manapa-Tarhunta' ya verdi]. O, [Targaşnalli' ye] Hapalla ülkesini verdi]. Hapalla ülkesi [.”²⁰¹

Labarna döneminden beri Arzawa ülkesi ve Wiluşa ülkesi ile savaştığından ve onları dizginlediğinden bahseden kral, daha sonra yine bir Arzawa ülkesi ile savaş

²⁰⁰Karauğuz, a.g.e., s. 139, 140

²⁰¹Karauğuz, a.g.e., s. 140

halinde karşı karşıya geldiğinden bahsetmektedir.. Ve Hatti'ye bağlı olan Wiluşa ülkesini ayırdığını belirtir. Oysaki Hatti kralının deyimine göre, bu ülke ve halkı ile aslında barış içinde olduklarını iddia eder. Bu olayın zamanını belirtirken anlaşılan o ki, kral biraz şüpheye düşmektedir. Çünkü hangi kral zamanında olduğunu anımsayamamaktadır. Ve çok eski bir mevzu olduğunu bunu herkesin bildiğinden bahsetmektedir. Bu satırlardan sonra metnin kırıklı yapısı artmaktadır. Bu durum bizi olayların gidişatıyla ilgili kesin bilgiye ulaşmamıza engel teşkil etmektedir. Muhtemelen olaylar şu şekilde devam etmektedir. Yine kendisinden önceki döneme ait Hatti krallarından Tuthaliia zamanında Arzawa ülkesi ile karşı karşıya geldiğinden bahseder. Ancak görülen o ki, Wiluşa ülkesine dokunmamıştır. Wiluşa ülkesi ile bu dönemde bir barış söz konusu gibi gözükmektedir. Çünkü Hatti kralı II. Muwattalli, o dönemde, düzenli olarak, bu ülkeden elçilerin geldiğinden bahsetmektedir.

Metnin devamında Hitit kralı yine kendisinden önceki dönemde I. Şuppiluliuma'nın Arzawa ülkesi ile savaş haline geldiğinden bahsetmektedir. Arzawa ülkesine boyun eğdiren Hatti kralı olmuştur. Wiluşa ülkesi ise yine sadakatini korumuş ve barış içinde kalmıştır. Bu savaşın sonunda Şuppiluliuma'nın, ülkeleri hangi beyliklere verdiğini belirtmiştir.

“§5 (A I 35-42)

Kuk[kunni' ye varis bir erkek çocuk yok]tu. [Ve sen Alakşanduş' u evlatlığa aldı]. Ve senin baban [Metin bu satırdan sonra kırılmıştır.

§6 (A I 43-56)

Fakat babam tanrı olduğunda (öldüğünde), [bizzat kendim] babamın [tahtına] oturdum. [Ve] gerçekten [beni bey olarak...] korudun. Fakat [Arzawa ülkesi adamları] bana karşı savaşa başladığında ve onlar [senin ülkeneye(?)...] girdiğinde, sonra sen beni yardıma çağırdın. Ben, [senin yardımına] geldim. Ve Maşa ülkesini mahvettim. [Ve.....ülkesini] mahvettim. NAM.RA' ları, sığır(?) ve koyunları(?) Kupta[(-)] dağına [] onları []. Fakat sen [Alakşanduş ...] için onları aldım(?). bu ülkeleri mahvettim. []. Babanız [için], Hattuşa' ya onları geri getirdim]. Alakşanduş [].”²⁰²

Wiluşa ülkesinin başında Kukkunni vardır. Onun çocuğu olmadığı için evlatlığına Alakşanduş verilmiştir.

II. Muwattalli kendi döneminde de bir Arzawa saldırısıyla karşı karşıya kalmıştır.

²⁰² Karauğuz, a.g.e., s. 140, 141

Kral aslında bu metin ile bizlere Hititlerin ilk varlığından beri Arzawa ülkesi ile sürekli olarak savaş halinin bulunduğunu belirtir. Görülüyor ki, Arzawa ülkeleri her fırsatta başıboş ve bağımsız hareket ederek, Hititlere saldırmaktadır.

Bu bizlere Hititler' in kuzeyinde yer alan Karadeniz bölgesinde yaşayan Gaşkaları anımsatmaktadır. Gaşkalar da Hitit tarihi boyunca sürekli saldırılarıyla Hititleri yıldırmaya çalışmışlardır. Bu sürekli saldırıların sebebi olarak Hititlerin kendilerini güvenlik altına almaya çalışması ve bu bölgede yer alan maden yataklarından ekonomi açısından faydalanılmak istenmiş olması olarak gösterilebilir. İlk sebebi açıklamak gerekirse, Hititler Kuzey Suriye politikalarında başarılı olabilmek için öncelikle ülke güvenliğini sağlamak zorunda olduklarını bilmekte idiler. Bu yüzden Karadeniz bölgesindeki Gaşka tehlikesini ve batıdaki Arzawa tehlikesini es geçemezlerdi. Bu saldırılar, önemli güvenlik sorunlarıdır. Diğer sebebe gelince, günümüzde de olduğu gibi zengin maden yataklarının olduğu bölgeler, ekonomi açısından oldukça önemlidir. Metinden anlaşılan, Hititlerin Labarna döneminden beri, bu maden yataklarından haberdar olduğu ve sahip olma isteğinin mevcut olduğudur. Bu ekonomik sebep, oldukça geçerli gibi gözükmektedir.²⁰³

4.2.4. Ugarit Ülkesi ile Yapılan Siyasi Muahede

Antik dönem ticaret dünyasının önemli merkezlerinden biri olan Ugarit, Kuzey Suriye bölgesinde yer almaktadır. Ugarit hakkındaki bilgileri bu alanda yapılan arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen, yedi farklı dilde yazılmış (Akadça, Asurca, Hurice, Hititçe, Mısır, Kenan, Grekçe) tablet arşivleri sayesinde öğrenmekteyiz. Bu arşiv sayesinde Ugarit gündelik yaşam kültürü hakkında bilgi almaktayız.²⁰⁴

Ugarit şehri Neolitik dönemden beri sürekli iskâna uğramış bir bölgedir. Öyle ki, en eski çağlardan beri bu bölgenin, jeopolitik konumunun önemi bilinmektedir. Bu coğrafi konum avantajıyla bölgenin en önemli liman kentlerinden biri olmuştur. Kuzey Suriye topraklarında yer alan bu kent, Lübnan ve Filistin'e göre daha geniş ticaret ağına sahiptir. Mezopotamya'dan başlayan bu ticaret ağı, Halep, Kargamış, Emar üzerinden doğal yol olarak, son durak konumunda idi. Ayrıca Kıbrıs'ın da durak olarak kullanılmasıyla Ege dünyasıyla da çok rahat bir şekilde ticari ilişkiler kurmuşlardır. Bu

²⁰³ Demirel, a.g.m.,s. 218

²⁰⁴ Füzünan Kınal, "Ugarit Krallarının Tarihi", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, S. 14, C. 8, 1963, s.

ticaret ağı ile ilgili bilgileri, Ugarit'te ele geçen yazılı kaynakların yanı sıra, çok sayıda ele geçen seramik parçalarından da öğrenmekteyiz.²⁰⁵

4.2.4.1.II. Niqmaddu-I. Şuppiluliuma Muahedesi

“§ 1 (A Öy. 1-8)

*Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majeste Şuppiluliuma şöyle (söyler): “Mukkiş ülkesi kralı Itur-Addu, Nuhaşşi ülkesi kralı Addu-Nirari, Niia ülkesi kralı Aki Teşup ve onların beyleri, Büyük Kral Majestesinin yönetimine düşman idiler. Ve askerlerini topladılar. Ugarit ülkesinin içindeki şehirleri ele geçirdiler. Ugarit ülkesini sıkıştırdılar(?). Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu’ nun kölelerini, NAM.RA’ lar olarak alıp götürdüler. Ve Ugarit ülkesini yakıp yıktılar.”*²⁰⁶

Hatti kralı Şuppiluliuma bu antlaşma metninde bizlere Ugarit ülkesinin uğradığı büyük saldırıyı ve saldırı sonrasında yaşanan olaylar zincirinden bahsetmektedir. Büyük kral, Ugarit ülkesine Mukkiş ülkesinden, Nuhaşşi ülkesinden, Niia ülkesinden büyük bir saldırı olduğundan bahsetmektedir. Ugarit ülkesi şehirlerini zapt eden bu güç birliği, ülkenin kölelerini ve NAM.RA’ larını da alıp kenti talan etmişlerdir.

“§2 (A Öy. 9-28; B Öy. 1-2)

Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu, Büyük Kral Şuppiluliuma’ ya döndü (müracaat etti), (şöyle)yazdı: “Beyim Büyük Kral, Majesteniz, düşmanımın elinden beni kurtar. Ben, beyim Büyük Kral Majestenizin kölesiyim. Beyimin düşmanına, düşmanım. [Ve] beyimin dostu ile barış içindeyim. Krallar beni sıkıştırıyor(?)” büyük Kral, Niqmaddu’ nun bu sözlerini işitti. Ve Büyük Kral Şuppiluliuma, Ugarit ülkesine yaya [ve arabalı]savaşçılar ile prens ve soyluları sevk etti. Ve onlar düşman askerlerini, Ugarit ülkesinin dışına kovdu. [Ve] onlar (düşmandan) aldıkları NAM.RA’ ların tamamını, Niqmaddu’ [ya] verdi. [Ve] Ugarit [ülkesi kralı Niqmaddu] [] çok sayıda soylu ve prensi şereflendirdi. O, onlara gümüş, altın, bronz [ve...] verdi. O, beyi Büyük Kral Majestesinin huzuruna, Alalah şehrindeki [] geldi. Ve beyi, Büyük Kral Majestesine şöyle konuştu: “ [] düşman sözü ile [] Niqmaddu [] karıştırılmadı.

*4 satır çevrilemeyecek kadar kırıktır. Uzun bir boşluktan sonra “[] ve [Büyük Kral Şuppiluliuma], Niqmaddu’ nun [sadakatine] tanık oldu.” Cümlesi okunmaktadır.”*²⁰⁷

Bu saldırılar karşısında çaresiz kalan kral Niqmaddu, Hatti kralı Şuppiluliuma’dan yardım istemiştir. Bu yardımı isterken kendisinin her zaman Hatti ülkesi ile dost olduğunu, düşmanı ile düşman dostuyla dost olduğundan bahsetmiştir. Aslında hep iyi

²⁰⁵ Aylin Ü. Erdem, Geç Tunç Çağ’ da Doğu Akdeniz Ticaret Yolları, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, s. 54, 86

²⁰⁶ Karauğuz, a.g.e., s. 166, 167

²⁰⁷ Karauğuz, a.g.e.,s.166, 167

ilişkiler içerisinde olduğunu hatırlatmak ister gibidir. Bu istek karşısında duyarsız kalmayan kral Şuppiluliuma, Ugarit ülkesine yaya ve arabalı savaşçıların yanı sıra prens ve soylular da göndermiştir. Bu sayede Ugarit ülkesi Niqmaddu'nun hâkimiyetine tekrar verilmiştir. Niqmaddu, minnet duygusunu, soylular ve prene değerli madenler hediye ederek, göstermiştir. Ve düşmana değil de kendisine inanan Hatti ülkesine şükranlarını sunmuştur.

Ugarit, bilindiği üzere ticaretin önemli merkezlerinden biridir. Ve I. Şuppiluliuma dönemine kadar bu bölge, Mısır hâkimiyetinde kalmıştır. Antlaşma metninden öğrendiğimiz olaylar zincirine baktığımızda, yaşanan olaylar, bu ticaret merkezinin yani Ugarit' in, Hitit hâkimiyetine geçmesi için bir fırsattır. Çünkü Ugarit Mezopotamya, Mısır, Ege, Kilikya bölgesi ve Suriye-Filistin'in ticaretinin kavşak noktası konumundadır. Ayrıca ticari bir limandır.²⁰⁸

4.2.5. Amurru Ülkesi ile Yapılan Siyasi Muahedeler

Coğrafi lokalizasyonu tam olarak bilinmeyen Amurru ülkesi, Kuzey Suriye bölgesinde MÖ. 1400-1200 yılları arasında varlığını sürdürmüştür. Önceleri Mısır'a bağlı iken daha sonraları Mitanni ülkesine, sonra ise I. Şuppiluliuma döneminde Hitit hâkimiyeti altına girmiştir.²⁰⁹ Hititler bu ülkeyi 6 yıllık bir zaman içerisinde zapt edebilmiştir.²¹⁰ Hitit ve Mısır ülkeleri arasında coğrafi olarak, tampon bölge konumundadır.²¹¹

Bu ülkenin kurucuları, Amarna çağında hüküm süren Abdi-Aşirta ve oğlu Aziru'dur. Amurru ülkesi ile Hitit kralları arasında yapılan antlaşmalardan da anlaşıldığı üzere, Amurru kralları ülkelerinin devamlılığını sürdürebilmek için sürekli olarak ihanetlerle dolu bir politika izlemişlerdir.²¹²

Amurru ülkesinin, Ege göçleri (MÖ. 12.-11. yy) ile birlikte siyasi güçlerinin giderek zayıfladığı, MÖ. 11. -9. yy. arasında gerçekleşen Arami göçleri ile de tamamen siyasi etkinliğinin azaldığı bilinmektedir. Muhtemelen, Amurrulular Arami kabilelerle

²⁰⁸ Özlem SirGavaz, "Hitit İmparatorluğu'nun Suriye ve Yukarı Mezopotamya Ticaret Yolları Üzerindeki Hâkimiyet Politikası", ICANAS38, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, 2007, s. 2826, 2827

²⁰⁹ Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s.122, 123

²¹⁰ Karauğuz, a.g.e.,s.176

²¹¹ Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, s. 102

²¹² Memiş, a.g.e.,s.122, 123

kaynaşarak varlıklarına devam etmişlerdir.²¹³

4.2.5.1. Aziru-I. Şuppiluliuma Muahedesi

“§1 (Öy. I 1-13)

[Fırtına Tanrısı' nın] sevgilisi, [Hatti ülkesi kralı kahraman Büyük Kral Majestem Şuppiluliuma şöyle söyler: Ben]Majestem, [sen Aziru' yi köleliğe aldım. Ve babanın tahtına] seni [yerleştirdim]. Eğer sen [Aziru, gelecek günlerde beyiniz]Hatti ülkesi kralını [ve Hatti ülkesini] korumazsan, nasıl [canın, şahsın, karıların], [oğulların] ve ülken sana önemli (sevgili) ise, [kralın vücudu], [şahsı], canı ve [Hatti ülkesi senin için aynı şekilde, sevgili olsun]. Gelecek günlerde [Hatti ülkesi kralının, oğullarının, torunlarının] ve Hatti ülkesinin [antlaşmasın(ı)a koru (uy). Birinci sınıf [işlenmiş] üçyüz şeqel [altın], Hatti ülkesi[kralı] na her yıl (ödeyeceğin) vergin olsun. O, [Hatti ülkesi] tüccarlarının [tartı sistemi ile] tartılsın. [sen] Aziru, Hatti ülkesindeki [beyiniz] Majesteme yıllık olarak [gel].

§2(Öy. I 14-26)

Önceleri [] Mısır ülkesi kralı, Hurri ülkesi kralı, [Aştata(?)] ülkesi kralı, Nuhaşşi ülkesi kralı, Niia ülkesi kralı, [Kinza(?)] ülkesi kralı, [Mukkiş ülkesi kralı], Halep ülkesi kralı, Kargamış ülkesi kralı –tüm bu krallar- (birden bire) [Majesteme] düşman oldu. Fakat Amurru ülkesi kralı Aziru Mısır ülkesi kapısından çıktı. Ve Hatti ülkesi [kralı] Majestemin bir kölesi oldu. Ve bu nedenle ben Büyük Kral Majestem çok sevindim(?). Büyük Kral ben Majestem, bu nedenle çok sevinmedim mi?. Nasıl ben Aziru' ya []; Aziru, [Majestemin] ayaklarına [kapandığından] ve Mısır ülkesi kapısından geldiğinden ve [Majestemin ayaklarına] kapandığından, ben Büyük Kral Majestem, Aziru' yu [aldım]. Ve kardeşleri arasında (kral olarak) onu yücelttim.”²¹⁴

Aziru ve Şuppiluliuma arasında yapılan bu antlaşma metni, aslında Aziru'nun ihaneti sonrasında yapılan bir antlaşmadır. Yazılanlara göre Mısır ülkesi, Hurri ülkesi, Aştata ülkesi, Nuhaşşi ülkesi, Niia ülkesi, Kinza ülkesi, Mukkiş ülkesi, Halep ülkesi, Kargamış ülkesi krallıkları aniden isyan girişiminde bulunmuşlardır. Amurru ülkesi kralı Aziru ise Mısır kapılarında belirmiştir. Ve onu köleliğe almıştır. Hitit kralı bu ihaneti Aziru'nun yakarışları sonucunda affetmiştir. Ve onu kral olarak ilan etmiştir.

Bu antlaşma metninde olduğu gibi, aşağıdaki antlaşma metinlerinde de görüleceği üzere, Amurru ülkesi kralları her zaman çıkarları doğrultusunda, ikili politikalar yürütmüştür.

²¹³ Ekrem Memiş, C. Bülbül, Eskiçağda Göçler, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2014, s.47

²¹⁴ Karauğuz, a.g.e.,s.178, 179

4.2.5.2.Tuppi-Teşup-II. Murşili Muahedesi

“§1 (B Öy. I 1-2)

[Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral] Şuppiluliuma' nın [oğlu]; Fırtına Tanrısı' nın sevgilisi, [Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral] Majestem Murşili [şöyle söyler]:

§2 (B Öy. I 3-12)

[(Ey) Tuppi-Teşup, büyükbaban] Aziru, babamın kölesi oldu. Nuhaşşi ülkesi kralları [ve Kinza ülkesinin kralı, babama düşman olduğunda], Aziru düşman olmadı.[babam onun düşmanları ile savaş yaptığında], aynı şekilde, Aziru da savaş yaptı. [Ve Aziru] sadece babamı korudu. Ve babam da [Aziru' yu], ülkesi ile birlikte korudu. O, ona herhangi bir şekilde kötülük [dilemedi. Ve Aziru babama] herhangi bir şekilde kızmadı. O, daima ona[vergi olarak] yüklenen [birinci sınıf saf üçyüz şegel altın] ödedi. Babam tanrı oldu (öldü). Ve ben, [babamın] tahtına [oturdum]. Fakat nasıl Aziru [babamın zamanında] vardıysa, benim zamanımda da vardı.

§3 (B Öy. I 13-19)

Sonra [Nuhaşşi ülkesi kralları ve Kinza ülkesi kralı bana] düşman oldu. Fakat senin [büyükbaban Aziru ve baban Ari-Teşup onları..... . onlar bey olarak sadece beni destekledi. [Ve Aziru yaşlandığında], o, (daha önce) daima yaya ve [arabalı savaşçılarla] savaşa gittiği gibi, artık askeri seferlere gidemedi. [Sonra] aynı şekilde, Ari-Teşup [da Amuru ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarıyla savaşa gitti]. Ve Majestem bu düşmanları mahvetti.”²¹⁵

Hitit kralı II. Murşili Antlaşmanın asıl maddelerine gelmeden önce, diğer Hitit krallarının da yaptığı gibi geçmişten itibaren ülke ilişkilerini gözler önüne sermektedir. Bu ilişkileri anlatırken, neredeyse üç kuşak öncesine kadar gider. Bu antlaşma Aziru'nun torunu, Ari-Teşup'un oğlu Tuppi-Teşup döneminde imzalanmıştır.

Amurrular, Aziru döneminde Hititlere bağlı bir ülke konumundadır. Bu durumu Hititler, bölgenin güney karakolu olarak bilinen Nuhaşşi ve Kinza ülkelerinin²¹⁶ kralları tarafından saldırıya uğramasında Hitit tarafında olduğundan ve bu cepheye karşı onlarla savaştığından bilmekteyiz. Bu taraflılık karşısında Hititler de Aziru'nun ülkesini korumuştur. Metinde belirtildiğine göre, Aziru her zaman üç yüz şegel iyi kalitede altın vergisini veren sadık bir ülkedir. Bu ilişkiler Şuppiluliuma'dan sonra II. Murşili döneminde de devam etmiştir.

II. Murşili döneminde de Nuhaşşi ve Kinza ülkelerinin tekrar saldırıya geçtiğini

²¹⁵Karauğuz, a.g.e., s. 185, 186

²¹⁶Bülbül-Yaman, Hitit Dönemi Anadolu Coğrafyası, s. 76

belirten metinde, Tuppi-Teşup'un büyükbabası Aziru ve babası Ari-Teşup'un Hititleri yine desteklediğini belirtir. Aziru'nun zaman içerisinde rahatsızlandığı için savaşlara katılmadığını, bir hastalık sürecinden geçtiğini öğrenmekteyiz. Kendisinden sonra oğlu Ari-Teşup gelmiş ve ülkenin kralı tekrardan savaşlara katılabilmektedir.

“Metnin bundan sonraki kısımları kırıktır. A I 1-10. Satırlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

§4 (A Öy. I. 11-18)

Fakat baban tanrı olduğunda (öldüğünde), [babanın sözü (isteği) üzerine], ben seni (başından) atmadım.(reddetmedim). Baban sağken(?) huzurunda ismini andı. Bu yüzden, ben sana bakacağım. Fakat sen hasta ve keyifsizdin. [Ve] her ne kadar sen hastalıklı idiysen de ben, babanın yerine seni yerleştirdim. Ben senin[], erkek kardeşlerine, Amurru ülkesine ve sana yemin ettirttim.

§5 (A Öy. I 19-34)

Babanın isteği üzere ben sana baktığımdan, seni babanın yerine yerleştirdim. İşte bak, sana Hatti ülkesi kralı, Hatti ülkesi, oğullarım ve torunlarım üzerine yemin ettirttim. Tanrı yeminini ve kralın otoritesini(i) e koru (uy). Ben Majestem, sen Tuppi-Teşup' u koruyacağım. Ve sen bir kadın aldığında (ve) bir çocuk yaptığında, o, Amurru ülkesinde kral olsun. Ve sen nasıl Majestemi korursan, aynı şekilde ben de senin oğlunu koruyacağım. Sen Tuppi-Teşup, gelecekte Hatti ülkesi kralını, Hatti ülkesini, oğullarımı ve torunlarımı koru. Babanın dedenin üzerine yüklenen vergi senin üzerine de yüklensin. Onlar birinci sınıf ve iyisinden, Hatti ülkesi tartı sistemi ile saf üçyüz şegel altın ödedi. Sen de aynı şekilde (bu miktarı öde. Gözlerini başka birine çevirme. Senin ataların Mısır ülkesine vergi ödedi.[fakat] sen onu [ödemeye].”²¹⁷

Kırıklı bir metin yapısından sonra satırlarda kral kendi döneminden bahsetmiştir. II. Murşili babasının sağ iken vasiyet olarak Amurru ülkesi kralı Tuppi-Teşup'a sahip çıkmasını belirtmiştir. Bunun üzerine Murşili Tuppi-Teşup'u kral yapmıştır. Yalnız bu dönemde onun sağlık problemlerinin olduğunu belirten kral, onu, “*hasta ve keyifsizdin*”²¹⁸ diye tanımlar. Buna rağmen atamasını yaptığı ve erkek kardeşlerine bağlılık yemini ettirdiğinden bahsetmiştir. Bu yemini Tuppi-Teşup'a da yaptırmıştır. Yeminde Hitit kralı kendisiyle olan ilişkisini babasının isteği üzerine yaptığını bir kez daha hatırlatır. Bundan sonraki süreçte Hitit krallığına gelecek tüm kralları tanımamasını, korumasını istemiştir. Aynı şekilde Tuppi-Teşup'tan sonra krallığa gelecek çocuğunun tanınıp korunacağını vaat eder. Tarihsel giriş metnin sonunda, babası ve dedesi

²¹⁷Karauğuz, a.g.e., s. 186, 187

²¹⁸Karauğuz, a.g.e., s. 186

dönemindeki vergiden aynı şekilde sorumlu olduğunu, ancak ataları gibi Mısır'a bu vergiden vermemesi gerektiğini söyler. Hititlerden başka bir güce bağlılığını istememektedir.

“Metnin bundan sonraki kısımları ve D II 1-3. satırlar kırıktır.”²¹⁹

4.2.5.3. Benteşina-III. Hattuşili Muahedesi

“§1 (Öy. 1-3)

[Kuşşara şehri] adamı [Hattuşili' nin neslinden]; Hatti ülkesi kralı, kahraman Şuppiluliuma' nın [torunu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Murşili' nin oğlu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Labarna Hattuşili şöyle söyler]:

§2 (Öy. 4-6)

Büyükbabam Şuppiluliuma' nın zamanında, [Amurru ülkesi kralı] Aziru, Mısır ülkesi için [tebalığını(?)] feshetti. Ve büyükbabam Şuppiluliuma' nın ayaklarına [kapandı]. Büyükbabam ona [acımış] ve onun için bir antlaşma tableti yazmıştı. Onun soyuna ait Amurru ülkesinin sınırlarını yazdı. Ve ona, onu (tableti) verdi.

§3 (Öy. 7-10)

Büyükbabam Şuppiluliuma tanrı olduğunda (öldüğünde), Şuppiluliuma' nın oğlu babam Murşili, krallığın tahtına oturdu. Amurru ülkesinde Ari-Teşup' u krallığa tayin etti. Ari-Teşup' tan sonra, Tuppi-Teşup krallığın tahtına oturdu. Onlar büyükbabam Şuppiluliuma' nın, Aziru için yazdığı antlaşma tabletini muhafaza etsin.

§4 (Öy. 11-55)

Babamdan sonra, kardeşim Muwattalli krallığın tahtına oturdu. Benteşina, Amurru ülkesinin tahtına oturmuştu. Fakat kardeşim Muwattalli, Amurru ülkesi krallığının tahtından Benteşina' yı uzaklaştırdı. Ve onu, Hatti ülkesine aldı. O zaman ben, kardeşim Muwattalli' den Benteşina' yı istedim. Ve o, bana onu verdi. Ben onu, Hakpiş ülkesine götürdüm. Ve ona bir ev verdim. O, herhangi bir zorluk çekmedi. Ben, onu korudum.”²²⁰

III. Hattuşili bu antlaşma metni ile adeta belgeler ile konuşmaktadır. Metinde bu ülke ile ilgili geçmişte yapılan tüm antlaşmaları sebepleri ile birlikte açıklamaktadır. Kendisinden önce büyükbabası olan Şuppiluliuma'nın Amurru ülkesi kralı Aziru'nun çıkarları doğrultusunda Mısır'a bağlılığını bildirmiş ve Hitit ülkesine sırtını döndüğünden bahsetmektedir. Ancak Aziru'nun daha sonraları pişmanlık içerisinde Şuppiluliuma'dan af dilediği belirtilir. Bu yakarış karşısında Şuppiluliuma onu affeder ve onlarla tekrar bir antlaşma yapar.

²¹⁹ Karauğuz, ag.e., s. 187

²²⁰ Karauğuz, a.g.e., s. 192, 193

Şuppiliuma'dan sonra oğlu II. Murşili tahta geçince, Amurru ülkesi kralı olarak Ari-Teşup atanmıştır. Ondan sonra ise tahta Tuppi-Teşup geçmiş ve Aziru ile yapılan antlaşmanın benzeri şeklinde bir antlaşma metni daha yazılmıştır.

Murşili'den sonra Hitit kralı olarak tahta Muwattalli'nin geçtiğini görmekteyiz. Amurru ülkesinde ise Benteşina kral olarak yer almaktadır. Ancak Muwattalli duyduğu bir rahatsızlıktan olsa gerek Benteşina'yı tahtan indirmiştir. Muwattalli'nin kardeşi olarak III. Hattuşili ise bu krala sahip çıkmıştır. Onun Hakpiş ülkesinde rahat bir yaşam sürmesini sağlamıştır.

“§5 (Öy. 16-21)

Büyük Kral Muwattalli tanrı olduğunda (öldüğünde), ben Hattuşili, babamın tahtına oturdum. İkinci kez [Amurru ülkesinde] Benteşina' yı tayin ettim. Krallığın tahtını ve babasının evini ona tahsis ettim. Biz aramızda dostça ilişkiler [kurduk]. [Ben] prenses Gaşşuliiawia' yı, Amurru ülkesine, saraya, Benteşina için zevceliğe [verdiğimde], oğlum Nerikkaili de Amurru ülkesi kralı Benteşina nın kızını zevceliğe alsın. O, [Amurru] ülkesinde kraliçeliği alsın. Gelecekte kızımın oğlu ve torunu Amurru ülkesindeki krallığı [alsın].

§6 (Öy. 22-27)

Benteşina, Majestemim huzurunda şunları söyledi: “beyime söyle, sen, ölü bir adam olan bana, hayat veriyorsun. Sen beni Amurru ülkesine, babamın tahtına [ikinci kez] döndürdün. Ölü bir adam olan bana, sen hayat verdin. Beyim bana bir yemin ve antlaşma tableti yap. Benteşina' nın Amurru ülkesi kralı olduğunu göstermek için, onu yaz ve mühürle. Gelecekte hiç kimse Benteşina' nın elinden, oğullarının elinden ya da torunlarının elinden Amurru ülkesinin krallığını almasın.” Majestem (bunun üzerine) [şöyle söyledi]: “Ben Majestem, sen Benteşina' nın benden istediğini senden esirgemeyeceğim.”²²¹

Muwattalli'nin ölmesiyle tahta geçen III. Hattuşili Amurru ülkesinin başına hemen Benteşina'yı geçirmiştir. Ona eş olarak da Gaşşuliiawia'yı vermiştir. Oğlu olan Nerikkaili'nin de Benteşina'nın kızı ile eş olmasını istemiştir. Ve bu soydan gelecek çocuğun krallığın varisi olmasını istemiştir. Görünen o ki Hitit kralı, ülke ilişkilerini sağlam tutmak istemektedir.

Benteşina'da bu olanlar karşısında Hitit kralına şükranlarını dile getirir. Onu yeniden ülkesine kral yaptığı için minnettardır. Ve bu durumu resmileştiren, kendisinin ve kendisinden sonra gelecek soyunun kabul görmesi için bir antlaşma metni ister. İşte

²²¹Karauğuz, a.g.e., s. 193, 194

bu antlaşma metni bu istek üzerine yazılır. Hitit kralı bu antlaşma metninin Aziru için yapılan antlaşma ile benzer olduğunu belirtir.

“§7 (Öy. 28-33)

[Şimdi] Aziru için... Büyük Kral Şuppiluliuma' nın (yaptığı) tabletine uyan bir tableti, Benteşina için de <yazdım>. Ben Büyük Kral, Amurru ülkesi kralı Benteşina için, büyükbabamın antlaşma tabletine (uygun bir şekilde) onu yazdım. Ve ona onu verdim. Hiç kimse Benteşina' dan, onun oğlunun elinden, onun torununun elinden ya da Benteşina' nın neslinden ve kızımın neslinden, Amurru ülkesi krallığını almasın. Benteşina' nın oğlu ve torunu, Benteşina' nın nesli ve kızımın oğlu, Amurru ülkesi krallığını tutsun. Eğer biri, Benteşina' ya, oğluna ya da torununa kötülük arzularsa, o, Hititlerin ve Hatti ülkesi kralının düşmanı olsun.”²²²

4.2.5.4.Sausga-muwa-IV. Tuthaliia Muahedesi

“§1 (A Öy. I 1-7)

Hatti ülkesi [kralı, kahraman Büyük Kral] Tuthaliia' nın [neslinden]; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük [Kral] Murşili' nin torunu]; Hatti ülkesi [kralı, kahraman Büyük kral Hattuşili' nin oğlu], Arinna şehri Güneş tanrıçası' nın sevgilisi; Hatti ülkesi [kralı], kahraman Büyük Kral, [Tabarna Tuthaliia şöyle söyler]:

§2 (A Öy. I 8-12)

Ben Majestem, [sen] sausga-muwa' nın elinden [tuttum]. Ve [seni] damad(ım) yaptım. Ve senin için [yaptığım] antlaşma tabletinin [sözlerini değiştirme].

§3 (A Öy. I 13-27)

[Önceleri], Amurru ülkesi, Hatti ülkesinin silahı (ordularının gücü) ile yenilmemişti. [Aziru], Hatti ülkesine, Majestem'in büyükbabasının babası [Şuppiluliuma' ya geldiğinde], Amurru ülkeleri hala [düşman] idi. Onlar Hurri krallarının köleleri [idi]. Her ne kadar o, ordularının gücüyle onu yenmese de Aziru, ona (büyükbabamın babası Şuppiluliuma' ya sadakatini bildirdi. Ve senin büyükbaban Aziru, Şuppiluliuma' yı bey olarak korudu. Ve Hatti ülkesini (de) korudu daha sonra o, (büyükbaban) Murşili' yi de bey olarak korudu. Ve o Hatti ülkesini de korudu. O Hatti ülkesine karşı hiçbir surette suç işlemedi.”²²³

Hitit siyasi antlaşma metinlerinin bilim dünyasına faydalarından birside, giriş kısımlarında belirtilen kral isimlerinden soyağacı çıkartılabilmektedir. Bu metinde de gördüğümüz üzere, Hitit tahtına sırası ile II. Muvattali'nin ve III. Murşili'nin (Urhi-

²²² Karauğuz, a.g.e., s. 194

²²³ Karauğuz, a.g.e., s. 198

Teşup) geçtiğini, daha sonra babası III. Hattuşili'nin tahta geçtiğini, sonrasında ise kendisinin kral olduğundan bahseder. Diğer antlaşma metinlerinde yazan kral isimlerini ele aldığımız, zaman kabataslak iktidar sıralaması ortaya çıkmaktadır. Ebetteki antlaşma metinleri bu sıralamayı çıkarmak için tek başına yeterli değildir. Ayrıca kronolojik olarak da bazı sıkıntılar hala mevcuttur. Ancak biz araştırmamızın çerçevesi gereği bu konuyu ele almayacağız.

Amurru ülkesi ile yapılan diğer antlaşma metinlerini incelerken, ülkenin çıkarları doğrultusunda birçok kez taraf değiştirdiğine şahit olmuştuk. Bu antlaşma metninde de IV. Tuthaliia, büyükbabasının babası olan Şuppiluliuma ve Amurru ülkesi kralı Aziru döneminden itibaren ilişkileri anlatmaktadır. Adeta diğer antlaşmaların özeti niteliğini görmekteyiz. Bu özet ise şu şekilde anlatmaktadır.

Amurru ülkesi Aziru döneminde Hurriler'e bağlılığını ilan etmiş ülke konumundadır. İlerleyen zamanlara görülüyor ki, Aziru, stratejik olarak avantajlı olduğunu düşünmüş olsa gerek ki, Hatti ülkesine bağlılığını yeniden ilan etmiştir. Bu durum, Hatti ülkesi ile hiçbir şekilde savaşmadan gerçekleşmiştir. Bu krallık sürecinin sorunsuz olarak ilerlediğini söyleyebiliriz.

Metnin ilerleyen satırlarından anlaşıldığı üzere, Muwattalli döneminde bu barış sürecinin son bulduğunu bilmekteyiz. Amurrular bu sefer Mısır ülkesine bağlılıklarını ilan etmişlerdir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Amurru ülkesi, Mısır ve Hatti arasında tampon bölge konumundadır. Bu yüzden sık sık Mısır-Hatti arasında gerginliklere sebebiyet vermektedir. Bu son olay karşısında da Mısır ile savaş söz konusu olmaktadır. Bu savaş, Hatti ülkesinin başarısı ile son bulmaktadır. Amurru ülkesi de yeniden Hatti'ye bağlanmıştır. Kral olarak ise Şapili başa getirilmiştir.

“§4 (A Öy. I 28-39)

Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwattalli kral olduğunda Amurrular ona şöyle söyleyerek, ona karşı suç işlediler: “Biz sana sadık köleler idik. Şimdi artık senin kölelerin değiliz. Ve onlar Mısır ülkesi kralına gittiler. Ve Majestemin babasının kardeşi Muwattalli ile Mısır ülkesi kralı, Amurrular yüzünden birbiri ile savaştı. Muwattalli onu yendi. Amurru ülkesini (de) orduların gücüyle mahvetti. Ve ona boyun eğdirdi. Ve Amurru ülkesinde Şapili' yi kral yaptı.

§5 (A Öy. I 40-48)

Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwattalli tanrı olunca (ölünce), Majestemin babası Hattuşili kral odu. Ve o, Şapili' yi tahtan indirdi. Ve

Amurru ülkesinde senin baban Benteşina' yı kral yaptı. O, Majestemin babasını korudu. Ve Hatti ülkesini de korudu. Hiçbir surette Hatti ülkesine suç işlemedi.

§6 (A Öy. II 1-6)

[Ve] ben Majestem Büyük Kral, sen Şauşga-muwa' nın elinden tuttum. [Ve] seni damad(ım) yaptım. Ve sana kız kardeşimi zevceliğe verdim. Ve seni Amurru ülkesine kral yaptım. Ve Majestemi Bey olarak koru. Ve daha sonra Majestemin oğullarını torunlarını, neslini bey olarak koru. Başka birini beyliğe arzulama. İşte bak, bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun."²²⁴

Hattuşili döneminde Şapili'nin yerine Benteşina'nın Amurru ülkesi başına getirildiğini görmekteyiz. Bu krallık sürecinde barışın söz konusu olduğunu belirtmiştik.

Aziru, Tuppi-Teşup, Benteşina ile yapılan antlaşma metinlerinin açıklamalarında bu konuya daha ayrıntılı şekilde değinilmiştir.

IV. Tuthaliia, kendi döneminde, Amurru ülkesinin başına Şauşga-muwa'yı kral yapmıştır. Kendi kızını ona eş olarak vermiştir. Bu durum Hitit dünyasında sıkça rastladığımız bir şeydir. Bu sayede, karşı ülkenin, Hatti ülkesine sadakati akrabalık ilişkisi ile sağlamlaştırılmak istenmektedir.

4.2.6.Mitanni Ülkesi ile Yapılan Siyasi Muahedeler

Hint-Ari kökenli olan Mitanni ülkesi Kuzey Suriye bölgesinde Habur nehri yakınlarındaki Hurriler ile kaynaşarak yeni bir topluluk meydana getirmişlerdir. Bu Mitanni topluluğu oldukça yüksek medeniyet ve bilgi tecrübesine sahiptir. Özellikle at yetiştirme konusunda usta ve hafif savaş arabalarına sahip idiler. Bu özellikleri, onların zapt ettikleri ülke üzerinde, üstünlük sağlamasını kolaylaştıran etkenlerin başında gelir.

Asurlular Hanigalbat, Hititler Mitanni ve Hurri olarak tanımlarken, onlar kendilerine Maiteni demişlerdir. Sınırlarını bugünkü Urfa, Mardin, Diyarbakır ve Siirt illeri oluşturmaktadır. Antik dönem isimleri ile kuzeyinde İşuwa ve Alese ülkesi ile komşulardı. Mitanni devletinin tam olarak ne zaman kurulduğu bilinmemektedir.²²⁵ Bu ülkenin ismi ile ilk olarak 16. yüzyılda Mısırlı Amenemhet'in mezar yazıtında karşılaşmaktayız.²²⁶

²²⁴ Karauğuz, a.g.e.,s. 198, 199

²²⁵ Tuncer Balkaya, Hurri-Mitanni Devleti,(Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 49, 50

²²⁶ Ahmet, Ünal, "Hurriler, Hurri Tarihi, Kültürü ve Arkeolojisiyle İlgili Yeni Buluntular ve Gelişmeler," 1996 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları, Ankara, 1997, s. 19

4.2.6.1.Sattiwaza-I. Şuppiluliuma Muahedesi

“Ş1 (A Öy. 1-16)

Fırtına Tanrısı' nın sevgilisi, Hatti ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Şuppiluliuma ve Hurri ülkesi kralı Artatama birbiriyle bir antlaşma akdettiğinde, Mitanni ülkesi kralı Tuşratta, Hatti ülkesi kralı, Kahraman Büyük Kral' ın ilgisini çekti. Ve ben Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Mitanni ülkesi kralı Tuşratta' ya dikkatimi çevirdim. (Fırat) Nehrinin batı kıyısındaki ülkeleri yağmaladım. Ve Niplani dağı(ülkeme) kattım. İkinci kez kral Tuşratta bana (karşı) küstah idi. Ve şöyle konuştu: “sen niçin Fırat nehrinin batı kenarı üzerindeki ülkeleri yağmalıyorsun?” böylece kral Tuşratta: “Eğer sen Fırat nehrinin batı kenarındaki ülkeleri yağmalarsan, sonra ben de Fırat nehrinin batı kenarındaki ülkeleri yağmalayacağım.” Kral Tuşratta onu kontrolü altına (?) almayı arzuladı: “Eğer sen onları yağmalarsan, ben onlara ne yapacağım? Eğer bir kuzu ya da ülkemin oğlağı...-dır.. Ben Fırat nehrinin batı kenarından karşıya geçeceğim. “Hatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral onun huzurunda kibirlenmeyi (azametimi) sürdürdüm. Hatti ülkesi kralının babası zamanında, İşuwa ülkesi düşman oldu. Böylece Hatti ülkesinin askerleri İşuwa ülkesine girdi. Babamın zamanında Kurtalişsa şehri askerleri, Arawanna şehri askerleri, Zazişa ülkesi, Kalaşma ülkesi, Timana ülkesi, Haliwa dağı, Karna dağı, Turmitta şehri askerleri, Alha ülkesi, Hurma ülkesi, Harana dağı, Tegarama ülkesinin yarısı, Tepurziia şehri askerleri, Hazka şehri askerleri ve Armata şehri askerleri düşman oldu. Fakat Tanrısı' nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestem Şuppiluliuma onları yendi. Şimdi benden kaçmış olan askerler, İşuwa ülkesine girmişti. Ve babamın zamanında, düşman olmuş olan bu ülkeler ve askerler, düşman arasında (ve) İşuwa ülkesinin ilerisinde oturuyordu.”²²⁷

Şuppiluliuma kendi döneminde Hurri ülkesi kralı Artatama ile antlaşma yaparken, Mitanni ülkesi kralı Tuşratta dikkatini çekmiştir. Buna karşın Hatti kralı gözünü Fırat nehrinin Batı'sına çevirmiştir. Buradaki ülkeleri yağmalarken Niplani dağı da sınırlarına katmıştır. Bu durum karşısında rahatsızlık duyan Tuşratta Şuppiluliuma'ya Fırat'ın batı kıyısını kendisinin de yağmalamayı arzuladığını ve onu kontrolü altına almak istediğini belirtir. Metinde Tuşratta'nın bu tavrını küstahlık olarak tanımlar. Üstelik bu küstahlık ilk kez olmuyordu.

Şuppiluliuma babası zamanında (II. Tuthaliya veya II. Hattuşili) İşuwa ülkesi ile karşı karşıya gelerek bir savaş ortamının doğduğunu belirtir. Bu zamanlarda Hatti ülkesinin İşuwa bölgesine girdiğini anlatır.

“Ş2 (A Öy. 17-24)

²²⁷Karauğuz, a.g.e., s. 206, 207

Ve Fırtına Tanrısı' nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral ben Majestem Şuppiluliuma, kral Tuşratta' nın küstahlığı yüzünden yola çıktım. Fırat nehrini geçtim. Ve İşuwa ülkesine gittim. İkinci kez İşuwa ülkesini yendim. Ve ikinci kez onları köle yaptım. Babamın zamanındaki (şu) ülkeler ve askerler İşuwa ülkesine girdi: Kurtalişsa şehri askerleri, Arawanna şehri askerleri, Zazişa ülkesi, Kalaşma ülkesi, Timana ülkesi, Haliwa dağı, Karna dağı, Turmitta şehri, Alha ülkesi, Hurma ülkesi, Tegarama ülkesinin yarısı, Tepurziia şehri askerleri, Hazka şehri askerleri ve Armatana şehri askerleri. Bu askerleri ve ülkeleri yendi. Ve Hatti ülkesine döndürdüm. Ele geçirdiğim ülkeleri serbest bıraktım. Onlar yerlerinde oturdu. Benim serbest bıraktığım tüm halk insanlarıyla tekrar birleşti. Ve Hatti ülkesi onları sınırlarına kattı.”²²⁸

Babası döneminde düşmanlık eden yukarıda da bahsedilen ülkeler ve askerlerin düşmanlıkları ile karşışarşıya gelen kral, bunları mağlup ederek kendi hâkimiyeti altına almıştır. Nitekim kendisinden kaçan askerler İşuwa ülkesi bölgesinin içerisinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Genel durum bu şekilde anlatılmıştır. Bu söz konusu ortamda Tuşratta'nın küstahlık olarak tanımlanan tavrı yüzünden tekrar İşuwa ile savaş söz konusu olmuştur. Ve sonuç olarak tekrar bu ülke yenilerek Hatti ülkesine bağı kılınmıştır.

Bu ülkelerin dışında Alşı ve Kutmar şehrini de ele geçirmiştir. Alşı'nin yönetimini Antaratali'ye vermiştir. Ondan sonra Şuta bölgesini yağmalamıştır. Ve Mitanni devletinin başkenti olan Waşşukani şehrine varmıştır. Burada Tuşratta ile karşışarşıya onu yenmeyi planlarken, Tuşratta' nın kaçışı ile böyle bir durum olmamıştır.

“§3 (A Öy. 25-29)

Ve Fırtına Tanrısını sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral ben Majestem Şuppiluliuma, Alşı ülkesine ve Kutmar şehrine ulaştım ve onları yendim. Ben Alşili Antaratali' ye (burayı) bir hediye olarak verdim. Şuta bölgesine girdim. Ve Şuta bölgesini yağmaladım. Waşşukanna şehrine ulaştım. Şuta bölgesinin atları, koyunları ve sığırlarını, MAN.RA ve mallarıyla birlikte Hatti ülkesine getirdim. Fakat Tuşratta kaçtı. O savaşmak için benim karşışarşıya gelmedi.

§4 (A Öy. 30-37)

Ben tekrar Fırat nehrini geçtim. Halep ve Mukiş ülkesini yendim. Niia ülkesi kralı, Mukiş ülkesinde barış için benim huzuruma geldi. Takuwa' dan habersiz onun erkek kardeşi Aki-Teşup, Niia ülkesini ve Niia şehrini düşmanlık için kandırdı. Ve bu Aki-Teşup arabalı savaşçılarını birleştirdi. Eşmiia, Aşiri, Zulkiia, Habahi, Birriia ve Niruwabi' nin yaya ve arabalı savaşçılarını, Arahati kralı, Akiia ile işbirliği yaptı. Onlar Arahati şehrini ele

²²⁸Karauğuz, a.g.e., s. 207, 208

geçirdi. Ve savaşa başladı.(şöyle) söylediler: “Hatti ülkesi Büyük Kral ile savaşalım.” Hatti ülkesi kralı ben Büyük Kral, Arahati şehrini yendim. Arahati kralı Akiia’ yı, Takuwa’ nın erkek kardeşi Aki-Teşup’ u, atlı birliklerin tamamını malları ile birlikte ele geçirdim. Ve onları Hatti ülkesine getirdim. Ayrıca ben Qatna şehrini malı ve mülkiyle birlikte Hatti ülkesine getirdim.

§5 (A Öy. 38-47)

Ben Nuhaşşi ülkesine gittiğimde, bölgenin tamamını ele geçirdim. (onun kralı) Şarrupşi tek başına kaçtı. Fakat onun annesini, erkek kardeşlerini ve çocuklarını yakaladım. Ve onları Hatti ülkesine getirdim. Ben Ukalzat şehrinde, krallığa Şarrupşi’ nin kölesi Takip-Şarri’ yi yerleştirdim. Apina ülkesine gittim. Fakat Kinza ülkesine saldırmayı arzulamadım. Fakat (onun kralı) Şutatarra’ nın oğlu ve atlı birlikleri ile birlikte savaşmak için bana karşı geldi. Onu kovdum ve onlar Abzuiia şehrine girdi. Abzuiia şehrini kuşattım. Ve Şutarra’ yı çocukları atlı birlikleri, erkek kardeşleri ve [malı] ile birlikte ele geçirdim. Ve onları Hatti ülkesine getirdim. Apina ülkesine gittim. Ve Apina ülkesi kralı Ariwana ve onun yüksek memurları (olan) Wambadura, Akparu ve Artaia savaşmak için bana karşı geldi. Bunların hepsini malları ve ülkeleri ile birlikte Hatti ülkesine getirdim. Kral Tuşratta’ nın küstahlığı yüzünden tek bir yılda bu ülkelerin tamamını yağmaladım. Ve onları Hatti ülkesine getirdim. Niplani dağından ve Fırat nehri kıyısından, onlar için sınırımı çizdim.”²²⁹

Şuppiluliuma’nın yine de seferlerinin son bulmadığını görmekteyiz. Seferler Fırat kıyısında devam etmektedir. Halep ve Mukiş ülkelerini de hâkimiyet altına aldıktan sonra karşısında Niia ülkesinin kralının Mukiş ülkesi için yakarışı af dilemesi ile karşılaşır. Ancak bu sırada Aki-Teşup’un Niia ülkesi halkını ve Eşmiia, Aşiri, Zulkiia, Habahi, Birriia ve Niruwabi’nin yaya ve arabalı savaşçıları, Arahati kralı, Akiia ile birlik olup savaştılar. Arahati şehrini zapt ettiler. Kurdukları bu birlik ile Hatti ülkesine saldırmak istediler, ancak Şuppiluliuma bu tehdidi önleyebilmektedir. Üstelik Qatna şehrini de kendi ülkesine kattığından bahsetmektedir.

Tabletin devam eden satırlarına baktığımızda seferler hala devam etmektedir. Nuhaşşi ülkesine yönelen kral, burayı da zapt ettiğini anlatmaktadır. Öyle korku salmış olmalı ki, ülkenin kralı olan Şarupşi’nin arkasında annesini, erkek kardeşlerini ve çocuklarını bırakarak, tek başına kaçmıştır. Hatti kralı onun kölesi olan Takip-Şarri’yi Ukalzat şehrine yerleştirmiştir. Bu ülkeden sonra Apina ülkesine gitmiştir. Ancak Kinza ülkesi bu durumdan rahatsızlık duymuş olmalı ki, ülkenin kralı ve oğlu atlı birliklerini savaşa hazırlamışlardır. Şuppiluliuma aklında buraya saldırmak

²²⁹Karauğuz, a.g.e., s. 208, 209

olmadığını söylese de, onları Abuziia şehrine kadar kovaladığını ve bu şehri de kuşattığını bilmekteyiz. Bu seferinden sonra Apina ülkesine gitmiştir. Karşısında bu ülkenin kralı Ariwana ve onun memurları olan Wambadura, Akparu ve Artaia'yı bulmuştur. Nitekim bunların akıbeti diğerleri gibi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Görünen şu ki, Hatti ülkesinin karşısında hangi ülke olursa olsun Hatti ülkesinin gölgesi altında kalmıştır. Bu durum azımsanmayacak bir gücün göstergesidir. Bu seferler sonucunda sınırlar yeniden belirlenmiş ve Niplani dağından Fırat kıyısına kadar sınır oluşturulmuştur. Üstelik bu seferlerin hepsi bir yılda gerçekleşmiştir.

“§6 (A Öy. 48-58)

Onun oğlu köleleriyle kumpas kurduğunda, babası kral Tuşratta' yı öldürdü. Ve Fırtına Tanrısı, kral Tuşratta' nın ölümü ile Artatama' nın (hukuki) durumuna karar verdi. Onun oğlu, ölü Artatama' yı yaşama geri getirdi. Mitanni ülkesinin tamamı yağmalandı. Ve Asur ülkesi ve Alşi ülkesi onu aralarında paylaştı. Şimdiye kadar ben Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral doğu yakasını geçmedim. Ve bir saman sapını ve Mitanni ülkesinin bir ağaç kıymığını bile almadım. Hatti ülkesi kralı ben Büyük Kral, Mitanni ülkesinin yoksulluğunu işittim. Ben Hatti ülkesi kralı sığır, koyun ve atları saray memurlarına getirtmiştim. Ancak Hurriler arasında karışıklık vardı. Ve Şutatarna atlı birlikleriyle birlikte Prens Şattiwaza' yı öldürmeyi arzuladı. Ancak o, kaçtı ve Fırtına Tanrısı' nın sevgilisi Hatti ülkesi kralı, kahraman Majestem Şuppiluliuma' nın huzuruna geldi. Ben Büyük Kral şöyle söyledim: “Fırtına Tanrısı onun (hukuki) durumuna karar verdi. Ben kral Tuşratta' nın oğlu Şattiwaza' yı elimde tuttuğumdan, büyük ülke olan Mitanni ülkesini yağmalamaya gitmesin diye, babasının tahtına onu oturtacağım. Hatti ülkesinin kral, ben Büyük Kral, kızım için Mitanni ülkesine hayat verdim. Tuşratta' nın oğlu Şattiwaza' yı elimde tuttum ve kızımı ona zevceliğe verdim.”²³⁰

Metnin devamında bu seferlere sebebiyet veren Mitanni ülkesi kralı Tuşratta, oğlu ve köleleri tarafından bir kumpas sonucu öldürülmüştür. Tuşratta'nın ölümü ülkeyi bir kaosa sürüklemiştir. Asur ve Alşi ülkeleri tarafından paylaşılan topraklar, Mitanni ülkesinde sefilliğe neden olmuştur. Bu durum karşısında Hatti ülkesi, Mitanni ülkesinin hiçbir nimetine el uzatmamıştır. Ancak bu karışıklığa son vermek için Tuşratta'nın oğlu Şattiwaza'yı kendi himayesinde tutmuştur. Buradaki amacı onunda bir kumpasa uğramasını ve Mitanni' yi yağmalamasını engellemektir. Sonuç olarak Fırtına Tanrısı' nın arzusu ile Şattiwaza, Mitanni ülkesine kral olarak atanmıştır. Şuppiluliuma, ülkenin devamlılığını sağlamak için kızını ona eş olarak vermiştir. Bu kızını eş olarak verme ritüelini diğer antlaşma metinlerinde de görmekteyiz. Aşağıda belirttiğimiz Sattiwaza ve

²³⁰ Karauğuz, a.g.e., s. 209, 210

I. Şuppiluliuma Arasındaki Antlaşma metni ise bu olaylar zincirinin bir bağlantısı niteliğindedir.

4.2.6.2.Sattiwaza-I. Şuppiluliuma Muahedesi

“§1 (Öy. 1-7)

Mitanni [ülkesi] kralı Tuşratta' nın oğlu Şattiwaza [şöyle (söyler)]: [önceleri Hurri ülkesi] kralı Artatama' nın oğlu Şuttarna, Mitanni ülkesinin [] değiştirdi. Onun babası kral Artatama, yanlış (hareket) yaptı. O, hazineleri ile birlikte kralların sarayını kullanıp bitirdi. O, Asur ülkesinin ve Alşi ülkesinin bedeli olarak onları harcadı. Babam kral Tuşratta bir saray inşa etti, mal ve mülkle onu doldurdu. Fakat Şuttarna onu mahvetti ve onu fakirleştirdi. Ve o, evin banyosundaki gümüşten ritüel kaplarını, altın ve gümüşten kralların [] kırdı. Babasının ve erkek kardeşlerinin [mal ve mülkünden(?)] o, (Mitanni ülkesinde) hiç kimseye vermedi. Fakat o, artık vergileri ödemeyen babasının kölesi olan Asur' un önünde, bizzat kendi (her şeyi) alt üst etti. Ve bir hediye olarak onun mal ve mülkünü ona verdi.”²³¹

Bilindiği üzere Mitanni ülkesinin kralı artık Tuşratta'nın oğlu Şattiwaza'dır. Bu metnin ilk satırlarından itibaren Hurri ülkesinin kralı Artatama'nın oğlu Şuttarna'nın hatalarından bahsedilmektedir. Söz konusu hatanın sonucunu şu şekilde özetleyebiliriz. Asur ülkesi eskiden Artatama'nın zamanında Hurrilerin kölesi iken, Şuttarna'nın savrukluğu yüzünden Asur'un kölesi durumuna düşmüştür. Mitannilerin yapmış olduğu sarayı, mal ve mülkten hiç kimseye pay vermedi. Şuttarna gün geçtikçe ülkenin varlığını yok saymış ve son olarak Asurlulara ülkesini teslim etmiştir.

“§2 (Öy. 8-20)

Kral Tuşratta' nın oğlu Şattiwaza şöyle söyler: “benim büyük büyük dedem, kral Şauştatar' ın altın ve gümüş kapısı, ününün (bir) simgesi olarak, Asur ülkesinden güç kullanılarak alındı. Ve o, Waşşukanna şehrindeki onun sarayına yerleştirildi. Utancından Şuttarna şimdi Asur ülkesine onu geri verdi. Gümüş ve altından tüm kapkacakları o, Alşi ülkesine verdi. O, Mitanni ülkesinin kralının evini, hazineleri ve zenginlikleri ile birlikte tüketti. O, oraya çamur doldurdu. O, sarayı mahvetti ve Hurrilerin evini boşalttı. O, soyluları getirmişti. Asur ve Alşi ülkesine suçluları geri iade ettirtmişti. Onlar teslim edildi. Ve Taite şehrinde (işkençe)ile öldürüldü. Böylece o, Hurrileri bir sona getirdi. Fakat Aki-Teşup onun önünden kaçtı ve Babil'e gitti. İkiyüz atlı birlik onunla kaçtı. Ve Babil kralı bizzat kendi için, ikiyüz atlı birliği ve,Aki-Teşup' un tüm malını mülkünü alıp götürdü. O, Aki-Teşup' u onun atlı savaşçıları gibi, aynı mevkiye aldirtti. O, onu öldürmek için kumpas kurdu(?). Tuşratta' nın oğlu Sattiwaza' da (nerdeyse) beni öldürecekti. Fakat ben, onun elinden

²³¹Karauğuz, a.g.e., s. 216

kurtuldum. Ve Fırtına Tanrısı' nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majeste, Şuppiluliuma' nın tanrılarını çağırdım. Onlar []-sız bir yola beni götürdü. Hatti ülkesi kralının tanruları ve Mitanni ülkesi kralının tanruları, Fırtına Tanrısı' nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestesi Şuppiluliuma' ya benim ulaşmamı sağladı.”²³²

Şattiwaza durumu kendi ifadesiyle anlatmıştır. Büyük babası döneminde Asur'dan zor kullanılarak altın ve gümüş kapı başkent Waşşukanna'daki saraya getirilmiştir. Ancak Hurrili Şuttarna'nın bu kapıyı ve nice değerli eşyaları Asurlar'a geri verdiğinden bahsedilmektedir. Alşi ülkesi de bu durumdan faydalanmıştır. Bu yüzden sarayın dağılmasına neden olmuştur. Bu dağılma Hurriler'in sonunu getirmiştir. Bu kargaşadan Aki-Teşup'un 200 kadar atlı birliği ile Babil'e kaçmıştır. Babil kralı onun malına el koydu ve onun ölmesi için bir kumpas kurmuştur. Şattiwaza tarafından öldürülecek iken, Şuppiluliuma'nın gölgesine sığınmıştır.

“§3(Öy. 21-30)

Maraşşantiia nehrinde, ben Fırtına Tanrısı' nın sevgilisi Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestesi Şuppiluliuma' nın ayaklarına kapandım. [Büyük Kral] elimden tuttu ve benden memnun kaldı. Ve sonunda bana Mitanni ülkesinde olup bitenleri sordu. [Ve] o, Mitanni ülkesindeki olup bitenleri eksizsiz olarak işittiğinde], Büyük Kral ve kahraman şöyle söyledi: “Eğer ben, Şuttarna' yı ve Mitanni ülkesi [askerlerini] yenersem, ben seni reddetmeyeceğim. Ve seni oğlum olarak benimseyeceğim. Sana yardım edeceğim ve babanın tahtına seni yerleştireceğim. Ve tanrılar, Fırtına Tanrısı' nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Şuppiluliuma' yı tanıyor. O ağızdan çıkan sözlerinden dönmez.” bunun üzerine Tuşratta' nın oğlu Şattiwaza şöyle söyler: “Beyim kraldan duyduğum sözlere sevindim. Ben prens Şattiwaza, beyim Büyük Kral' a (şöyle) söyledim: “Eğer beyim, sen, bana yaşam verirsen ve tanrılar bana yardım etsin. Sonra Fırtına Tanrısı' nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, krallığın tahtından kral Artatama' yı kaldırmasın. Onun atadığı halef olayım. Ve Mitanni ülkesinde hüküm süreyim. Şuttarna ülkeleri kötü bir şekilde yönetti. Fakat ben herhangi bir şekilde kötülük yapmayacağım.

§4 (Öy. 31-40)

Ve ben prens Şattiwaza, Büyük Kralın huzuruna geldiğimde, benim sadece üç atlı birliğim, iki Hurrili ve benimle yola çıkmış olan iki hizmetçi, üzerime giydiğim tek takım giysi vardı. Ve başka bir şey yoktu. Büyük Kral bana acıdı. Ve bana zırhlı atlı birlikler ve altın kaplamalı atlar [], ketenden bir çadır, [] evimin hizmetçilerini, iki tane [gümüş] ve altın kap, altın ve gümüş kaplarla birlikte, gümüşten hamam kapları, bir tane

²³²Karauğuz, a.g.e., s. 216, 217

gümüştten banyo kabı, yünden festival için yapılmış elbise, zanaatkârlar yaptığı tüm bu şeyleri verdi. [onun oğlu] Piişili bana... . ve kral Piişili' nin eline ve onun yaya ve arabalı savaşıçlarına beni emanet etti. Vardığımız Kargamış şehrinde, biz İrrite şehri insanlarına bir elçi gönderdik. Ve bu Hurrililer Piişili' ye geri gönderdi: "Niçin geliyorsunuz? Eğer siz savaş için geliyorsanız, gelin. Fakat siz, Büyük Kral' ın ülkesine dönmeyin!" Biz İrrite halkının sözlerini işittiğimizde, bizler prens Piişili ve prens Şattiwaza, Fırat nehrini geçtik ve savaşa hazır bir şekilde İrrite şehrine vardık."²³³

Şattiwaza Büyük kral Şuppiluliuma'ya Mitanni ülkesindeki karışıklıktan bahseder. Şuppiluliuma ona babasının tahtını, Mitanni krallığını vaat eder. Bu hoşgörü karşısında Şattiwaza, Şuttarna gibi ülkeyi kötü yönetmeyeceğine ve sadakatının sonsuz olacağına söz verir.

Şattiwaza, Hitit kralı sayesinde adeta küllerinden yeniden doğar. Kralın huzuruna çıktığında üç atlı birliği, 2 hizmetçisi ve 2 Hurrili dışında üzerindeki kıyafet var iken, şimdi zırhlı ve altın kaplamalı atlar, keten çadır, emrinde hizmetçiler ve birçok değerli eşyaya sahip olmuştur. Aslında, Şuppiluliuma'nın akıllı politikası sayesinde kukla bir kral olarak yönetilmesi için, idaresi, oğlu Piişili'ye verilmiştir. Piişili bu dönemde Halep ülkesinin kralıdır.

Piişili ile birlikte Kargamış şehrinde İrrite şehrine bir haber göndermişlerdir. Bu habere cevap olarak savaş için gelmelerini, ancak dönüşlerinin olmayacağını söylemiştir İrrite ülkesi. Bu haberleşme sonucunda bu bölgeye sefer düzenleyen Piişili ve Şattiwaza'nın, onları mağlup ettiği bilgisine ulaşmaktayız. Sonuç olarak İrrite şehri ve Harran şehri, barış istemek zorunda kalmıştır.

Metnin ilerleyen satırlarında, bu dönemde Mitanni ülkesine başkentlik yapan Waşşukanna'ya Asur saldırılarının olduğunu görmekteyiz. Bu saldırı esnasında Piişili ve Şattiwaza İrrite kuşatmasındadır. Muhtemelen bilinçli bir Asur saldırısı olmalıdır. Bu sayede başkent kolaylıkla düşürülebilecektir. Prensler Waşşukanna'dan haberin gelmesiyle ülkeye dönüş yoluna girmişlerdir.

"§5(Öy. 41-47)

Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral' ın tanrıları bizi korudu. Ve İrrite şehrinin korumak için Şuttarna' nın göndermiş olduğu Hurrililer ve İrrite bölgesinin yaya ve arabalı savaşıçları bizi beklemek için toplandı. Biz İrrite şehrine vardık. Ve şehrin içinde toplanmış yaya ve arabalı savaşıçlar bizim

²³³Karauğuz, a.g.e., s. 217, 218

önümüze çıktı. Biz her şeyi esir ettik ve [] yağmaladık. İrrite şehri halkı []-dığında, toplandı. İrrite şehrinde (ve) İrrite bölgesinin tamamında onlar barış için huzurumuza geldi. [] Harran şehri halkı ve Harran [bölgeleri] toplandı ve bize geldi. [] Harran şehrinde biz onları yerleştirdik.

§6 (Akadca Öy. 48-65; Hititçe 1-20¹⁶²)

[Asurlular, Waşşukanna şehrini] kuşatmak için ona... gönderdi. Ve onlara önder olarak tek bir arabalı savaşçı verdi. Fakat o, [Waşşukanna]şehrine [geldi]ğinde, Waşşukanna şehri halkı barış yapmayı reddetti. Fakat [Asurlu] yaya ve arabalı savaşçılar Waşşukanna şehrini kuşattığında, prens Piişili ve ben prens Şattiwaza, İrrite şehrinde idik. Bir elçi Waşşukanna' dan bize geldi [ve şöyle] söyledi: "Asur' un yaya ve arabalı savaşçıları, Hatti ülkesinin [yaya ve arabalı savaşçılarına karşı] savaşmak için geliyor." [sonra] biz askeri yürüyüşe geçtik [ve] onların...[bizimle] buluşmak için geldi. Şöyle söylüyor: "[] şehrinin kapısının katibinin [huzurunda] []. Ve Asur' un yaya ve arabalı savaşçıları []" O, alıp götürdü. Fakat bize []-dığında, biz Waşşukanna şehrine gittik.[Fakat] Pakarripa şehri [] döndü. Ve [Pakarripa şehri halkı] [prens] Piişili ve [prens] Sattiwaza' nın ve Hatti ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarının Waşşukanna şehrine geldiğini işittiğinde,

§7(Hititçe 21-29)

Pakarripa halkı çekip gitti. Ve [Hatti ülkesi] ile birleşti. Ve biz Waşşukanna şehrinde [çıktık]. Ve biz Pakarripa şehrine gittik. bize haber getirildi: "Asurlular savaşmaya sana karşı geliyor." Pakarripa şehri civarı yakıp yıkıldı ve açlık askerleri yakaladı. Ancak Asurlular tekrar görünmedi. Onlar savaşa bize karşı gelmedi. Ve biz Nilapşini şehrine, Asurluların arkasından gittik. Fakat Asurlular orada savaşmaya bize karşı gelmedi."²³⁴

Metnin bundan sonraki satırları yer yer kırıklı yapıya sahiptir. Anladığımız kadarıyla bu prensler başkente vardıklarında her şey için çok geçti. Asurlular burayı yakıp yıkmışlardır. Bu kentten sonra Pakarripa şehrine gitmişlerdir. Ne yazık ki burada da durum farksızdır. Pakarripa şehrinin çevresi de yakılıp yıkılmıştır. Üstelik askerlerde açlık ile karşı karşıya kalmışlardır. Her ne kadar Asurluların savaşmak için karşılarna çıkacağı haberi gelse de böyle durum gerçekleşmemiştir. Bu süreçten sonra Mitanni ülkesinin yıkılışı söz konusu olmuş olabilir.

Sonuç olarak, Mitanni kralı Tuşratta'ya olan öfke, Hitit kralının gücüne güç katmasına sebep olmuştur. Hâkimiyet alanı genişleyen Hattilerin geniş coğrafyaya hükmettiğini görmekteyiz. Şuppiluliuma'nın en iyi komutan ve en başarılı devlet adamı olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Çünkü Hitit devletine en parlak dönemini yaşattır.

²³⁴ Karauğuz, a.g.e., s. 219, 220

Şuppiluliuma'nın akıllı politikaları sayesinde bir yıl gibi kısa bir sürede bu seferler gerçekleşmiştir.

4.2.7.Halep Ülkesi ile Yapılan Siyasi Muahede

Bilindiği üzere MÖ. II. Binyıl Ön Asya devletlerini Mısır, Mezopotamya ve Anadolu toprakları oluşturmakta idi. Bu ülkelerin birbirleri ile olan kara ticaretinde önemli rolü, Kuzey Suriye toprakları üstlenmiştir. Halep ülkesi de Kuzey Suriye topraklarında yer almaktadır. Yamhad Krallığının başkenti olan Halep, Anadolu-Mısır, Mezopotamya-Mısır arasındaki ticaretin merkezidir. Bu ticaret yolu, Fırat nehrinin oluşturduğu Basra ve İskenderun Körfezi arasındaki güzergâh, Emar'dan sonra kuzey, güney ve batı olmak üzere üç yöne ayrılmaktadır. Halep güney merkezinde yer alır. Halep merkezinden sonra Mısır'a kıyı şeridi Suriye-Filistin üzerinden varılır. Bu jeopolitik konumunun verdiği önem nedeniyle zenginliğe ulaşan Halep, siyasi olarak da gözde bir merkez konumunda olmuştur.²³⁵

Halep ile ilgili bilgileri Mari mektupları sayesinde öğrenmekteyiz. Bu mektuplara, Alalah (Tell Açana)'da yapılan araştırmalar sonucunda ulaşılmıştır.

Krallığın sınırları tam olarak bilinmemekle birlikte, batı bölgesinde Alalah, doğu bölgesinde Mari krallığının batı sınır alanı ve Fırat nehrini kapsayan bir bölge olarak söyleyebiliriz.

Yamhad Krallığı, Kuzey Suriye'de MÖ. 1750-1550 yılları arasında hüküm sürmüştür. Jeopolitik konumundan dolayı birçok ülke tarafından istilaya uğrayan bu topraklar, Hitit kralı I. Murşili tarafından hâkimiyeti altına alındıktan sonra, Mısır Firavunu III. Tutmosis ile Mısır hâkimiyetine geçmiştir. Hititlerin tekrar güçlenmesi ile II. Tuthaliya ve I. Şuppiluliuma tarafından tekrar Hitit hâkimiyetine alınmış ve Ege Göçlerine kadar varlıklarını bu şekilde devam etmişlerdir.²³⁶

4.2.7.1. Talmi-Şarruma-II. Muwattalli Muahedesi

“§1(Öy. 1-2)

[Hatti ülkesi kralı, kahraman] Büyük Kral Şuppiluliuma' nın torunu; [Hatti ülkesi kralı, kahraman büyük kral Murşili' nin oğlu]; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Tabarna Muwattalli [şöyle (söyler)]:

²³⁵ M. Yunus Akrep, “Hatay’ ın Yanbaşında Bir Krallık “Yamhad”” Tarih Araştırma Topluluğu Sempozyumu(TADAT), Antakya, 20-21-22 Mayıs, 2010, s.4

²³⁶ Füzüzan Kınal, “Yamhad Krallığı”, Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 5, S. 8, 1967, s. 195, 196, 197, 211

§2(Öy.3-8)

Babam Murşili, Halep ülkesi kralı Talmi-Şarruma için bir antlaşma tableti yaptı. Fakat tablet çalındı. Ben Büyük Kral[onun için] başka bir tablet yazdım. Mührümle onu mühürledim ve onu ona verdim. Gelecekte hiç kimse bu [tablet] tek bir sözünü değiştirmesin. Büyük kral Tabarna' nın sözü bir kenara atılacak ya da ihlal edilecek bir şey değildir. Her kim onu değiştirirse, ölsün. Babam Murşili' nin onun için yaptığı antlaşma tableti şöyle yazılmıştır:"²³⁷

II. Muwattalli döneminde yapılan bu antlaşma metninde, babasıII. Murşili döneminde Halep ülkesi ile yapılan bir antlaşmadan bahsedilmektedir. Bu antlaşma metninin çalınması üzerine, tekrarı niteliğinde bir metin daha yazılmıştır. Anlıyoruz ki, bu tablet metinlerin kaybolması veyahut çalınması hususunda oldukça dikkatlidirler. Tablet varlığı önemli olsa gerek ki, babası döneminde yapılan antlaşmaya, II. Muwattalli döneminde de sahip çıkmıştır. Üstelik yazılan sözlerinde değiştirilmemesi hususunda oldukça hassas olduklarını gözlemlemekteyiz. Çünkü II. Muwattalli, tableti yeniden oluştursa da, babası döneminde yazıldığı gibi olduğunun altını çizmektedir.

Biz bu antlaşma metinleri sayesinde, yazdıran kralın kendi döneminden birkaç kuşak öncesi olayları birincil ağızdan öğrenmiş oluyoruz. Tableten öğrendiğimiz kadarıyla Halep' le olan ilişkiler geçmişten II. Muwattalli dönemine kadar şu şekildedir.

“§3 (A Öy. 9-10)

Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Şuppiluliuma' nın oğlu; Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral Majestesi Murşili şöyle söyler:

§4(A Öy. 11-14)

Önceleri Halep ülkesi kralları büyük bir krallığa sahipti. Fakat Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral Hattuşili, onların krallığını zengin hale getirdi. Hatti ülkesi kralı Hattuşili' den sonra, Büyük Kral Hattuşili' nin torunu, Büyük Kral Murşili, Halep ülkesi krallığını ve Halep ülkesini mahvetti.

§5 (A Öy. 15-18)

Büyük Kral Tuthaliia [krallığın] tahtına oturduğunda, Halep ülkesi kralı onunla antlaşma yaptı. Fakat Halep ülkesi kralı döndü ve Hanigalbat ülkesi kralı ile oldu. Sonra bu mesele yüzünden o, Hanigalbat ülkesi kralı ve Halep ülkesi kralını [ülkeleri ile birlikte(?)] mahvetti. Ve o, Halep şehrini boşalttı.

§6 (A Öy. 19-20)

Halep ülkesi kralı, Hanigalbat ülkesi kralına [karşı] bir suç işledi. Hem de Hatti ülkesi [kralı] Hattuşili' ye karşı da suç işledi.

²³⁷Karauğuz, a.g.e., s. 228, 229

§7 (A Öy. 21-22)

Aştata halkı ve Nuhaşşi[halkı, Mitanni ülkesi] kralın[dan]Halep ülkesinin sınırlarını ve [şehirlerini] istedi.

§8 (A Öy. 23-24)

Ve Mitanni ülkesi kralı [geldi]. Ve Aştata [halkı] ve Nuhaşşi halkı için sınır bölgelerini ve [bu] şehirleri dostça ilişkiler kurmak için bağış [olarak] verdi.

§9 (A Öy. 25-27)

Ve o, bu sınır bölgeler ve [bu] şehirlerle <ilgili> tabletler yazdı. Ve onları mührüyle mühürledi. Böylece Halep halkı, Hatti ülkesi [kralı] Hattuşili' ye karşı suç işledi.”²³⁸

II. Muwattalli'nin büyük dedesi Şuppiluliuma' nın oğlu II. Muşşili döneminde, yazılanlara baktığımızda kendisinden önceki dönemlerde II. Hattuşili sayesinde Halep'in varlıklı bir ülke konumunda olduğundan bahsedilir. Ancak torunu olan II. Muşşili'nin bu varlığı koruyamadığını ve Halep'in zenginliğini yok ettiğinden debahsedilir. II. Hattuşili'den sonra II. Muşşili'den önce tahta oturan Tuthaliya'nın döneminde ise Halep ile bir antlaşma yapılmıştır. Ancak burada Halep ülkesinin Mitanni ülkesi ile bir olduğu ve bir ihanetin söz konusu olduğundan bahsedilmektedir. Bu ihanet nedeniyle Halep ve Mitanni ülkesi ile savaş söz konusu olmuştur. Bu ülkeleri, Hatti ülkesi, gazabına uğratmıştır. İlerleyen satırlarda Halep ülkesinin Hatti ülkesi dışında Mitanni ülkesine karşıda ihanet ettiği belirtilmiştir.

Bu kargaşadan Aştata ve Nuhaşşi halkı faydalanmak istemiş olmalı ki, Mitanni kralından Halep topraklarını istemişlerdir. Bu isteklerinin karşılıksız kalmadığını, istediklerini aldıklarını bilmekteyiz. Üstelik bu konuyla ilgili antlaşma metninin yazıldığı da aşikârdır. Bu durum, Halep ülkesinin Hattuşili'ye karşı yaptığı bir hata olarak anlatılmaktadır. Sonuç olarak, Aştata ve Nuhaşşi halkı, Hattuşili'ye geldiğinde Halep ülkesinin sınır bölgelerini onlara karşılık beklemeden vermiştir. Ve bu durumu antlaşma metni ile kesinleştirmiştir.

Tuthaliya'dan sonra tahta geçen Şuppiluliuma döneminde ise Halep ile sorunlar yaşandığı anlatılmaktadır. Bu sorun karşısında Kargamış, Halep ne Nuhaşşi ülkesini Hitit hâkimiyeti altına almıştır. Metinden anladığımız kadarıyla bu bölgede Kinza ülkesinin, Amurru ülkesinin ve Mısır ülkesinin de mülkü vardı. Bu sınırı belirlemek için

²³⁸Karauğuz, a.g.e., s. 229, 230

Niplani dağı uygun görülmüştür.

“§10 (A Öy. 28-32)

[Aštata halkı] ve Nuhaşsi [halkı], Hatti ülkesi kralı Hattuşili' ye [geldi]ğinde, onlar Halep ülkesinin sınır bölgelerini [ve] şehirleri istedi. [Hatti ülkesi kralı] geldi. Ve Halep ülkesi sınır bölgesini ve şehirleri, Nuhaşsi halkına ve [Aštata halkına] bağış olarak verdi. [o, bu şehirler ve sınır bölgeleri ile ilgili tabletler yazdı]. Ve mührü [ile] onu mühürledi. Onlar hala onun mülküdür.

§11 (A Öy.33-36)

Babam Hatti ülkesi kralı, [Büyük Kral Şuppiluliuma] krallığın [tahtına oturduğunda, o, Mitanni ülkesi kralına karşı gitti]. Ve Kargamış ülkesini, Halep ve Nuhaşsi ülkesini [aldı]. Fakat [Kinza ülkesini ve Amurru ülkesini, Mısır ülkesi] kralının [mülkünden] aldı. [Ve] onun sınırı olarak Niplani dağı tesis etti.

§12 (A Öy. 37-39)

Ve Hatti ülkesi kralı [Büyük Kral Hattuşili, Halep ülkesinin sınır bölgelerini ve şehirleri] Nuhaşsi ülkesi halkı ve Aštata ülkesi [halkına bağış olarak] verdi. [] Halep ülkesinin [sınır bölgeleri ve] şehirleri []”.²³⁹

Hattuşili'nin Halep ülkesinin sınır bölgelerini ve şehirlerini Nuhaşsi ve Aštata halkına bağışlamıştır. Bu metin, Halep ülkesi kralı Talmi-Şarruma ve Hatti kralı II. Muşşili arasında yapılmış antlaşmadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi tabletin çalınması ile oğlu olan II. Muwattalli döneminde yeniden, aynı şekilde yazılmıştır.

4.2.8. Nuhaşsi Ülkesi ile Yapılan Siyasi Muahede

Nuhaşsi ülkesi, MÖ. 15 yüzyılda Kuzey Suriye bölgesinde, siyasi otorite olarak ortaya çıkmıştır.²⁴⁰ Ülke, anılan dönemde, çevre krallıklar arasında söz sahibi olmuştur. Bu coğrafya ayrıca III. Tutmosis'in ve I. Şuppiluliuma'nın Suriye bölgesine yaptığı seferlerde askeri bölge olarak kullanılmıştır. Nuhaşsi ülkesi, I. Şuppiluliuma ile Nuhaşsi ülkesi kralı Tette arasında yapılan antlaşma ile Hitit hâkimiyetine girmiştir.²⁴¹

4.2.8.1. Tette ve Şuppiluliuma Arasındaki Antlaşma

“§1 (A Öy. 11-11)

Hatti ülkesi kralı, kahraman büyük Kral Majestem Şuppiluliuma şöyle (söyler): “Mitanni ülkesi kralı, Şarrupşi' yi öldürmeyi arzuladı. Ve Mitanni

²³⁹ Karauğuz, a.g.e., s. 230

²⁴⁰ Karauğuz, a.g.e., s. 232

²⁴¹ Sir Gavaz, “Hitit İmparatorluğu' nun Suriye ve Yukarı Mezopotamya Ticaret Yolları Üzerindeki Hâkimiyet Politikası”, s. 2826

ülkesi kralı, Nuhaşşi ülkesine yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte girdi. Ve o, onu sıkıştırdığında (?), Şarrupşi, Hatti ülkesi kralına elçisini gönderdi. (ve şöyle) söyledi: “ Ben, Hatti ülkesinin kralının kölesiyim. Beni kurtar!” Ve ben majestem onun yardımına yaya ve arabalı savaşçıları gönderdim. Ve onlar Mitanni ülkesi kralına, Nuhaşşi ülkesinin dışındaki yay ve arabalı savaşçılarıyla birlikte gitti.

§2 (A Öy. I 12-22)

Ve ben büyük kral, o meseleyle ilgili sessiz kalmadım. Ve Şarrupşi' ye yardıma gittim. Ve o zaman da İşuwa ülkesi, Hatti ülkesi kralına düşman olduğu için, ben Hatti ülkesi [kralı], İşuwa ülkesine [gittim]. İşuwa ülkesini mahvedince, ben, Mitanni ülkesine karşı Şarrupşi' nin [yardımına] gittim. Ben Kaşhiara dağı bölgesine [vardığımda], Alşi ülkesi kralı [Antaratli], Majesteme [saldırdı(?)]. [] Kaşhiara[dağı] [] gibi mahvettim.

Paragrafın ilerleyen kısmı oldukça tahrip olmuştur.

§3 (A Öy. II 1-5)

[şegel altın(?)] onun yıllık vergisi olsun. O, Hatti ülkesi tüccarlarının tartı sistem ile tartılsın. Tette, Hatti ülkesinde, beyi Majesteme yıllık olarak gelsin. ”²⁴²

Yapılan bu antlaşma metninde çok fazla bilgiye ulaşamıyoruz. Dönemin siyasi olayları hakkında kısa bir bilgi içermektedir. Mitanni ülkesinin kralı, Nuhaşşi ülkesinden Tette'nin torunu Şarrupşi'yi öldürmek istemesi üzerine Hatti kralından yardım istemiştir. Bu yardımı isterken Şarrupşi, Nuhaşşi ülkesinin Hitit'e bağlı olduğunu ve kölesi olduğunun altını çizmektedir. Hitit kralı Şuppiluliuma'dan yardım gecikmemiştir. Önce düşmanı olan İşuwa ülkesine saldırarak, hâkimiyeti altına aldıktan sonra Şarrupşi'nin yardımına gitmiştir. Bu sırada Kaşhiara dağı bölgesinde, Alşi ülkesinden de bir saldırı söz konusudur. Şuppiluliuma kargaşayı önledikten sonra, vergiye bağlayarak, Hatti ülkesine bağlı kılmıştır. Vergi miktarı kırıklı yapıdan dolayı bilinmemektedir. Metnin ilerleyen satırlarında diğer antlaşma metinlerinde olduğu gibi, şartlar, yeminler belirtilmiştir.

4.2.9.Mısır Ülkesi ile Yapılan Siyasi Muahede

Antik Mısır uygarlığı, Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan, doğu ve batı bölgesi çöllerle kaplı bir ülkedir. Doğusunda yer alan sıradağlar Kızıldeniz ile olan bağlantısını koparmaktadır. Bilindiği üzere, ülkenin can damarı Nil Nehri'dir. Kentler Nil'in etrafında konumlanmıştır. Çünkü verimlilik ve yaşam Nil sayesinde sürdürülebilmektedir. Ülkenin kuzey bölgesi, yani Nil Nehri' nin Akdeniz'e döküldüğü

²⁴²Karauğuz, a.g.e., s. 234, 235

alan “Aşağı Mısır”, Nil’in güneyi ise “Yukarı Mısır” diye adlandırılarak ikiye ayrılmaktadır.²⁴³

Mısır’ın jeopolitik olarak, doğu ve batısının dağlarla çevrili olması, kuzeyinde Akdeniz’in yer alması, güneyinde çağlayanların olması, ülkeyi doğal olarak korunaklı hale sokmaktadır. Nitekim Mezopotamya toprakları gibi açık bir saha oluşturmadığından, dış tehditlere karşı savunmalı bir yapıdadır. Bu sebeple Mısır yüksek uygarlık seviyesinde, özgün bir yapıda astronomi, tıp, matematik gibi bilimsel dallarda başarılı bir şekilde ilerleyebilmişlerdir.²⁴⁴

Mısır Tarihi; “Tinitler Dönemi (I. Ve II. Sülaleler MÖ 3200-2800)”, “Eski İmparatorluk Dönemi (MÖ. 2800-2400)”, “Orta İmparatorluk Dönemi (MÖ. 250-1580)”, “Yeni İmparatorluk Dönemi (MÖ. 1580-1085)” diye 4 başlık altında incelenir.²⁴⁵

MÖ. 1296 yılında Kadeş Meydan Muhaberesinde çarpışan Hititler ve Mısırlılar MÖ. 1280 yılında “Hitit-Mısır Barış Antlaşması”nı imzalamışlardır. Bu antlaşma II. Ramses ve III. Hattuşili arasında imzalanmış olup birbirlerine üstünlük kuramayan ülkelerin eşit olduğunu belirten maddeler yer almaktadır.²⁴⁶

4.2.9.1.II. Ramses-III. Hattuşili Muahedesi (Hitit-Mısır Barış Antlaşması)²⁴⁷

“§1 (A Öy. 1-3)

[Mısır ülkesi] kralı, kahraman Büyük Kral Amon’ un [sevgilisi] Ramses (Riameşeşa mai-amana), kardeşi Hatti ülkesi kralı, [Büyük Kral] Hattuşili ile sonsuza kadar aralarında büyük bir [kardeşlik] ve [büyük] bir barış tesis etmek için, [gümüş bir tablet] üzerine antlaşma akdetti.

§2 (A Öy. 3-7)

Böylece Mısır üleşinin kralı, kahraman Büyük Kral Minpahtaria (I Ramses)’in torunu; Mısır ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Minmuarea’ nın (I. Seti) oğlu; tüm ülkelerin kahramanı, Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Amon’ un sevgilisi Ramses; Hatti ülkesi Kralı, kahraman büyük Kral Şuppiluliuma’ nın torunu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Murşili’

²⁴³ Bülent İplikçioğlu, Eskiçağ Tarihinin Anahatları, Edebiyat Fakültesi Basım Evi, İstanbul, 1990, s. 107

²⁴⁴ İplikçioğlu, a.g.e., s. 107

²⁴⁵ Memiş, Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi, s. 77, 80, 83

²⁴⁶ Memiş, a.g.e., s. 84

²⁴⁷ Bu antlaşma Kadeş’te yapılmamıştır. Bu yüzden onu “Kadeş Barış Antlaşması” adıyla anmak doğru değildir. En doğru isimlendirme “Hitit-Mısır Barış Antlaşması” olmalıdır. Bu hususta geniş bilgi için bkz: E. Memiş, “Kadeş Barış Antlaşması, İsminin Doğruluğu Üzerine Farklı Bir Yaklaşım”, Hitit-Mısır Ebedi Barış Antlaşması ve Eski Önasya’da Barış Sempozyumu, E.Ü. Kapadokya Araştırmaları Merkezi Yayını, Nevşehir, 2007, s. 15-27

nin oğlu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Hattuşili' ye şöyle (söyler):

§3 (A Öy 7-13)

Şimdi ben sonsuza kadar bizim aramızda iyi bir kardeşlik ve iyi bir barış kurdum. Sonsuza kadar Hatti ülkesi ile Mısır ülkesi [ilişkilerinde], iyi bir barış ve kardeşlik kurmak için (şunu söylüyorum). Mısır ülkesi Büyük Kral' ı ve Hatti ülkesi Büyük Kral' ı arasındaki ilişkilerden (bilindiği kadarıyla) tanrı(lar)sonsuzaya kadar, bir antlaşma(nın yardımı)ile, onlar arasında savaş çıkmasına izin vermez. Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Amon' un sevgilisi Ramses, Güneş Tanrısı ile Fırtına Tanrısı' nın, Mısır ülkesi ile Hatti ülkesi arasında ezelden beri kurdukları ilişkiyi, aralarında hiçbir zaman düşmanlık çıkmaması için (yeniden) kurdu.

§4 (A Öy. 13-18)

Ve [Mısır ülkesi] kralı, Büyük Kral Amon' un sevgilisi Ramses, kardeşi Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral [Hattuşili] ile sonsuza kadar, [onlar arasında] iyi bir kardeşlik ve iyi bir barış kurmak için, gümüş bir tablet üzerinde bir antlaşma yardımıyla, bu günlerde (ilgi) meydana getirdi. O benim kardeşimdir ve ben onun bir kardeşiyim.< O benimle barış içindedir>. Ve ben [sonsuza kadar] onunla barış içindeyim. [Ve] biz kardeşliği ve barışı eskiden daha iyi olacak."²⁴⁸

Mısır ve Hitit devletlerinin uzun yıllar boyunca, Kuzey Suriye üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesi bilinen bir meseledir. Bu iki büyük devletin ekonomik çıkarlarının çakıştığı bir nokta olan Kuzey Suriye toprakları, Mısır ve Hititlerin çıkılmaz bir sorunu haline gelmiştir. İşte bu antlaşma metni de bu sorunlara barışçıl çözüm üretmek amacıyla yapılmıştır. Eskiçağ tarihinde iki büyük güç olan Hititler ve Mısırlılar'ın çekişmesi, bu antlaşma ile, bir elli yıl kadar dostane şekilde kalabilmiştir. Metnin satırlarını incelediğimizde bu antlaşmanın yapılması için ilk öngören tarafın Mısırlılar olduğu kanaatine varmaktayız. Bu durumu şu cümle ile açıklayabiliriz. "Mısır ülkesi kralı, Büyük Kral Amon' un sevgilisi [Ramses], barışı korumak için bugünden itibaren yeniden başlattı"²⁴⁹Anlaşılan o ki, daha önceleri de barış için çaba harcanmıştır.

Metnin ilk satırlarında bu antlaşma metninin gümüş olan nüshasının Mısırlılar'ın elinde olduğunu öğrenmekteyiz. Ayrıca bu antlaşmaMısır Kralı II. Ramses ve Hitit Kralı III. Hattuşili arasında yapılmıştır. Cümle aralarında sık sık kardeşlik vurgusunun yapıldığı dikkatimizi çekmektedir. Muhtemelen eşitliği vurgulamak için, bu kelimeyi kullanmışlardır. Bu sayede Mısır veyahut Hitit ülkesi krallarının birbiri üzerinde

²⁴⁸ Karauğuz, a.g.e., s. 244, 245

²⁴⁹ Karauğuz, a.g.e., s.244

üstünlük kurma çabasına girmesi, en başından engellenmiş oluyor. Diğer vurgu yapılan sözler ise ilişkilerinin eskisinden de iyi olması yönündedir. Ve bu barışın uzun yıllar sürmesi için, tarafların kendisinden sonra gelecek neslin kardeşliği koruması için temenniler vardır. Kardeşliğin korunması yönünde Mısır tanrısı olan Güneş Tanrısı'nın ve Hitit tanrısı olan Fırtına Tanrısı'nın yanlarında olacağını vurgulamışlardır.²⁵⁰

Prof. Dr. Ekrem Memiş, bu antlaşma hususunda farklı bir bakış açısını bizlere iletmektedir. Bilindiği üzere, “Kadeş Barış Antlaşması”, tarihin ilk yazılı antlaşması olarak bizlere öğretilmiştir. Ancak, Sayın Memiş bu antlaşmadan önce imzalanan 20 den fazla antlaşma olduğunu ileri sürmektedir. Bunlara örnek olarak; Madduwattaş, Hukkanaş, Şunaşşura, Mattiwaza, Alakşanduş Antlaşmalarına işaret etmektedir. Memiş, bu antlaşmayı tanımlarken “*İki büyük devlet arasında yapılmış, eşit şartlara dayalı, uluslararası nitelikteki ilk yazılı antlaşmadır*”.²⁵¹ şeklinde, cümle kurmanın daha doğru bir yaklaşım olacağını belirtmektedir

²⁵⁰ Ele aldığımız antlaşma metinleri Boğazköy ve Ugarit çivi yazılı belgelerine göre düzenlenmiştir. Bu antlaşma metinlerinin ayrıntıları ve katalog numaraları için bkz: Güngör Karauğuz, Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre, Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002

²⁵¹ Ekrem Memiş, “*Kadeş Barış Antlaşması İsmi'nin Doğruluğu Üzerine Farklı Bir Yaklaşım*”. Mısır-Hitit Ebedi Barış Antlaşması ve Eski Önasya' da Barış Sempozyumu, s. 25

SONUÇ

MÖ. 2. Binyılda Anadolu coğrafyasında, merkezi sistem oluşturamamış birçok küçük krallıklar yaşamaktaydı. Siyasi olarak üstünlük mücadeleleri, şiddetli olmakla birlikte, tam anlamıyla Anadolu' da kaos hakimdi. Bu dönemde Asurlular ise kurmuş oldukları koloniler sayesinde Anadolu'yu ticari olarak sömürü altına almışlardır. Ta ki Anadolu krallıklarında birisi olan Kuşşara kralı Anitta'nın bu sömürüyü sonlandırmasına kadar, bu düzen bu şekilde devam etmiştir. Anitta'nın bu girişimi ile Anadolu'da ilk defa siyasi birlik oluşturulmuştur. MÖ. 1700'lü yıllarda Kızılırmak-Yeşilirmak havzasında varlığını gösteren bu oluşum, Hititler'in soylarını dayandırdığı krallıktır.

Hititlerin Anadolu'ya göç mü ettikleri veyahut Anadolu'nun yerli halkı mı olduğu konusu hala tartışmalıdır. Bizler Hititler'in Anadolu'nun yerli halkı olduğunudüşünmekteyiz.

Hitit tarihinin ve kültürünün aydınlatılmasında arkeolojik veriler ile birlikte metinsel buluntuların yeri ayrıdır. Bu buluntular Anadolu kültür tarihi ve Anadolu'nun medeniyetler tarihi açısından ilişkilendirilerek, sebep-sonuç çerçevesinde mühim bilgiler sunmaktadır. Kilit bir görev üstlenen yazılı metinler, çözümlenememiş olayların yorumlanmasında ve anlamlandırılmasında önemli bir araçtır. Bilinmeyen araştırmaya yönlendirerek, geçmişteki yaşanmışlıkları haber vermektedir.

Hititlerde tarih yazıcılığı denilince ilk akla gelen annallar olmaktadır. Ancak bizler Hititlerin yazdırmış oldukları siyasi ve dini nitelikteki metinlerin de zıstlamaktayız.

Metinlerin her biri içerik açısından farklı mesajlar içermektedir. Genel anlamda, tarihin tekerrür ettiği mesajı hâkimdir.

Hititler'in tarih yazıcılığı yaparken kaynak gösterdikleri bilinmektedir. Özellikle, siyasi antlaşma metinlerinde, Hitit kralı antlaşma yapacağı ülke ile geçmişte yaptığı antlaşmalardan da bahseder. Geçmişte yapılan bu antlaşmaların gerekçeleri, sebepleri ile birlikte açıklanır ve yeni antlaşmanın da sebepleri aynı antlaşma metninde sıralanır.

Hititler, bu belgelerin korunması, saklanması ve gelecek kuşağa aktarılması konusunda titiz davranmışlardır. Bu sebeple, onlarda arşivleme alışkanlığı söz

konusudur. Arşivleme yaparken metinlerin kopyalandığı yönünde de örnekler mevcuttur. Arşivleyerek koruma altına almalarının yanı sıra, dini yönden de korku salarak metinleri güvence altına almaktadırlar. Bu korku daha çok lanet okuma, beddua şeklinde verilmektedir.

Hitit tarih yazıcılığı günümüze ulaştığında bizleri o dönemin düşünce yapısını yolculuğuna çıkarır. Tarihin içerisinde yaşatarak daha objektif, daha gerçekçi yorum yapmamızı sağlar. Bu sebeple yazı insanlık için önemli bir araçtır. Ancak yazıyı en etkin şekilde kullanabilmek, Hititler gibi büyük uygarlık sahibi kavimlerin ayrıcalığını ortaya koyar. Onlar sıradan bir uygarlığın sahibi değillerdir. Gelişmiş yönetim şekli, kanunları, kendine has üslubu ile Hititlerin bugünün Anadolu kültürüne bile etkisi olmuştur. Biz bu bilgilere tarihsel metinlerden ulaşmaktayız.

Tarih yazıcılığının ilk örneği Anitta Metni olarak kabul edilirken, en gelişkin tarih yazıcılı örneği olarak II. Murşili'nin Yıllıklarıdır. Tarih yazıcılığı ile ilgili diğer örneklere tezimizde belirli başlıklar altında yer verdik. Bu her iki örnek, annal nitelikli tarihsel metinlerdir. Anitta metni Hititlere ait ilk örnek olması ve Hititlerin kökenleri hakkında bilgi vermesi açısından önemli bir belgedir. II. Murşili'nin yıllıklarının, diğer tarihsel metinlerden farklı olmasının nedeni, kralın hayatında yaşamış olduğu olumsuzların, onun tarih yazılığına yönelmesindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, II. Murşili dönemi daha ayrıntılı bir şekilde, kral tarafından yazdırılmıştır.

Hititleri ele alırken siyasi tarih açısından, Eski Hitit Dönemi ve Yeni Hitit Dönemi diye ikiye ayırmaktayız. Bunun sebebi Orta Hitit olarak kabul edilen dönem hakkında yeteri kadar belgeye sahip olmamamızdır.

Tez konumuzun ana başlıklarından olan, tarihçilik ve tarih açısından Eski Hitit Dönemi vesikalarını, konumuz gereği birkaç örnekle ele aldık. Bunlar; Anitta metni, Zalpa Kenti Öyküsü, I. Hattuşili'nin Yıllığı ve Vasiyetnamesi, Urşu Kuşatması, I. Murşili'nin Suriye ve Babil'deki İcraatları, Telipinu Fermanı'dır. Bu örnekler arasında Annal nitelikli metinlerin yanı sıra, Mitolojik Tarih, Tarihsel Metin ve Hititlerde tahta geçmenin belli kurallara bağlanmasını sağlayan yasa metinleri de yer almaktadır.

Yeni Hitit Devleti zamanında tarihçilik ve tarih anlayışı açısından ele aldığımız belgeler ise; II. Tuthalya'nın Yıllığı, Madduwatta'nın Siyasi Suçları, II. Murşili'nin On Yıl Annalleri ve Ayrıntılı Annalleri, Şuppiluliuma'nın İcraatları, Veba Duaları, I.

Şuppiluliuma'nın yazıtları, III. Hattuşili Savunmasıdır. Bu belgeler, annaller, dinsel içerikli metinler, otobiyografi ve yazıtlardan oluşmaktadır.

Tarihsel aktarım açısından annallerin yeri oldukça önemlidir. Hitit kralları kendilerine özgü yazı şekli ile dönemlerindeki olayları yıl yıl aktarmışlardır. Bu aktarım kralların dönem faaliyetleri hakkında, kronolojik sıralama ve coğrafi tanımlama açısından önemli bilgiler içermektedir.

Hititlere ait özgün nitelikli diğer tarihsel metinler ise siyasi antlaşma metinleridir. Bu metinler, diğer ülkelerin Hititler ile yapmış oldukları barış antlaşmalarıdır. Antlaşmalarda; Önsöz, tarihsel giriş, Hitit kralına sadakat, Ssnırlar, askeri yükümlülükler, ayaklanmaya ve dış düşmanlara karşı savunma, tutsakların durumu, dedikodu, tabletin yıllık olarak okutulması, yemin tanrıları, tanıklar listesi, beddua, dua, gibi başlıklar yer alır. Ancak konumuz gereği biz tarihsel antlaşma metinlerinin giriş kısmını ele aldık. Çünkü bu kısım sayesinde antlaşma yapılan ülke ile geçmişten beri gelen siyasi süreç hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Ayrıca bu metinler coğrafi lokalizasyon açısından da oldukça kıymetli bilgiler içermektedir.

Yani özetle şunu diyebiliriz ki, Hititler yaşadıkları çağda Orta Anadolu'da büyük bir siyasi güce kavuşmuşlardır. Yazıya verdikleri önem ve sahip oldukları tarihe minnet duyguları sayesinde, bizler Hititler hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Bu bilgiler, onların gündelik yaşam, siyasi, sosyal, ekonomik yaşantıları ve dinsel inanışları gibi birçok alanı kapsamaktadır.

Halkın tarihi, ancak onların ortak yaşadıkları olaylar sayesinde oluşur. Milli bilinçde tarihi bilincin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Anadolu tarihinin ve Anadolu'nun ortak kültürünün aydınlatılmasında Hititlerin sahip oldukları bilinç veyazıyı nitelikli bir şekilde kullanmaları önemli katkı sağlamaktadır. Özellikle kendinden önceki dönemleri aktarması, onların dünya tarihinde yer edinmesinde büyük rol oynamıştır.

Tarih yazımı kültürel kimliğin oluşmasında ve sürdürülebilir olmasında bağlayıcı bir etkidir. Eskiçağ dünyasının önemli kavimlerinden biri olan Hititler de bu kimliklerini kullandıkları sade dil ile oluşturmuşlardır. Günümüz tarihçileri bile onlara çok şey borçludur.

KAYNAKÇA

- A. Kılıçkaya, E. Y. (2011). *Hitit Uygarlığı İzinde Anadolu*. İstanbul: Uranus Yayıncılık.
- Acı, M. (2016). *Doğu Akdeniz Havzası'nda Kahramanlık Mitosları, (Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akrep, M. Y. (2010). "Hatay' ın yanbaşında Bir Krallık "Yamhad"". Antakya: Tarih araştırma Topluluğu Sempozyumu(TADAT).
- Akurgal, E. (1995). *Anadolu Uygarlıkları (5. Basım)*. İstanbul: Net Turistik Yayınları.
- Akurgal, E. (1995). *Hatti ve Hitit Uygarlıkları*. İstanbul: Net Turistik Yayınları.
- Akurgal, E. (2005). *Anadolu Kültür Tarihi(17. Basım)*. Ankara: TÜBİTAK.
- Alp, S. (2005). *Hitit Çağında Anadolu, Çivi Yazılı ve Hiyeroglif Kaynaklar(5. Baskı)*. Ankara: TUBİTAK.
- Alparslan, M. (2006). *II. Murşili ve Dönemi, (Doktora Tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alparslan, M. (2009). *Hititolojiye Giriş*. İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü.
- Alparslan, M. (2013). *Hititler, Bir Anadolu İmparatorluğu,"Geçmiş Kaydetmek, Hitit Tarih Yazıcılığı"*.
- Alparslan, M. D. (2013). "Hititler'de Kadın". *Aktüel Arkeoloji Dergisi, S. 32, 70-79*.
- Ay, Ş. (2010). "Ahhiyava-Hitit İlişkileri ve Ahhiyavaların Batı Anadolu'daki Faaliyetleri". *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, S.1, C. 1, 28-36*.
- Balkaya, T. (2009). *Hurri-Mitanni Devleti, (Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baykal-Seheer, A. (2006). *Boğazköyden Karatepe'ye Hitit Bilim ve Hitit Dünyasının Keşfi, "Hitit Dünyasına Kısa Bir Bakış", 4. Baskı*. İstanbul: YKY.
- Birgit Brandau, H. S. (2003). *Hititler; Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu, (Çev: Nazife Mertoğlu)*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

- Bülbül-Yaman, P. (2006). *Hitit Dönemi Anadolu Coğrafyası, (Yüksek Lisans Tezi)*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirel, S. (Ocak,2012). "MÖ. II. Binyıl Anadolu'sunda Yer Alan Arzava Ülkeleriyle İlgili Coğrafik Değerlendirme". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, S.5, 224*.
- Dinçol, A. D. (2005). Anadolu'da bulunan ilk Çiviyazılı Tunç Tablet ve Yeni bir Hitit Kralının Ortaya Çıkışı. *Anadolu Araştırmaları Dergisi, 18/1, 3*.
- Doğan-Alparslan, M. (2011). Anadolu'nun kayıp BAşkenti "Tarhuntaşsa". *Aktüel Arkeoloji Dergisi,S. 21, 48-50*.
- Emeksiz, A. (1998). Türk Halk Kültüründe Üzerlik. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XXVIII, 241*.
- Erdem, A. Ü. (2002). *Genç Tunç Çağ'da Doğu Akdeniz Ticaret Yolları, (Yüksek Lisans Tezi)*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü.
- Ertem, H. (2003). "Hattiler ve Hititler Dönemi'nde Eski Türkler'e Osmanlılar'a ve Günümüz Anadolu'suna Kadar Uzanan Bazı Benzer Unsurlar I". *ArchivumAnatolicum-Anadolu Arşivleri Dergisi, C. 6, S. 2, 49-63*.
- Gavaz, Ö. S. (2007). "Hitit İmparatorluğunun Suriye ve Yukarı Mezopotamya Ticaret Yolları Üzerindeki Hakimiyet Politikası". *ICANAS38, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, (s. 2819-2838)*. Ankara.
- Gavaz, Ö. S. (2008). Hitit Kenti Zalpa'nın Yeri Üzerine. *Anadolu/Anatolia Dergisi, S.31, 14*.
- Gerçek, S. (2014). *Hitit Devleti'nin Batı Anadolu ile Siyasi İlişkilerinde Mektupların Önemi, (Yüksek Lisans Tezi)*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gurney, O. R. (1961). *The Hittites*. Baltimore: Penguin Books.
- Güterbock, H. G. (1937). *Etilerde Tarih Yazıcıuğu*. İstanbul: II. Türk Tarih Kongresi, Devlet Basımevi.
- İplikçioğlu, B. (1990). *Eskiçağ Tarihinin Anahatları*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

- İsabelle Klock-Fontanille, (. N. (2005). *Hititler*. Ankara: Dost Kitapevi.
- J. G. Macqueen, (. E. (2001). *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Karauğuz, G. (2002). *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devleti'nin Siyasi Antlaşma Metinleri*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Kınal, F. (1963). Ugarit Krallarının Tarihi. *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, S.14, C. 8*.
- Kınal, F. (1967). "Yamhad Krallığı". *Tarih Araştırmaları Dergisi*.
- Kınal, F. (1967). Yamhad Krallığı. *Tarih Araştırmaları Dergisi, S. 8, C. 5, 200*.
- Kınal, F. (1991). *Eski Anadolu Tarihi, 3. Baskı, XIII. Dizi-Sa, 7b*. Ankara: TTK.
- Memiş, E. (2007). "Kadeş Barış Antlaşması İsmi'nin Doğruluğu Üzerine Farklı Bir Yaklaşım". *Mısır-Hitit Edebi Barış Antlaşması ve Eski Önasya'da Barış Sempozyumu* (s. 25). Nevşehir Belediyesi: E.Ü. Kapadokya Araştırma Merkezi Yayını.
- Memiş, E. (2008). *Tarih Metodolojisi, (5. Baskı)*. Konya: Ekin Yayınevi.
- Memiş, E. (2009). *Eskiçağ'da Türkler, (3. Baskı)*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Memiş, E. (2015). *Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi, (4. Baskı)*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Memiş, E. (2017). *Eskiçağ Türkiye Tarihi, (14. Baskı)*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Memiş, E., Bülbül, C.,. (2014). *Eskiçağda Göçler*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Murat, L. (2012). Hititler'de Su Kültü. *Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Araştırmaları Dergisi, C. 31, 125-158*.
- Özbay, M. (2005). "Bilim ve Kültür Aktarıcısı Yazı". *Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S. 2, 68-73*.
- Özcan, R. (2007). *Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında MÖ. II. Bin Yıl Batı Anadolu Tarihi Coğrafyası, (Yüksek Lisans Tezi)*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peker, H. (2009). *Suriye Üzerindeki Hitit Hakimiyetinin Kurulması: MÖ. II. Binyılda Eski Yakınoğuda Süper Güçler ve Küçük Devletler, (Doktora Tezi)*. İstanbul:

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Samuel Noah Kramer, (. K. (1999). *Tarih Sümer' de Başlar*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Stefano de Martino, (. E. (2006). *Hititler*. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Ünal, A. (1996). "Hurriler, Hurri Tarihi, Kültürü ve Arkeolojisiyle ilgili Yeni Buluntularve Gelişmeler. *Anadolu Medeniyetler Müzesi Konferansları*. Ankara.
- Ünal, A. (2002). *Hititler Devrinde Anadolu I*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ünal, A. (2003). *Hititler Devrinde Anadolu II*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ünal, A. (2005). *Hitit Devrinde Anadolu III*. İstanbul: Kanaat Matbası.
- Ünal, A. (2006). "Hitit İmparatorluğu'nun Yıkılışından Bizans Dönemi'nin Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi", C. 15, S.3. *Ç.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Arkeoloji Özel Sayısı*, 69.
- Yiğit, T. (1994). *I. Hattuşili ve Dönemi, (Doktora Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yiğit, T. (2003). "Hitit Krallığı'nda Veliadın Belirlenmesi Üzerine". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 141-147.
- Yiğit, T. (2008). "Urşu Kuşatması Metni'nin Yeniden Değerlendirilmesi". *Anadolu/Anatolia 31*, 43-55.

EKLER

Resim1: Hititler ve Komşu Ülkeler

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anatolie_hittite.svg)

Resim2: MÖ. 2. Binyıl Hititler ve Kuzey Suriye

(<https://www.ancient.eu/uploads/images/248.png>)

Resim3:Anitta Hançeri

<http://kultepe.atspace.com/rehber.html>

Zalpa Kenti Ve Kaniş Kraliçesi Öyküsü

Kaniş Karliçesi bir defada 30 oğlan doğurdu. O şöyle (dedi): “ne biçim yaratık(lar) doğurdum?”. Sandıkları zift ile sıvadı ve oğullarını içine koydu. Onları ırmağa bıraktı. Irmak (onları) Zalpuwa ülkesinde denize götürdü. [tan]rılar çocukları denizden yukarı aldılar ve onları büyüttüler.

Aradan yıllar geçince, k[rali]çe tekrarr bir defada 30 kız çocuğu doğurdu. Onları kendisi büyüttü. Oğlan çocukları tekrar neşa'ya (yola) çıkarlar. Eşe[kler]i sürerler. Onlar Tamar[mar]a'ya varınca, (şöyle) derler: “Burada yatak odasını ısıttınız. Ve eşek(ler) (dişi hayvanın üstüne) tırmanır(?)” kentin adamları şöyle (derler): nereye vardık isek eşek(ler) (dişi hayvanın üstüne) tırmanır(?)” oğlanlar şöyle (derler): “biz nereye vardık isek (bir) kadın [bir defada] (bir) çocuk [ya da iki çocuk doğ]urur. Bizi ise (annemiz) bir defada doğurdu.” Kentin adamları şöyle (derler): “bizi[m] Kaniş kral[içe]miz (de) bir defada 30 kız çocuğu doğurdu” bunun üzerine oğlanlar (birden bire) kayboldular ve oğlanlar yüreklerinden kendi kendilerine şöylee) dediler:” kimi arıyoruz? (işte) annemizi bulduk. Gelin Neşa'ya gidelim!”. Neşa'ya gidince tanrılar onların içine başka bir yürek koydular. Anneleri [onla]rı tanımadı ve kızlarını oğullarına verdi. İlk oğlanlar kızkardeşlerini tanımadılar. Sonuncusu ise [şöyle deddi:]” kızkardeşlerimizi almayalım. Zina yapmayın! [böyle bir hareket] doğru [değildir.]” ve onlarla ya[tmadılar.]²⁵²

Devamı kırıklı bir yapıya sahiptir.

Kaynak:Sedat ALP, Hitit Çağında Anadolu, Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar, TÜBİTAK Yayınları,2001, İstanbul, s.56

I.Hattuşî'nin Vasiyeti

“§ 1. [Büyü]k K[ral] Tabarna “hükümdar” asiller topluluğunun (?) askerlerine ve önemli kişilere (şöyle) dedi: “İşte ben hastalandım. Size (halefîm olarak) genç Labarna'yı söyledim: “O, (tahta) otursun!” Ben, kral, onu oğlum (diye) çağırdım. Onu kucakladım (?) ve onu yücelttim (?). Daima onun arkasından koştum. O bir oğul gibi davranmadı. O gözyaşı dökmedi, acımadı. O (buz gibi) soğuk ve acımasızdır.

§ 2. Ben kral onu tuttum ve onu yatağıma getirdim (ve şöyle dedim): “Bu ne (demek) hiç kimse kız kardeşinin oğlunu büyütmesin! O, kralın sözüne aldırmadı. Bir yılan olan anasının sözünü dinledi. Ona erkek kardeşleri ve kız kardeşleri her zaman soğuk sözler götürdüler. O, onların sözlerini dinledi. Ben kral bunu işittim. (Şimdi) savaşa karşı savaş açıyorum.

§ 3. Bırak (şunu)! (Artık) o, benim oğlum değildir! Anası bir sığır gibi böğürdü (?): “Benim, canlı sığırın rahmini kopardılar. Onu mahvettiler! Sen onu öldüreceksin!” Ben kral her hangi bir kötülük yaptım mı? Onu rahip yapmadım mı? Onu (herkesin arasından) öne, (daha) iyiye, her zaman çekmedim mi? (Fakat) o, kralın arzusuna sempati ile bakmadı. O, kendi isteği ile Hattuşa'ya nasıl sevgi gösterir?

§ 4. Annesi bir yilandır! Gelecekte o annesinin, erkek kardeşlerinin ve kız kardeşlerinin sözlerini her zaman dinleyecek! Sonra yaklaşacak! İntikam almaya çalışacak! Kralın tarafında bulunan askerlere, önemli kişilere ve hizmetkârlara yemin edecek (ve şöyle diyecek): “İşte onlar kral yüzünden ölüyorlar!” Ve öyle olacak ki, o onları bitirecek ve sık sık kan dökmeye başlayacak! Ve o, (hiçbir şeyden) korkmayacak!

§ 5. Gelecekte Hatti'ye ait insanlara şöyle yaklaşacak. Kimin sığırı, koyunu (varsa, onları alıp) götürmek için yaklaşacak. Etrafındaki düşmanlarımı kılıç[la (?) yendi]m (?) v[e ülkemi huzura kavuştur]dum. Öyle olmasın ve ark[ada]n [ülkemi karıştırma]sın!

§ 6. Şimdi (artık) ve hiçbir zaman kesinlikle (şehirden) aşağıya inmesin! İşte oğlum Labarna'ya bir ev verdim. Yesin (ve) içsi[n! İyi davrandığı takdirde] şehre yukarıya gelsin! E[ğer kin]dar davranırsa ya da herhangi bir kötü[lük (?) ya da] herhangi bir [isy]an (tasarlarsa), yukarıya gelsesin! O [evinde kals]ın![8]

§ 7. İşte Murşili benim oğlum[dur]. On[un] taniyin[!] Onu tahta oturtun! [Tanrı tarafından onun yüreğine iyilik] verilmiştir. [Tanr]ı ancak ars[lanı] arslanın yerine [koyar. N]e [za]man bir savaş sözü olu[rsa ya da] bir [isyan sözü ağırlık ka]zanırsa, hizmetkârlarım ve büyükler(im) oğluma yardımcı o[lsun]!

§ 8. Üç [y]ıl [geçince], savaşa gitsin! Şi[mdiden onu kahraman bir kra]l yapacağım! O henüz (kral olmasa da) şim[mdiden ona bir kral gibi saygı gösterilsin! Sizin için] o Majestenizin oğludur! Onu kahra[man bir

kral olarak y]etiştirin! [Eğ]er [onu delikanlı iken] savaşa götürürsen [iz, onu salimen] geri getirin! Soyunuz Wetna-hayvanı sürüsü gibi (kurdunki (?) gibi) [birlik] olsun! Artık [düşmanlık] olmasın! Onun hizmetkârları bir[ann]eden doğdular!

§ 9. [Sizin] karaciğeriniz, dalağınız (?) ve [duygu]nuz bir (bütün) olarak düzenlenmiştir. Üstünlük tasla[ma]yın! (Aranızdan) hiçbir düşman (çıkmasın!). Sonra hiç kimse kural(lar)ı çiğnemesin! Şinahuwa (?) ve Ubariya kentlerinin (yaptığı gibi) böyle [bir şey] yap[ma]yın! (Size) kötülük kondurulmasın! [Size] de oğlum benim onlara yaptığım (aynı şeyi) yapar!

§ 10. Hiç kimse (şöyle) demesin! : “Kral gizlice canının istediğini [yapar]. Ben onu ona bağışlarım!” – ister olsun ister olmasın! – [öyle bir k]ötülük (içinize) konmasın! Şimdi [siz ki,] benim düşüncelerimi ve ilkelerimi (aklımın keskinliğini) [bi]lirsiniz (?) , oğlumu akıllı bir kişi olarak yetiştirin!

§ 11. Biri diğerini arkaya it[me]sin! (haksızlık yapmasın!). Biri diğerini [öne (?) sürme]sin! (İltimas yapmasın!) – İhtiyarlar Heyeti mensupları sözleri söylemesinler! (Dedikodu (?) yapmasınlar!) [Oğlum (?) kendi (?) çıkarla]rı (?) için (?) çağrılmasın! Seninle (oğlum) Hatti'nin İhtiyar Heyeti mensupları (seni kandırmak için?) konuşmasınlar! [Kuşşar (?) adamı], Hemmuwa adamı, Tamalkiya adamı, [Zalpa (?) adamı], taşralardan biri, (onlardan) hiçbiri seninle konuşmasın!

§ 12. [Oğlum] Huzziya'ya [bakın!] Ben, kral, onu Tapaşşanda'nın [efendisi yapt]ım. Onlar onu yakaladılar, onu kötü yola sevk ettiler! [Onu bana düşman yapt]ılar. Sen babanın başına yaslan! [Tapaşşanda'ya] ait olan [sa]raylar (henüz günahattan) [temizlen]me[di]. (Onları) sen temizle!

§ 13. [(Ben) kral Huzziya'yı az]lettim (?). Hatti'ler [Hattuşa'da bana düşman old]ular. Kızı(mı) yakaladılar. Onun soyundan [erkek çocuğu olduğu için bana] karşı savaş açtılar (ve şöyle dediler): Babanın [tahtı için erkek çocuğu yoktur. Bir hiz]metkâr (babanın tahtına) oturacak! Bir hizmetkâr [kral olacak! O, son]ra Hattuşa'yı ve sar[ayı bana karşı kıskırttı (?) Büyükler] ve saray oğlanları (bana karşı) düşmanlık yaptılar. [O, bütün ülkeyi is]yana sürükledi.

§ 14. (İç) savaşta [kardeş kardeşi] öldürdü, [Arkadaş arkadaşı öld]ürdü. Hatti'nin çocukları [öldüler. Kimin sığırı, k]imin koyunu, [kimin evi, kimin harman yeri, ba]ğı ve tarlaları, [Kimin altını (?), güm]üşü (?), mücevheri (?), ba[kırı (?)], bronzu (?) arta kal]dı ise, onun d[a büt]ün [varlığı felâket]te (?) yok oldu(?)

§ 15. [.....] ve bunları [.....] kralın hizmetkârları [.....] silah adamları. [...]. [.....o]nun bunlar be[nim.....bi]ll[mi]yorum.

§ 16. [Tanrılar kızı(mı) elime koydular (?) O,] Hatti'nin [çocuklarını] ölü[me gönderdi ve ben kral onun bütün malını elinden ald]ım. Eğer sana [biraz bıraksaydım Hattililer beni dilleriyle (?) tutacaklar (?) (benden hesap soracaklardı). O, (şöyle) dedi: “N]eden bana bu kadar az verdin? [Ben kral şöyle (dedim): Az mı?] Sana çok sığır verseydim [ya da çok tarla

v]erseydim, [ülkenin] kanını [emer]dim![10]

§ 17. [Kız(ım) başımı] ve adımı [küçülttü. Ve ben kral kız(ım)ı a]ldım ve onu Hattuša'dan [götürdüm]. Toprak üstüne toprak koydum. [Sığır sürüsüne sığır koy]dum. O, babasının sözünü hep (bir yana) itti. [Hatti'nin çocuklarının ka]nlarını emdi. Şimdi o, [kentten aşağı sürüldü. E]ğer o, evime gelirse, evimi [yıkayacak, eğer o,] Hattuša'ya gelirse, onu ikinci kez (benden) öte yana çevirecek. Ona ülkede [ev gösteril]di. (Orada) yesin! [İç]sin!

§ 18. [Sizler ona kötülük y] yapmayın! O kötülük yaptı. [Ben ona karş]ı [kötülük] yapmayacağım! O beni baba (diye) [çağırma]dı. Ben onu kızım (diye) çağırmayacağım!

§ 19. Şimdiye dek [ailemden] hiç kimse arzumu kabul etmedi. [Sen oğlu]m Murşili sen onu kabul et! [Babanın sö]zlerini koru! – Babanın sözlerini korursan, [ekmek yiye]ceksin, su da içeceksin! [yüreğ]ine olgunluk çağı (gelince), günde iki kez, üç kez ye! Kendine iyi bak! Yüreğine yaşlılık (çökünce), doyuncaya kadar ye! (O zaman) [babanın] sözünü (bir kenara) at!

§ 20. Sizler benim [ön]de (gelen) hizmetkârlarımsınız! Benim, kralın, sözlerini [koru]yun! (Böyle olursa), ekmek yiyeceksiniz, su da içeceksiniz! [Böylece Hattu]ša yücelecek, ülkem (de) [huz]ur içinde (olacak!). Eğer kralın sözünü korumazsanız, [gelecek]te (?) yaşamayacaksınız ve yok olacaksınız! [Kim] kralın sözüne karşı çıkarsa, o şimdi [ölsün (?)!]. (Öyle biri) benim memurum (?) olmasın! O, benim önde gelen hizmetkârım olmasın! [Onun] (cinsel) organını kessinler! – Büyükbabam [Pu-şarruma'nın (?) k]jararı böyle (idi): Oğullarını öte yana çevir[m]ediler mi? Büyükbabam oğlu [Laba]rna'yı Şanahuitta'da (veliahtlığa?) atadı. [Arkadan] hizmetkârları ve büyükler emirlerine karşı çıktılar [ve] Papahdilmah'ı (tahta) oturtular. (O zamandan beri) kaç yıllar geçti! [Kaç] (kişiler) (öte yana) göçtü? (O zamanki) büyüklerin evleri nerede? Onlar yok olmadılar mı?

§ 21. [Sizler] benim, Büyük Kral Labarna'nın, sözlerimi koruyun! [Eğer on]ları korursanız, Hattuša yücelecek! Ülkemi [hu]zura kavuşturacaksınız! Ekmek yiyeceksiniz, su da içeceksiniz! Eğer koru[ma]zsanız, ülkemiz başka birinin olacak! (Düşman yönetime girecek!). Sizler [tanrılar ko]nusuna (da) saygılı olsun! Onların kurban ekmekleri, kurban içkileri, yağlı (ekmek) kırığı (?), yemekleri (paparaları?) da (ve) buğday kırması (kurban masasının üstünde) hazır olsun! Ve (sen Murşili) öte yana dönme! Arkaya düşme! (Sıkı dur!). [Öte yana] dönersen, kötü (olaylar) eski(si gibi olabilir!). O (güzel şeyler) olsun! (Âmin!).

§ 22. [Ayrıca Büyük Kr]al Labarna oğlu Murşili'ye (şöyle) dedi: "Sana aktardığım (verdiğim) sözlerimi (içeren) bu [table]ti senin önünde her ay (yüksek sesle) okusunlar! Böylece [söz]lerimi (ve) bilgeliğimi yüreğine kazıyasın [ve hizmetkârlarım] ile büyüklerimi merhametle yönetesin! Herhangi birinin suçunu [gör]ürsen, - ya bir kimse bir tanrıya karşı günah işler ya da bir kimse herhangi bir (kötü) söz söyler – asiller meclisine tekrar sor! Dedikodu (?) asiller meclisinden geri çevrilmelidir! Oğlum

yüreğ[in]den ne geçerse, onu hep öyle yap! (Doğru bildiğini yap!).

§ 23. *Büyük Kral Labarna (kraliçe) Haštayar'a (şöyle) der: Bana karşı çıkma! Onun için [k]ral ya da saray oğlanları şöyle demesin! : "Bu (kadın) her zaman yaşlı (falcı?) kadınlara sorar." Kral (onun hakkında) [şö]yle de(me)sin! : "(Acaba) şu anda yaşlı kadınlara mı [sora]r, (böyle bir şeyi) bilmek istemiyorum". Buna karşı çıkma! Hayır! Bana her zaman tekrar sor! [sana] görüşlerimi her zaman [bil]direceğim. (Öldüğüm zaman) [beni] iyice [yika! ? Beni göğ]sünde [tut] Beni göğsünde [toprağa taşı!] (Beni) toprakta ko[r]u!"*

Kaynak:Sedat ALP, Hitit Çağında Anadolu, Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar, TÜBİTAK Yayınları,2001, İstanbul, s. 68, 69, 70, 71

Uršu Kuşatması (CTH7)

Öy.

15'. *Hurrililer (tarzında) koçbaşı yapın, ve o kullanılsın ! Bir "dağ"22 yapın ! ve onu kullanın!*

16'. *Haşşu kenti Dağlarından büyük bir koçbaşı kesin ve o kullanılsın ! Toprak*

17'. *yığmaya başlayın ! Bitirdiğinizde herkes yerini alsın!*

...

21'. *Kral, Şanda'yı Luhuzzantiya'ya çağırdı, ve kral, Kargamışlı adamın kölesi hakkında*

22'. *sordu: "Ülke ne şekilde konuşuyor ?" - O şöyle (cevapladi): "Eğer Urşu mahvolursa,*

23'. *köle elimize geçecek. Şimdi onların (düşmanın) köleleri dağlarda oturuyor (ve) gözlüyorlar." -*

24'. *Kral şöyle söyledi: "Dinliyor musun?" - "Ben dinliyorum!" - "Git ve onlara de ki:*

25'. *'Sen ya da sen olsun23: bilge ol! ve iyi bir şekilde (birlikleri) yönet !*

26'. *Hatti'de kötü bir şey yoktu, (fakat) şimdi Nunnu ve Kulēt*

27'. *kötülük yaptılar. Kargamışlı adamın ne yaptığını şimdi gördünüz' - Ay.*

5-6. *... yanlış, olduğu gibi. Aşihu kentine girmiş olan Huruhiş kentinin 30 savaş arabasını yakaladılar ve Huruhiş kentine geri götürdüler (?)]."*

7. *Kulēt şöyle söyledi: "'Fırtına Tanrısı'nın oğlunun oğulları birbirleriyle krallık için savaşıyorlar"*

...

19. *Kral şöyle (devam etti): "Git, onlara sor: 'Urşu'ya gittiğinizde, kentin kapısını yakacak mısınız(?)*

20. *ve savaşacak mısınız ?"' - Onlar şöyle (cevapladılar): " 8 kez savaşacağız,*

21. *onların aklını karıştıracacağız(?) ve kenti tahrip edeceğiz." - Kral şöyle (karşılık verdi): "İyi !" -*

22. *Kente (?) hiç birşey olmazken, kralın birçok hizmetkarını vurdular,*

23. *ve (onların) çoğu öldüler. Kral kızdı. Kral şöyle (söyledi): "Yolları gözleyin;*

24. Kente girenlere ve çıkanlara dikkat edin ! Arada (?) düşmana, dışarıya, hiç kimse,

25. Za'ruar26 kentine, Halep ülkesine, Hurrilere ve Zuppa'ya gitmesin !"

26. Onlar şöyle (cevapladılar): "Biz gözlüyoruz ' 80 savaş arabası ve 8 ordu kenti kuşatıyor. Kralın kalbi

27. (hızlı) atmasın: Görev yerimdeyim'" - Ama bir kaçak kentten dışarı çıktı

28. Şöyle (söyledi): "Halepli adamın kölesi 5 kez içeri girdi,

29. Zuppa'nın kölesi kentin içindedir, Za'ruar'ın insanları girip çık[makta

Kaynak:Hasan Peker, Suriye Üzerindeki Hitit Hâkimiyetinin Kurulması: M.Ö. II. Binyılda Eski Yakınoğuda Süper Güçler ve Küçük Devletler,(Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s.16

Telipinu Fermanı (CTH19)

“Büyük kral Tabarna “Hükümdar” Telipinu [şöyle] (der):

[Es]kiden Labarna Büyük kral idi. Oğulları, kardeşleri, hısımları, akrabaları ve askerleri birlik idiler.

Ülke küçük idi. O nereye savaşa gitse, düşman ülkesini (güçlü eliyle) (omzu ile) yenerdi.

Ülkeleri imha ederdi ve buyruğu altına alırdı. Onları denizlere sıfır yapardı. Savaştan geri geldiği zaman oğullarının her biri (yenilen) bir ülkeye (yönetmeye) giderdi.

Hupişna, Tuwanuwa, Nenaşşa, Landa, Zallara, Parşuhanda, (ve) Luşna’ yı ve (bütün) ülkeyi yönetirlerdi. Büyük kentler (onun eline) konmuşlardı.

Sonra Hattuşili kral oldu. Onunda oğulları, kardeşleri, hısımları, akrabaları ve askerleri birlik idiler, o nereye savaşa gitse, o da düşman ülkesini (güçlü) eliyle omuzu ile yenerdi.

Ülkeleri imha ederdi ve buyruğu altına alırdı. Onları denizlere sınır yapardı. Savaştan geri geldiği zaman, oğullarının her biri (yenilen) bir ülkeye (yönetmeye) giderdi. Onunda eline büyük kentler konmuşlardır.

Arkadan hizmetkarlar (ve) prensler bozulunca, aielerini kemirmeye başladılar. efendilerine karşı (halkı) devamlı olarak doldurmaya başladılar. Devamlı olarak kanlarını dökmeye koyuldular.

Murşili Hattuşa’ da kral olunca, onun da oğulları, kardeşleri, hısımları, akrabaları be askerleri birlik idiler. Düşman ülkesini (güçlü) eliyle (omzu ile)⁹ yendi ve ülkeleri buyruğu altına aldı. Onları denizlere sınır yaptı.

O Halep’ e gitti. Halep’ i imha etti. Halep’ ten alıp getirdiği kişileri ve ganimetini Hattuşa’ ya getirdi. Sonra o, Babil’ e gitti ve Babil’ i imha etti. Hurrili askerleri yendi. Babil’ den alıp getirdiği insanlarını ve ganimetini Hat[tuşa’ ya] sundu. (o zaman) Hantili saki idi. Murşili’ nin kız kardeşi Harapşeli’ yi (karı(sı) olarak tutuyordu. Zidanta, Hantili ile birleşti. Kötü bir iş yaptılar ve Murşili’ yi öldürdüler. Kan döktüler (cinayet işlediler).

[Han]tili korktu (ve şöyle dedi): “korunacak mıyım?. “[Tan]rılar onu ko[rudu]lar. [...] o nereye gitti ise, ülke halkı [onu tutmadı(?)]. AŞ[tata] , [Şukzi]ya, Hurpana, Kargemi[ş] [asker vrmeme]ye başladılar ve askeler[i.....] [H]antili Tegarama’ ya var[ınca şöyle de]meye [başladı: “b]unu neden yaptım? Ne[den damadım] Zidan[ta’ nın sözlerini di]nledim?” [...]tı. Tanrılar [Murşili’ nin kanının intikamını aldılar.]

[.....] tilkiler (tarafında?) f[undalıklara] sürülen Hurri askerleri bağıldılar(?) [... Hurrili düşman?] Hatti ülkesine geldi ve [........]tı. [........ül]keye dönd[ü.....]. [........]leri? Çağırdılar ve o[.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

[.....v]e [Şukziya]a kraliçesi[.....krali]çe ölüm yatağında idi. [.....İlal]iuma saray [oğlan]larını gizlice gönderdi ve (şöyle) dedi: “Şukziya kraliçesi ölsün!” Onu [yakaladılar] ve onu [oğulları ile birlikte öldürdüler].

Hantili Şu[kziya] kraliçesi [ve oğullarını ve] onları kimin öldürdüğünü araştırınca, saray oğlanlarının başı başı haber getirdi. Sonra [ai]leşini topladılar ve onları Tega[rama]’ya gönderdiler] ve onları fundalıklara sürdüler ve onlar öldüler].

Hantili de yaşlanınca, tanrı olmaya başladı (ölüm yatağına düştü.) zidanta, Hantili’ nin oğlu [Pişeni]’ yi] oğulları ile birlikte öldürdü. Önde gelen hizmetkarlarını da öldürdü.

Zidanta’ da kral oldu Tanrılar Pişeni’ nin kanının intikamını aldılar ona oğlu Ammuna’ yı tanrılar düşman ettiler. Babası Zidanta’ yı öldürdü.

Ammuna’ da kral odu. Tanrılar babası Zidanta’ nin kanının şntikamını aldılar. Onun elinde ekinler, bağlar, sığırlar (ve)koyunlar [iyi ol]madılar..... elinde mahvoldular (?)

Ülke düşman oldu: H\Zagga, [Ma]tila, Galmiya, Adaniy[a], Arzawiya ülkesi, Şalapa, PArduwata ve Ahhula. Askerleri nereye savaşa gitti ise, iyi olarak geri gelmediler. Ammuna da tanrı olunca (ölünce), koruma kistasının başı (“zıpkıncı başı”) Zuru da o günlerde gizlice, ailesinden, oğlu altın mızrak adamı Tahurawaili’ yi gönderdi. O, Titti’ nin ailesini oğulları ile birlikte öldürdü.

Haberci Taryhşu’yu da gönderdi; o Hantili’yi oğulları ile birlite öldürdü. Huziya kral oldu. Telipinu da onun ilk (büyük) kız kardeşi İştapariya ile evli idi. Huzziya onları (az kaldı) ööldürecekti. Konu meydana çıktı.Telipinu onları sürdü.

(Huzziya’nın) beş kardeşi vardı onlara evler tahsis etti: “gitsinler, otursunlar,yesinler, içsinler. Onlara kimse kötülük yapmayın!” ben diyorum ki: “onlar banakötülük yaptı, ben onlara kötülük yapmayacağım!”

Ben Telipinu babamın tahtına oturunca, Haşşuwa’ya karşı savaşa gittim ve Haşşuwa’yi imha ettim. Askerlerim Zizzilippa’da idi. Zizzilippa’da savaş oldu.

(ben) kral Lawazantiya’ya gelince, LAhha [bana karşı düşmanlık] yaptı veLAwazantiya’yi karıştırdı. [Tanrılar] onu elime verdiler. Önde gelenlerden, binbaşı [Tarhu...] mabeyinci başı Karruwa, sakilerin başı Inara, [....lerin başı] Killa, Asa adamlarının başı Tarhumimma, Zinwaşeli

Lelli-onlar çok idiler- asa adamı Tanuwa'ya gizlice (haber) gönderdiler.

Ben, [Kr]al, haberim yoktu. [o, Huzziya]a' yı ve kardeşlerini öldürdü. Ben kral iştince Tanuwa'yı, Tahurwaili'yi ve Taruḫḫ[u]yu getirdiler. Asiller meclisi onları ölüme mahkum etti. (ben) kral (onları) gerçek (?) çiftç[i] yaptım. Omuzlarından silahlarını aldım. Onlara sapan(?)ları verdim.

Kral ailesinde kan (dökmeler) çoğaldı. Kraliçe Iştapariya öldü. Üstelik Prens Ammuna da öldü. Tanrının insanları da (şöyle) dediler: "İşte Hattuḫa'da kan (dökmeler) çok arttı." Bunun üzerine (ben) Telipinu Hattuḫa'da kan (dökmeler) çok arttı." Bunun üzerine (ben) Telipinu Hattuḫa'da (asiller) meclisi(ni) (toplantıya) çağırdım. Bu andan itibaren Hattuḫa'da kral ailesinin bir çocuğuna hiç kimse kötülük yapmayacak, ona bıçak çekmeyecek!

Yalnız öndeki (en büyük erke) çocuk, prens, kral olsun! Eğer öndeki bir prens yok ise, kim ikinci sıradaki oğul ise, kral o olsun! Eğer varis (olacak) bir prens yok ise, hangi kız çocuk öndeki ise, ona bir içgüveysi alsınlar, o kral olsun!

Gelecekte kim benden sonra kral olursa, kardeşleri, oğulları, hısımları, akrabaları ve askerleri bir olsunlar! Geleceksin, düşman ülkesini, (güçlü) el(in) ile (omuzun ile) yenik tutacaksın. (şöyle) deme: "Tamamen temizleyeceğim". Fakat hiçbir şey temizleyemezsin. Daha çok sıkıntıya sokarsın. Kral ailesinden hiç kimseyi öldürme. (bu) iyi değil(dir).

Ayrıca, kim kral olursa ve erkek (ve) kız kardeşlerine karşı kötülük tasarlarsa, siz de onun (asiller) meclisi iseniz, ona kesin olarak (şöyle) deyin!: "bu kan (dökme) konusunu tabletten gör! Eskiden Hattuḫa'da kan (dökme) artmıştı. Tanrılar onu büyük aileden (kral ailesinden) aldılar."

Kim erkek ve kız kardeşleri arasında kötülü yaparsa, kralın (kral olarak) başı ile (sorumluluk) yüklenir. (bu durumda) (asiller) meclisi(ni) (toplantıya) çağırın! Eğer konusu kesinleşirse, başı ile ödesiné Zuru, Danuwa, Tahurwaili ve Taruḫḫu gibi gizlice öldürmesinler! Evine, karısına (ve) çocuklarına kötülük yapmasınlar! Prenslar hangi (suçtan) dolayı ölüme giderlerse, (bu suç) evlerine, tarlalarına, bağlarına, hizmetkârlarına, uşaklarına, sığırlarına (ve) koyunlarına (dokunmasınlar!).

Şimdi eğer bir pren suç işlerse, yalnız başı ile ödesin! Fakat evine ve oğluna kötülük yapmayın! Prensların kırıntısını bile (başkasına) vermek doğru değildir. Kötü işler yapan bunlar, [büyük adamlar] "evin babaları", saray oğlanlarının başı, koruma kıtasının ("zıpkıncılar kıtasının") başı ve "şarabın başı" ki, onlar prensin evlerini almaya arzularlar ve şöyle [d]erler: "bu kent benim olabilir", ve kentin beyine kötülük yaparlar.

Şimdi bugünden itibaren Hattuḫa'da siz saray oğlanları, korumacılar (zıpkıncı-lar), (savaş arabalarının) altın (seçkin) savaşçıları, sakiler, sofracılar, aşçılar, asa adamları, araba savaşçıları (?), savaş alanı binbaşlıları bu konuyu arkadan bilin! Tanuwa, Tahurwaili ve Taruḫḫu sizin önünüzde (bir işaret olsun! Eğer bir kimse tekrar kötülük yaparsa, ister "evin babası", ister saray oğlanlarının başı (ya da) "şarabın başı), (ya da)

koruma kıtasının (“zıpkıncılar” kıtasının) başı, (ya da) savaş alanı binbaşılarının başı, ister arkadaki (ya da) öndeki (biri olsun), siz de (asiller) meclisi olarak (onu) yakalayın ve onu dişiniz ile kemirin!

Hattuşa'da(ki) büyük adamlar, “evin babaları”, saray oğlanlarının başı, şarabın başı, koruma adamlarının başı (“zıpkıncı başı”), (savaş arabalarının) savaşçılarının başı, ordu müffetişlerinin başı, [onları?ayr[ıca? (suç işleyenlerin?) sonuncuları (olarak) alsınlar! [ayrıca Hat]tuşa'da inşa edilmiş (olan) surlar korunmuş [olsunlar! On]ları terk etme! İnşa edilmiş (olan) surlar [... Oraya s]u ve erzağı on kez, yirmi kez gönder.

[...]. Fakat Telipinu büyük kral [...]’da
[...].[.....]
.....H[ittuşa?.....].ve
onla[rı]

[.....] “mühür evlerinin” (mühürlü depoların?),
surları[.....Tagal]l? Muha, Harkiya,
W[a.....], [.....]
Zelmuta, Tapaşpa. [.....], [.....Ş]ukziya, Aşurna,
Anza[ra.....ş]a, [.....]Şamuha, Marişta, Ku[-.....], [.....H]urm[a],
Warga[ş]şa[.....],

[...-]a, [.....-] haşa,
[.....-]antaşşa?,
[.....-]niya Kuwana,
[,.....], Lahhuruma, Ha[-
.....,]Harahara,
Malit[aşkuriya,.....], Harşuwa, Tıpala Kurşa-
[.....]Şuwazuwana, Tamluta, Pikumi[ya],
Demmaşhuna, Şiharna, Halippaşşuwa, Kalaşummiya, Hulanta. Toplam:
(yem) karışımı için (kullanılan) “mühür evi” (mühürlü depo?) (olan 34 kent.

Sonra ekinleri arttırdım. [.....].. çiftçiler o tarlaları (ve) araziyi iş[te eksinler ve ürünleri mü]hürlesinler! O köylüler ha[şat? Sonunda?] hile yap[ma]sınlar! (eskiden) (ürün) miktarında 1 ya dda 2 arşın (?) (boyunda ürünü) daima bağladılar (iç ettiler). Böylece devamlı olarak ülkenin kanını içtiler. Şimdi (artık bunu) yapmasınlar! Kim onu yaparsa, ona kötü (bir) ölüm [versinler]!

Gelecekte kim benden sonra kral olursa, ekinleri (ekin ambarlarını) onların adları ile mühürle! Artık yöneticiler senin mühür evini (mühürlü ambarını rahat) bırakırlar. Onlar sana şöyle diyecekler:: [“.....se]n? Onu kendin için mühürleme? Daima [onların adları ile?] mühürle.” İşte seni kaldıracakla[r.....Seni?].....’ler yaşatmaya[ca]klar?.....

[.....s]öz.....
.....[.....g]irdiiler[.....
.....]

[kim bu a]ndan itibaren be[nden sonra kral olursa] [.....ay]rıca?
Küçür düşür[fürse? Ve sana şöyle derse:].....sen (onu) dinleme! [bir
göçmeni (herhangi bir işe) koşmuşsan,] aletleri? (silahları?) öde. Askerler
[.....onu ya karına ya d[avçocuklarına?

Sütünün başında tahminen 8 satırlık kısmı kırık.

[.....] yaparlar [] [.....9 bir hali ekmeği [.....]maz
[] [.....]fakat onlar bira, şarap. [] [.....] başka? (bir
yerde?) yaparlar ve. [] [.....] ve şimdi, bu andan itibaren
[] hançeri arkadan omuzuna

[.....] (ne olursa olsun) herkese karşı saygılı idiler. Eğer
baba [.....] sonra ağzına hangi istek. [] [.....]Eğer? Baba
(ve) anne ölürlerse, akrabaları? bayram [yaparlar?]
[.....]. lanet bir savaş ile değil [] [.....]
yumuşatılmış idiler. Fakat kendileri için ne yaparlarsa,
[.....] olur.

[arka]dan da insanlar babalarına karşı kızgınlık (gösterdikleri zaman
[e]vde bölmeye başladılar ve ne olursa olsun her şeye karşı geldiler.(onlar)
saygılı değildiler. Onlar bu yüzden tanrı tarafından (hastalığa) mahkum
edildi. Şimdi bu andan itibaren [çocuk günahının cezasını çeksin!] eğer o
babaları hayatta iken hisse(si) için herhangi (bir talepten) söz ederse, o
hisse(si) için ağz(I) ile (istegiinden) söz ettiğinden onu evden atsınlar! O
hisse(sin) den mahrum olsun!

Kan (dökme) konusunda şöyledir. Kim kan dökerse, cinayetin sahibi
(ölenin varisi) ne derse (o olsun!). Eğer “o ölsün!” derse, o ölsün! Fakat
“tazminat ödesin!” derse tazminat ödesin! Krala hiç bir şey (ödemeyecek!).

Hattuşa’ da büyücülük (konuları): eşyayı her zaman temiz tutun! Kim
aile arasında büyücülük bilirse, siz onu aile içinden yakalayın! Onu saray
kapısına getirin! Kim onu getirmese, gelecek, o insana kötü şeyler olacak.

I. tabler Telipinu (fermanı). Bitti.”

Kaynak: Sedat ALP, Hitit Çağında Anadolu, Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar, TÜBİTAK
Yayınları,2001, İstanbul, s.59-64

<u>METİN</u>	<u>TÜRÜ</u>
Anitta Metni	Annal Nitelikli Metin
Zalpa Kenti Öyküsü (1 yılda 30 Çocuk Doğuran Kaneş Kraliçesi)	Mitolojik Tarih İçerikli Metin
I. Hattuşili' nin Yıllığı	Annal Nitelikli Metin
I. Hattuşili' nin Vasiyetnamesi	Tarihsel İçerikli Metin- Siyasetname
Urşu Kuşatması Metni	Askeri Savaş Metni
I. Murşili' nin Suriye ve Babil' deki İcraatları	Annal Nitelikli Metin
Telipinu Fermanı	Yasa-Toplumsal Düzen Kuralı- Ferman Nitelikli Metin

Tablo 1:

<u>METİN</u>	<u>TÜRÜ</u>
II. Tuthalya' nın Yıllığı	Annal Nitelikli Metin
Madduwatta' nın Siyasi Suçları	Tarihsel İçerikli Metin
II. Murşili' nin On Yıl Annalleri ve Ayrıntılı Annalleri	Annal Nitelikli Metin
Şuppiluliuma' nın İcraatları	Annal Nitelikli Metin
Veba Duaları	Dinsel İçerikli Metin
III. Hattuşili Apologyası,	Savunma,Müdafaa.(Otobiyografi) İçerikli Metin
I. Şuppiluliuma' nın yazıtları	Tarihsel İçerikli Metin

Tablo 2:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Çiğdem ERCAN EKİZOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi	Köyceğiz- 06.02.1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	2009 Ilısu Barajı Çemialo Kurtarma Kazısı, Batman 2011 Myndos Antik Kenti Kazısı, Bodrum
Çalıştığı Kurumlar	Boyabat Belediyesi
İletişim	
E-Posta Adresi	cigdemercann@hotmail.com
Tarih	23/05/2018